

*Programmaterial för gymnasie-
skola och gymnasial vuxen-
utbildning*

GyVux 1994/96:7

KURSPLANER

-94/96

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100159 1259

Handels- och administrations- programmet

*Programsmål, kursplaner, betygskriterier
och kommentarer*

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ

roplan

8

er

Skolverket

Pedagogiska biblioteket

Löslapp
578

GyVux 1994/96:7

Handels- och administrations- programmet

Programmål, kursplaner, betygskriterier
och kommentarer

SKOLVERKET

**Boken beställs från:
Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm
Orderfax 08-690 91 91, Ordertelefon 08-690 91 90**

Handels- och administrationsprogrammet

Upplaga 3:1

ISSN 1103-8349

I SBN 91-38-30981-5

© Skolverket och CE Fritzes AB

Omslag: Örjan Nordling, Ligature

Tryck: Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 1996

Innehåll

Inledning	5
Programpresentation	7
Programmål	11
Programöversikt.....	13
Timplan enligt riksdagsbeslut	15
Kursplaner	
– karaktärsämnen.....	17
– kärnämnen	63
– kursplaner ej direkt knutna till program	93
Specialarbete – kommentar	103
Ämneskommentarer.....	105
Särskilda kurskommentarer	127

Inledning

Föreliggande programmaterial innehåller vid utgivningstillfället gällande uppgifter angående:

- programmål
- programpresentation
- översikt av programmets ämnen och kurser
- kursplaner i kärnämnen och karaktärsämnen med kommentarer och betygskriterier
- kommentarer till specialarbetet.

Läroplan och programmål

Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf94, anger målen för utbildningen som helhet, programmålen anger de speciella mål som gäller för respektive program. Läroplan och programmål är en väsentlig utgångspunkt för arbetet med kursplaner och kan sägas vara den bakgrund mot vilken kursplanernas mål skall läsas. I läroplanen tydliggörs exempelvis vilket slags kunskaper eleverna skall utveckla i utbildningen.

Kursplaner för kärnämnen

Kursplaner för kärnämnen fastställdes av regeringen den 21 april 1994 och finns publicerade i SKOLFS 1994:9. Kursplanerna anger dels kursernas syfte och mål, dels vilka kunskaper eleverna skall ha när de slutfört utbildningen i respektive kurs.

Kursplaner för övriga ämnen

Kursplaner för karaktärsämnen fastställdes av Skolverket den 19 april 1994 och finns publicerade i SKOLFS 1994:10. I vissa fall anges förkunskapskrav i kursplanen. Dessa krav innebär att eleven bör ha läst kursen eller på annat sätt erhållit motsvarande förkunskaper. Samtliga kursplaner utom i estetiska ämnen, estetisk verksamhet, idrott och hälsa samt specialidrott får också tillämpas i gymnasial vuxenutbildning.

En översyn av samtliga kursplaner har gjorts i förhållande till de som publicerades i programmaterialen för 1993 och vissa ändringar har genomförts. Ytterligare ändringar återfinns i SKOLFS 1994:50.

Specialarbete

Specialarbete ingår i alla nationella program och på det specialutformade programmet. Specialarbetet skall ge eleverna tillfälle att fördjupa sig inom kunskapsområden som ingår i elevens studieprogram.

Individuella val

Varje ämne och kurs, som förekommer på ett nationellt program i kommunen, skall erbjudas eleverna som *individuellt val*. Kurserna i ämnena kan följa nationellt fastställda kursplaner eller lokalt fastställda kursplaner.

Kurser i ämnen som finns inom nationella program omfattar minst 30 poäng. Detsamma gäller lokala kurser. Se vidare i gymnasieförordningen 5 kap. 11 §, Individuella val.

Lokalt tillägg

Lokalt tillägg beslutas av styrelsen för skolan och skall bestå av ett eller flera ämnen/kurser inom ett bestämt kunskapsområde. För dessa ämnen gäller samma förutsättningar som för ämnen som kan läsas inom individuellt val. Den garanterade undervisningstiden för kurser kan utökas genom det lokala tillägget i den omfattning man finner lämpligt. Se vidare i gymnasieförordningen 5 kap. 12 §, Lokalt tillägg.

Behörighet

Elever som genomgått utbildning på ett nationellt program har *allmän behörighet* för högskolestudier. De flesta högskoleutbildningarna kräver även särskild behörighet i ett eller flera ämnen. I de studieförberedande programmen läser eleverna flera ämnen som ger denna behörighet. I övriga program kan eleverna öka möjligheterna att nå särskild behörighet genom att välja behörighetsgivande ämnen inom bl.a. det individuella valet.

Arbetsplatsförlagd utbildning, APU

I program med yrkesämnen skall den arbetsplatsförlagda utbildningen uppgå till minst 15 veckor. Varje sådan vecka skall anses motsvara 24 timmars undervisning i skolan enligt timplanen (bilaga 2 till skollagen). Endast yrkesämnen kan arbetsplatsförläggas. Den enskilda skolan avgör inom vilka ämnen undervisningen kan ske på en arbetsplats. I de estetiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga programmen finns möjlighet till *ämnets-anknuten praktik* inom ramen för det lokala tillägget. Se vidare i gymnasieförordningen 5 kap. 9–10 §§. Arbetsplatsförlagd utbildning.

Betyg

Betyg skall sättas på varje avslutad kurs och på specialarbete. I förordningen anges i 7 kap. 2 §:

”Som betyg skall användas någon av följande beteckningar

Icke godkänd (IG)

Godkänd (G)

Väl godkänd (VG)

Mycket väl godkänd (MVG)”

I förordningen föreskrivs att läraren som stöd vid betygsättningen skall använda de betygsriterier som har fastställts för kursen. Skolverket har fastställt betygsriterier för nationella kurser inom programmet. I fråga om lokala kurser skall kommunen eller landstinget fastställa betygsriterier.

Programpresentation

Handels- och administrationsprogrammet förbereder för kommersiella och administrativa arbetsuppgifter inom näringsliv och förvaltning.

Inriktningen mot serviceyrken ställer krav på goda kunskaper om service och dess betydelse vid kontakt med människor och för företagets lönsamhet.

Information och kommunikation bör betonas och tränas kontinuerligt för att öka elevernas förmåga att kommunicera i olika situationer.

Eftersom handeln med varor och tjänster blir allt mer internationell bör eleverna få kunskaper om olika länders kommunikationsmönster och levnadsvillkor. Internationalisering kommer på ett naturligt sätt in i programmetts karaktärsämneskurser. I främmande språk och Samhällskunskap finns det också stora möjligheter att belysa olika frågor ur ett internationellt perspektiv.

En introduktion är viktig för det fortsatta skolarbetet. Utöver den allmänna introduktionen bör eleverna få en bred programintroduktion.

Introduktionen bör också omfatta diskussioner om arbetsformer, samverkan och elevinflytande så att eleverna tidigt får känna delaktighet och ta ansvar för den egna utbildningen.

För att förbereda eleverna inför ett föränderligt arbetsliv som kräver flexibilitet och ständig kompetensutveckling bör utbildningen vara bred och generell.

Det är också en anledning till att programmet inte har några grenar och att så stor del av utbildningen är gemensam för alla elever. Inom programmetts ram finns dock möjlighet att genom kombination av kurser fördjupa sig mot t.ex. offentlig förvaltning, turism och reseservice, reklam eller personlig försäljning.

För arbete inom turismnäringen krävs både bred och djup kompetens varför de gemensamma kurserna inom Handels- och administrationsprogrammet utgör ett naturligt komplement till kursen Turism och reseservice. För framtida medarbetare inom turismnäringen krävs också kunskaper i bl.a. geografi och språk vilket eleverna kan erbjudas inom ramen för individuellt val och lokalt tillägg. Kursen Turism och reseservice kan också erbjudas till elever från andra program. På t.ex. Hotell- och restaurangprogrammet, gren Hotell, finns kursen med bland de valbara kurserna.

Det finns många ämnen och kurser från andra program som är intressanta för eleverna på Handels- och administrationsprogrammet.

Som exempel kan nämnas Psykologi, Rättskunskap, Finansiering och kalkylering, Mediakunskap och Logistik. På samma sätt kan elever på andra program välja kurser från Handels- och administrationsprogrammet.

På alla yrkesförberedande program skall minst 15 % av den totala undervisningstiden arbetsplatsförläggas. Alla kurser inom karaktärsämnen kan helt eller delvis arbetsplatsförläggas och arbetsplatsförläggning av un-

dervisningen kan ske i alla årskurser. Eleverna på Handels- och administrationsprogrammet bör få frihet att efter intresse välja inriktning, företag och bransch inför den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Kursen Handel och administration är en ramkurs som i stor utsträckning kan arbetsplatsförläggas och genomföras oavsett val av företag. Den del av undervisningen i kursen Handel och administration som sker i skolan kompletterar den arbetsplatsförlagda delen. Kursen kan samordnas med andra kurser som eleven studerar, t.ex. Turism och reseservice, Offentlig förvaltning eller Personlig försäljning. I elevens individuella studieplan bör, utifrån program mål och kursplanernas mål, en plan för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen ingå.

Branschstruktur – dagsläge och utvecklingstendenser

Handels- och administrationsprogrammet är inte inriktat mot en speciell bransch utan mot administrativa och kommersiella arbetsuppgifter i olika branscher.

Verksamheten inom företag och förvaltning utvecklas ständigt, beroende på bl.a. den europeiska integrationen, ny lagstiftning, utveckling inom kommunikation, media och informationsteknologi samt förändrade konsumtionsmönster. Utvecklingen ställer krav på en utbildning som ger grundkunskaper för ett livslångt lärande. Mycket av arbetet sker med hjälp av datorer och goda kunskaper om datorer och datortillämpningar blir allt viktigare hos framtida medarbetare i företag och förvaltning.

Att köpa och sälja innebär att möta människor och förstå deras behov av service. Detta innebär att framtida medarbetare måste tycka om att ha med människor att göra. Utveckling av språkliga kunskaper och social kompetens bör karakterisera utbildningen.

Integration

Integration och samverkan är nödvändiga medel för att skapa helhet och sammanhang hos eleverna. Kurser i olika ämnen stödjer och kompletterar varandra. Det finns mycket tydliga samverkansmöjligheter mellan kärn- och karaktärsämnen t.ex. mellan företagsekonomi/handel och matematik, svenska/engelska och textbehandling/affärskommunikation samt mellan företagsekonomi och samhällskunskap. Samverkansmöjligheter mellan kurser inom ett ämne, t.ex. textbehandling och affärskommunikation, finns naturligtvis också.

Undervisningen i vissa kurser kan med fördel integreras med undervisningen i andra kurser inom ämnet eller med kurser i andra ämnen. Detta gäller t.ex. Datakunskap – grundkurs och Arbetsmiljö – yrkesliv. Undervisningen i kurserna Företagsekonomi A och B kan också integreras, om det bedöms vara pedagogiskt lämpligt.

Ett medel för att åstadkomma helhet och samverkan med andra ämnen är projektarbete och temastudier. Syftet med projektarbete på Handels- och administrationsprogrammet bör inte enbart vara att öva eleverna i denna arbetsform i skolan utan att förbereda dem för projektarbete som arbetsform i företag och förvaltning.

Datorn är ett pedagogiskt hjälpmedel som bör användas kontinuerligt inom Handels- och administrationsprogrammet. I projekt- och specialarbete kan datorn användas som hjälpmedel dels vid planering och genomförande, dels för redovisning.

Programmål

SKOLFS 1994:8

Syfte

Utbildningen inom Handels- och administrationsprogrammet skall ge eleverna grundläggande yrkeskunskaper för kommersiella och administrativa arbetsuppgifter inom företag och förvaltning. Genom specialisering i form av valbara kurser skall eleverna få den kompetens som motsvarar de grundläggande yrkeskraven inom något av dessa områden.

Strävan

Skolan skall sträva efter att eleverna efter fullföljd utbildning

förstår och kan utföra administrativa och kommersiella arbetsuppgifter med insikt i vad gott yrkesmannaskap kräver,

kan utföra arbetsuppgifter självständigt och i arbetslag och agera på ett serviceinriktat sätt.

Krav på utbildningen

Skolan har ansvar för att eleverna efter fullföljd utbildning

har kunskap om företagandets grundläggande villkor och inser betydelsen av en affärsidé,

känner till verksamhet, organisation och funktioner inom företag och förvaltningar av olika slag,

förstår ekonomiska sammanhang och kan tillämpa ekonomiska principer och begrepp inom yrkesområdet,

kan utföra arbetsuppgifter i samband med inköp och försäljning av varor och tjänster inom olika branscher och verksamheter,

är väl förtrogna med att använda datorer som ett verktyg för studier och för arbete inom vald yrkesinriktning,

kan söka, bearbeta och ge information med hjälp av olika medier,

kan diskutera och ta ställning till problem inom verksamhetsområdet med hänsyn tagen till kvalitet, etik, ekonomi, säkerhet och miljö,

har fördjupade kunskaper inom något yrkesområde, exempelvis försäljning, transport och spedition eller turism,

har kunskap om vad som kännetecknar en god fysisk och psykosocial arbetsmiljö, insikt om arbetsorganisationens betydelse samt förmåga att planera och inrikta sina arbetsinsatser på ett sätt som är säkert från skydds- och miljösynpunkt så att arbetsskador förebyggs.

I utbildningen skall de föreskrifter och internationella överenskommelser som gäller för yrkesområdet beaktas.

Programöversikt

HANDELS- OCH ADMINISTRATIONS-PROGRAMMET

SKOLFS 1994:10

A Kärnämnen

Ämne	Kurskod	Kurs	Poäng	Sid
ENGELSKA	EN200	Engelska A	110	64
ESTETISK VERKSAMHET	ESV 200	Estetisk verksamhet	30	66
IDROTT OCH HÄLSA	IDH200	Idrott och hälsa A	80	68
MATEMATIK	MA200	Matematik A	110	71
NATURKUNSKAP	NK200	Naturkunskap A	30	73
RELIGIONSKUNSKAP	RE200	Religionskunskap A	30	76
SAMHÄLLSKUNSKAP	SH200	Samhällskunskap A	90	79
SVENSKA	SV203	A: Språket och människan	80	82
	SV201	B: Språk – litteratur – samhälle	120	83
SVENSKA SOM ANDRASPRÅK	SV2201	Svenska som andraspråk A	80	86
	SV2202	Svenska som andraspråk B	120	89

B Yrkesämnen inom programmet

Gemensamma kurser

Ämne	Kurskod	Kurs	Poäng	Sid
ADMINISTRATION	ADM200	Administrativ service A	30	17
	ADM201	Administrativ service B	90	18
	ADM202	Affärskommunikation	40	19
	ADM211	Textbehandling A	30	28
	ADM212	Textbehandling B	30	29
	ADM213	Textbehandling C	60	31
ARBETSMILJÖKUNSKAP	ARB201	Arbetsmiljö – yrkesliv	30	32
DATAKUNSKAP	DA200	Datakunskap – grundkurs	30	33
FÖRETAGSEKONOMI	FE201	Företagsekonomi A	30	36
	FE203	Företagsekonomi B	160	37
	HANDEL	HNDL200	Bransch- och produktkunskap	60
	HNDL201	Försäljning och service	60	46
	HNDL202	Inköp och varuhantering	90	48
	HNDL207	Praktisk marknadsföring A	30	52
	HNDL208	Praktisk marknadsföring B	60	53
HANDEL OCH ADMINISTRATION	HAD200	Handel- och administration	280	58

Valbara kurser

<i>Ämne</i>	<i>Kurskod</i>	<i>Kurs</i>	<i>Poäng</i>	<i>Sid</i>
ADMINISTRATION	ADM207	Affärskommunikation, engelsk	40	21
	ADM208	Affärskommunikation, fransk	40	22
	ADM209	Affärskommunikation, spansk	40	23
	ADM210	Affärskommunikation, tysk	40	24
	ADM203	Anteckningsstenografi	40	25
	ADM215	Konferensadministration	40	26
	ADM204	Offentlig förvaltning	40	27
	FÖRETAGSEKONOMI	FE202	Export och import	60
FE205		Organisation och ledarskap	40	40
FE206		Personaladministration	60	41
FE200		Småföretagande	60	43
HANDEL	HNDL209	Ledarskap i butik	40	49
	HNDL203	Personlig försäljning	60	51
	HNDL205	Reklam i butik	60	55
	HNDL206	Transport och spedition	60	57
TURISM OCH RESESERVICE	TURE200	Turism och reseservice	100	60

Timplan

SKOLLAGEN, BILAGA 2

SFS 1995:878

Minsta garanterade undervisningstid i timmar om 60 minuter för gymnasieskolans treåriga nationella program för ämnen och totalt

Bilaga 2

	Estetiskt program	Naturvetenskapsprogram		Samhällsvetenskapsprogram			Övriga program
		Naturvetenskaplig gren	Teknisk gren	Ekonomisk gren	Humanistisk gren	Samhällsvetenskaplig gren	
Ämnen:							
Svenska/Svenska som andra språk	200	200	200	200	200	200	200
Engelska	150	150	150	150	150	150	110
Samhällskunskap	90	90	90	90	90	300	90
Religionskunskap	30	30	30	60	60	60	30
Matematik	150	300/240	300/240	200	150	200	110
Naturkunskap	30	30	30	100	100	100	30
Idrott och hälsa	80	130	80	130	130	130	80
Estetisk verksamhet	30	30	30	30	30	30	30
Historia	80	80	80	80	190	190	
Filosofi		40/0		40/0	40	40	
Psykologi		0/40		0/40	40	40	
Geografi				50		140	
Språk 2		190	190	190	190	190	
Språk 3				0/190	190		
Latin med allmän språkkunskap/ språk 4					240/190		
Fördjupning i humaniora eller samhällsvetenskap					60/110	60	
Fysik		220	220				
Kemi		180	140				
Biologi		110	50				
Estetiska ämnen	990						
Ekonomiska ämnen			510/320				
Miljökunskap		0/60	0/60				
Tekniska ämnen		60	270				
Yrkesämnen							1370
Individuella val	190	190	190	190	190	190	190
Lokalt tillägg/ämnes anknuten praktik	110	100	80	110	80	110	110
Summa undervisningstid	2130	2130	2130	2130	2130	2130	2350
Specialarbete	20	20	20	20	20	20	20
Totalt	2150	2150	2150	2150	2150	2150	2370

Alternativstreck innebär val mellan alternativ inom gren av program.

* Denna timplan gäller för elever som påbörjar utbildningen läsåret fr.o.m. 1995/96.

Kursplaner

KARAKTÄRSÄMNINGEN – YRKESÄMNINGEN

Kursplaner
SKOLFS 1994:10
Betygskriterier
SKOLFS 1994:11
Kommentarer

Ämne: Administration
Kurs: Administrativ service A
Kurskod: ADM200
Poäng: 30

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i administrativt arbete.

Kursen skall också ge kunskaper om hur vanliga kontorshjälpmedel används i det administrativa arbetet samt hur miljön påverkar arbetet.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha grundläggande kunskap om rutiner, arbetsformer och dokument som förekommer i företag

ha kunskap om hur arbetsmiljön påverkar det administrativa arbetet

kunna använda vanligen förekommande kontorsutrustning

kunna använda och kombinera programvara för textbehandling, registerhantering, kalkylering och informationssökning

kunna söka och hantera information med ansvar och omdöme.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven använder med handledning vanligen förekommande kontorsutrustning, utför enkla administrativa rutiner och utformar enkla dokument.

Eleven kan på en grundläggande nivå använda programvara för textbehandling, register, kalkylering och informationssökning.

Eleven har viss insikt i hur arbetsmiljön påverkar det administrativa arbetet.

Eleven söker och hanterar information med stöd och arbetar med viss ambition och initiativförmåga.

Väl godkänd

Eleven använder relativt självständigt vanligen förekommande kontorsutrustning och utför enkla administrativa arbetsuppgifter.

Eleven kan på god nivå använda och kombinera vanliga dataprogram i det administrativa arbetet.

Eleven har en god insikt i hur arbetsmiljön påverkar det administrativa arbetet.

Eleven söker och hanterar information relativt självständigt och med ansvar och omdöme.

Kommentar

Samverkan kan ske med bl.a. kurser i företagsekonomi, samhällskunskap, svenska och främmande språk.

Ämne: Administration
Kurs: Administrativ service B
Kurskod: ADM201
Poäng: 90

Förkunskapskrav: Administrativ service A, Textbehandling A

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om och färdigheter i administrativt arbete i företagets olika funktioner.

Kursen skall leda till ökad förståelse för varför man bör agera serviceinriktat i olika situationer.

Kursen skall också utveckla förmågan att ta ansvar för arbetet.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha fördjupad kunskap om rutiner, arbetsformer och dokument som förekommer i företag och förvaltning

kunna planera och utföra administrativa arbetsuppgifter med hjälp av lämplig teknik

kunna hantera ett varierat utbud av kontorsutrustning

kunna skriva och redigera dokument efter förlagor på svenska och främmande språk

kunna använda och integrera programvara för olika funktioner i företag

ha fördjupad kunskap om metoder för att söka, bearbeta och sprida information

kunna arbeta på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt

inse behovet av fortsatt kompetensutveckling inom det administrativa området.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven utför med handledning administrativa arbetsuppgifter genom att använda och kombinera olika programvaror och använda olika typer av kontorsutrustning.

Eleven börjar bli medveten om behovet av fortsatt kompetensutveckling inom det administrativa området.

Eleven söker, bearbetar och sprider information relativt självständigt och med viss insikt.

Eleven har en viss insikt i hur man arbetar på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Väl godkänd

Eleven visar god insikt när det gäller att avgöra vilken kontorsutrustning och programvara som skall användas för olika administrativa ändamål.

Eleven är medveten om behovet av ständig kompetensutveckling inom det administrativa arbetet.

Eleven arbetar med informationshantering självständigt och med god insikt.

Eleven har insikt i hur man arbetar på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Kommentar

Kursen syftar till att göra eleverna medvetna om att snabba förändringar inom området kräver utveckling både vad gäller miljö och kompetens. Samverkan kan ske med bl.a. kurser i företagsekonomi, samhällskunskap, svenska och främmande språk.

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation
Kurskod: ADM202
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Administrativ service A, Textbehandling A

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om muntlig och skriftlig affärskommunikation.

Kursen skall också ge fördjupade kunskaper om hur tekniska hjälpmedel används vid framtagning av material för skriftlig och muntlig presentation.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna framställa interna och externa dokument på ett språkligt korrekt sätt

ha kunskap om dokumentflöden och olika mediers betydelse i arbetet med information och kommunikation

kunna arbeta med textbehandlingsprogram och tillämpa regler och principer för intern och extern dokumentutformning enligt gällande standard

kunna använda ett levande och enkelt affärsspråk

kunna samla in, välja ut och sammanställa fakta samt presentera dem muntligt och skriftligt med hjälp av tekniska hjälpmedel och med hänsyn till mottagare, medium, innehåll och syfte

kunna framställa presentationsmaterial genom att integrera programvara för bl.a. grafik, text och bild

kunna föra anteckningar, diskutera och argumentera.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven framställer med handledning olika handelsdokument enligt gällande standard och på ett språkligt korrekt sätt.

Eleven använder på grundläggande nivå tekniska hjälpmedel och kan med stöd samla in, välja ut, sammanställa och presentera fakta samt har viss insikt i principer för muntlig och skriftlig presentation.

Eleven kan på godtagbar nivå föra egna anteckningar samt diskutera och argumentera.

Väl godkänd

Eleven utformar och framställer relativt självständigt de vanligaste handelsdokumenten enligt gällande standard och på ett språkligt korrekt sätt.

Eleven kan på god nivå sammanställa och muntligt och skriftligt presentera insamlade fakta med hänsyn till mottagare och teknik.

Eleven använder och kombinerar tekniska hjälpmedel relativt självständigt.

Eleven kan självständigt och på god nivå föra anteckningar vid olika sammankomster samt kan diskutera och argumentera med relativt god säkerhet.

Kommentar

Eleverna bör få komma i kontakt med modern informations- och kommunikationsteknologi.

Samverkan kan ske med svenska, språk och andra karaktärsämnen.

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation, engelsk
Kurskod: ADM207
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Textbehandling A, Administrativ service A

Mål

Kursen skall ge kunskap om språket som kommunikationsmedel i både tal och skrift.

Kursen skall också utveckla förmågan att använda språket i internationella yrkesmässiga kontakter.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna kommunicera muntligt och skriftligt vid internationella kontakter och inse vikten av att anpassa stil och nivå till sammanhang och mottagare

ha kunskap om olika former av affärskommunikation och kunna utforma och framställa dokument som förekommer i samband med dessa på ett språkligt korrekt sätt

kunna söka, tolka och förmedla information genom att använda modern informations- och kommunikationsteknologi

ha kunskap om ekonomiska och kulturella förhållanden i det land där språket talas och känna till skillnader i affärsseder

ha kunskap om språkets förmåga att påverka.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven framställer med stöd olika dokument på ett språkligt korrekt sätt och söker och förmedlar information genom att använda moderna hjälpmedel.

Eleven har insikt i språkets förmåga att påverka och har viss insikt i betydelsen av muntlig och skriftlig kommunikation.

Eleven redogör översiktligt för ekonomiska och kulturella förhållanden av betydelse för internationella kontakter och har viss insikt i skillnader i affärsseder.

Väl godkänd

Eleven framställer relativt självständigt dokument för olika affärshändelser och söker, tolkar och förmedlar information genom att använda moderna hjälpmedel.

Eleven har god insikt i språkets förmåga att påverka och har insikt i betydelsen av muntlig och skriftlig kommunikation.

Eleven redogör med god insikt för olika förhållanden som påverkar internationell affärskommunikation.

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation, fransk
Kurskod: ADM208
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Textbehandling A, Administrativ service A

Mål

Kursen skall ge kunskap om språket som kommunikationsmedel i både tal och skrift.

Kursen skall också utveckla förmågan att använda språket i internationella yrkesmässiga kontakter.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna kommunicera muntligt och skriftligt vid internationella kontakter och inse vikten av att anpassa stil och nivå till sammanhang och mottagare

ha kunskap om olika former av affärskommunikation och kunna utforma och framställa dokument som förekommer i samband med dessa på ett språkligt korrekt sätt

kunna söka, tolka och förmedla information genom att använda modern informations- och kommunikationsteknologi

ha kunskap om ekonomiska och kulturella förhållanden i det land där språket talas och känna till skillnader i affärsseder

ha kunskap om språkets förmåga att påverka.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven framställer med stöd olika dokument på ett språkligt korrekt sätt och söker och förmedlar information genom att använda moderna hjälpmedel.

Eleven har insikt i språkets förmåga att påverka och har viss insikt i betydelsen av muntlig och skriftlig kommunikation.

Eleven redogör översiktligt för ekonomiska och kulturella förhållanden av betydelse för internationella kontakter och har viss insikt i skillnader i affärsseder.

Väl godkänd

Eleven framställer relativt självständigt dokument för olika affärshändelser och söker, tolkar och förmedlar information genom att använda moderna hjälpmedel.

Eleven har god insikt i språkets förmåga att påverka och har insikt i betydelsen av muntlig och skriftlig kommunikation.

Eleven redogör med god insikt för olika förhållanden som påverkar internationell affärskommunikation.

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation, spansk
Kurskod: ADM209
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Textbehandling A, Administrativ service A

Mål

Kursen skall ge kunskap om språket som kommunikationsmedel i både tal och skrift.

Kursen skall också utveckla förmågan att använda språket i internationella yrkesmässiga kontakter.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna kommunicera muntligt och skriftligt vid internationella kontakter och inse vikten av att anpassa stil och nivå till sammanhang och mottagare

ha kunskap om olika former av affärskommunikation och kunna utforma och framställa dokument som förekommer i samband med dessa på ett språkligt korrekt sätt

kunna söka, tolka och förmedla information genom att använda modern informations- och kommunikationsteknologi

ha kunskap om ekonomiska och kulturella förhållanden i det land där språket talas och känna till skillnader i affärsseder

ha kunskap om språkets förmåga att påverka.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven framställer med stöd olika dokument på ett språkligt korrekt sätt och söker och förmedlar information genom att använda moderna hjälpmedel.

Eleven har insikt i språkets förmåga att påverka och har viss insikt i betydelsen av muntlig och skriftlig kommunikation.

Eleven redogör översiktligt för ekonomiska och kulturella förhållanden av betydelse för internationella kontakter och har viss insikt i skillnader i affärs seder.

Väl godkänd

Eleven framställer relativt självständigt dokument för olika affärshändelser och söker, tolkar och förmedlar information genom att använda moderna hjälpmedel.

Eleven har god insikt i språkets förmåga att påverka och har insikt i betydelsen av muntlig och skriftlig kommunikation.

Eleven redogör med god insikt för olika förhållanden som påverkar internationell affärskommunikation.

Ämne: Administration
Kurs: Affärskommunikation, tysk
Kurskod: ADM210
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Textbehandling A, Administrativ service A

Mål

Kursen skall ge kunskap om språket som kommunikationsmedel i både tal och skrift.

Kursen skall också utveckla förmågan att använda språket i internationella yrkesmässiga kontakter.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna kommunicera muntligt och skriftligt vid internationella kontakter och inse vikten av att anpassa stil och nivå till sammanhang och mottagare

ha kunskap om olika former av affärskommunikation och kunna utforma och framställa dokument som förekommer i samband med dessa på ett språkligt korrekt sätt

kunna söka, tolka och förmedla information genom att använda modern informations- och kommunikationsteknologi

ha kunskap om ekonomiska och kulturella förhållanden i det land där språket talas och känna till skillnader i affärs seder

ha kunskap om språkets förmåga att påverka.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven framställer med stöd olika dokument på ett språkligt korrekt sätt och söker och förmedlar information genom att använda moderna hjälpmedel.

Eleven har insikt i språkets förmåga att påverka och har viss insikt i betydelsen av muntlig och skriftlig kommunikation.

Eleven redogör översiktligt för ekonomiska och kulturella förhållanden av betydelse för internationella kontakter och har viss insikt i skillnader i affärsseder.

Väl godkänd

Eleven framställer relativt självständigt dokument för olika affärshändelser och söker, tolkar och förmedlar information genom att använda moderna hjälpmedel.

Eleven har god insikt i språkets förmåga att påverka och har insikt i betydelsen av muntlig och skriftlig kommunikation.

Eleven redogör med god insikt för olika förhållanden som påverkar internationell affärskommunikation.

Ämne: Administration
Kurs: Anteckningsstenografi
Kurskod: ADM203
Poäng: 40

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i anteckningsstenografi.

Kursen skall också utveckla förmågan att kunna stenografera i olika sammanhang.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna använda Melins stenografisystem i dess grundform

kunna principerna för bildandet av förkortningar

kunna använda sin stenografiska färdighet för att föra anteckningar

kunna utforma språkligt korrekta dokument från ett stenografimanus

känna till olika användningsområden för stenografi och kunna stenografera i olika sammanhang.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven använder i enkla och vanliga situationer och med stöd Melins stenografisystem och tillämpar med viss insikt principerna för bildandet av förkortningar.

Eleven har godtagbara kunskaper om användningsområden för stenografi och utformar med stöd dokument från ett stenografimanus.

Väl godkänd

Eleven använder på godtagbar nivå och relativt självständigt Melins stenografisystem och tillämpar med god insikt principerna för bildandet av förkortningar.

Eleven använder relativt självständigt anteckningsstenografi och utformar dokument från ett stenografimanus.

Ämne: Administration
Kurs: Konferensadministration
Kurskod: ADM215
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Administrativ service A

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om administrativt arbete i anslutning till sammanträden och konferenser.

Kursen skall också ge kunskaper om planering och genomförande av arrangemang i nära anslutning till konferenser.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna planera för olika typer av konferenser och sammanträden

ha kunskap om hur man väljer och bokar föredragshållare

kunna utföra arbetsuppgifter som förekommer i samband med konferenser och sammanträden och kunna delta i utredningar och projektarbeten

kunna hantera olika hjälpmedel för effektiv information och informations-sökning

ha kunskap om hur viktigt ledarskapet är och vara medveten om betydelsen av god planering före, under och efter konferenser och sammanträden

kunna genomföra utvärdering och uppföljning av konferenser

kunna framställa dokument enligt gällande standard

vara insatt i den terminologi som förekommer vid konferenser och sammanträden.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har insikt i konferensers betydelse för informationsspridning och utvecklingsarbete.

Eleven har viss insikt i ledarskapets betydelse i genomförandet av en konferens.

Eleven hanterar med visst stöd olika hjälpmedel för information och informationssökning.

Eleven utför på godtagbar nivå och med hjälp av modern utrustning enkla och vanliga arbetsuppgifter som förekommer i samband med planering, genomförande och uppföljning av konferenser och sammanträden.

Väl godkänd

Eleven har god insikt i konferensers betydelse för informationsspridning och utvecklingsarbete och är medveten om ledarskapets betydelse för genomförandet av en konferens.

Eleven hanterar relativt självständigt olika hjälpmedel för information och informationssökning.

Eleven planerar, genomför och utvärderar sammanträden och konferenser relativt självständigt och använder på god nivå modern utrustning och teknik.

Kommentar

Kursen syftar till att göra eleverna medvetna om att konferenser och sammanträden är ett forum för att utveckla nya idéer och kunskaper.

Ämne: Administration
Kurs: Offentlig förvaltning
Kurskod: ADM204
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Administrativ service A, Företagsekonomi B

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om och färdigheter i administrativa arbetsuppgifter, rutiner, arbetsformer och dokument inom offentlig förvaltning.

Efter genomgången kurs skall eleven

känna till organisationen inom offentlig verksamhet på central, regional och lokal nivå

ha kunskap om offentlighetsprincipen, sekretesslagen och rättssäkerhetskrav

ha kunskap om myndigheters informations- och serviceskyldighet inse vikten av att uppträda på ett serviceinriktat sätt vid kontakter med allmänheten

känna till hur offentligt språk bör utformas så att det blir korrekt och lättillgängligt

ha kunskap om dokumentflöden i samband med olika rutiner och arbetsuppgifter i offentlig förvaltning

ha kunskap om hur ett ärende handläggs från diarieföring och registrering till beslut, expediering och arkivering

kunna tillämpa regler och facktermer för sammanträden i styrelser och nämnder

ha kunskap om olika former av sammanträden och konferenser med hjälp av tele- och datakommunikation.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har insikt i organisationen inom offentlig verksamhet och vissa kunskaper om offentlighetsprincipen, sekretesslagen och rättssäkerhetskrav.

Eleven har viss insikt i myndigheters skyldigheter och om hur man uppträder på ett serviceinriktat sätt.

Eleven har viss insikt i hur språket bör utformas och känner på en grundläggande nivå till arbetsformer, rutiner och hjälpmedel vid handläggning av ärenden.

Väl godkänd

Eleven förklarar med god insikt hur offentlig verksamhet organiseras och kan se sambanden mellan offentlighetsprincip, sekretess och rättssäkerhet.

Eleven uppträder på ett serviceinriktat sätt och är väl insatt i de skyldigheter en offentlig myndighet har.

Eleven utformar olika dokument på ett språkligt korrekt och lättillgängligt sätt och använder med god insikt olika arbetsformer, rutiner och hjälpmedel vid handläggning av ärenden.

Ämne: Administration
Kurs: Textbehandling A
Kurskod: ADM211
Poäng: 30

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper i textbehandling. Kursen skall också ge insikt om vikten av att använda en riktig arbetsställning och rätt tangentbordsteknik.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna skriva enligt touchmetoden

kunna framställa enkla dokument genom att använda ett textbehandlingsprogram

- kunna skriva in och redigera egna texter
- kunna grundläggande filhantering
- känna till typografiska grundbegrepp
- kunna arbeta ergonomiskt riktigt vid en persondator.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven skriver med handledning in texter och framställer enkla dokument, trots viss osäkerhet vad gäller användningen av touchmetod och textbehandlingsprogram.

Eleven har vissa begränsade kunskaper om typografiska grundbegrepp.

Eleven kan med stöd spara, stänga och öppna dokument i ett datorsystem.

Eleven arbetar i enkla och vanliga situationer på ett ergonomiskt riktigt sätt.

Väl godkänd

Eleven skriver på godtagbar nivå in och redigerar egna texter och uppvisar viss säkerhet vad gäller touchmetod och textbehandlingsprogram.

Eleven har viss insikt i grunderna i typografi.

Eleven kan i enkla och vanliga situationer och med stöd utföra grundläggande filhantering i ett datorsystem.

Eleven arbetar på ett ergonomiskt riktigt sätt i normala och vardagliga situationer.

Kommentar

Enstaka mål i kursen Textbehandling A är närbesläktade med mål i kursen Datakunskap-grundkurs. Genom samverkan mellan de båda kurserna kan upprepning av innehåll undvikas.

Elevens kunskaper om typografiska grundbegrepp kan i kursen Textbehandling A begränsas till att förstå typsnitt och grad.

Ämne: Administration
Kurs: Textbehandling B
Kurskod: ADM212
Poäng: 30

Förkunskapskrav: Textbehandling A

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper i textbehandling och grundläggande kunskaper i bildhantering.

Kursen skall också skapa förståelse för arbetet vid terminal med hänsyn till hälsa och arbetsmiljö.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna skriva snabbt och säkert enligt touchmetoden

kunna göra inskrifter efter olika typer av förlagor enligt gällande programvara och standard

kunna framställa olika typdokument och redigera texter

ha kunskap om organisering och hantering av filer

ha kunskap om trycksaksframställning genom att kombinera text och bild i ett textbehandlingsprogram

kunna arbeta på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven uppvisar viss säkerhet och snabbhet vad gäller användningen av touchmetod och textbehandlingsprogram och gör inskrifter, framställer dokument och redigerar texter med visst stöd. På en grundläggande nivå och med handledning infogar eleven bilder i sina dokument.

Eleven organiserar och hanterar datafiler relativt självständigt.

Eleven tillämpar på godtagbar nivå sina kunskaper om ergonomi och arbetar i enkla och vanliga situationer på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Väl godkänd

Eleven uppvisar på godtagbar nivå säkerhet och snabbhet vad gäller användning av touchmetod och textbehandlingsprogram och utför relativt självständigt dokumentframställning med god kvalitet.

Eleven framställer med viss insikt och visst stöd trycksaker som innehåller både text och bild.

Eleven organiserar och hanterar datafiler relativt självständigt och med god insikt.

Eleven tillämpar en ergonomiskt riktig arbetsställning och arbetar i normala och vardagliga situationer på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Kommentar

Kursens syfte är att öka elevernas kunskaper i textbehandling så att de självständigt kan arbeta med skriftliga redovisningar i grupp- och projektarbeten. Samverkan kan ske med kurser i karaktärs- och kärnämnen.

Ämne: Administration
Kurs: Textbehandling C
Kurskod: ADM213
Poäng: 60

Förkunskaper: Textbehandling B

Mål

Kursen skall ge avancerade kunskaper i textbehandling och fördjupade kunskaper om bildhantering.

Kursen skall också skapa djupare förståelse för arbetet vid terminal med hänsyn till hälsa och arbetsmiljö.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha utvecklat sin förmåga att skriva enligt touchmetoden

ha utvecklat sin förmåga att framställa dokument och tillämpa principer och regler enligt programvara och gällande standard

kunna tillämpa avancerad redigeringsteknik

kunna framställa trycksaker genom att kombinera text och bild i ett textbehandlingsprogram

kunna söka och hantera information med ansvar och omdöme

ha utvecklat sin förmåga att organisera och hantera filer

kunna arbeta på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven skriver snabbt och säkert enligt touchmetoden och utformar på en godtagbar nivå dokument genom att tillämpa principer och regler enligt programvara och gällande standard.

Eleven utför med stöd av manualer och handböcker komplicerad redigering samt kombinerar med god insikt text och bild i ett dokument.

Eleven organiserar och hanterar datafiler relativt självständigt och på en godtagbar nivå.

Eleven har god insikt i vikten av att arbetet genomförs på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Väl godkänd

Eleven använder touchmetoden med god kvalitet och utformar på god nivå dokument och framställer trycksaker relativt självständigt genom att kombinera och integrera olika programvaror.

Eleven kan relativt självständigt söka och hantera för programmet nödvändig information för att utföra avancerade redigeringar.

Eleven organiserar och hanterar datafiler självständigt på god nivå och med god insikt.

Eleven fullföljer sina arbetsuppgifter på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt och med god insikt.

Kommentar

Kursen syftar till att göra eleverna medvetna om hur text och bild samverkar så att denna kunskap kan tas tillvara vid bl.a. utformning av rapporter och presentationsmaterial. Samverkan kan ske med kurser i kärn- och karaktärsämnena.

Ämne: Arbetsmiljökunskap
Kurs: Arbetsmiljö – yrkesliv
Kurskod: ARB201
Poäng: 30

Mål

Kursen skall ge de kunskaper som krävs för att eleven under sitt yrkesliv skall kunna påverka sin och andras arbetsmiljö för att förhindra psykisk ohälsa och medverka till goda arbetsförhållanden.

Kursen skall också ge en helhetssyn på arbetsmiljön för individen, företag och samhälle där även ekonomiska aspekter belyses.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha kunskap om hur fysisk arbetsmiljö, arbetsorganisation, arbetsuppgifternas innehåll samt möjligheter till sociala kontakter, samarbete, inflytande och personlig utveckling påverkar människors hälsa och arbetsförmåga

känna till lagar och bestämmelser för arbetsmiljön och kunna tillämpa dem i den egna yrkesverksamheten

känna till betydelsen av förebyggande åtgärder och rehabilitering.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven beskriver med viss insikt arbetsmiljöfaktorer och kan ange några samband mellan hälsa, arbetsmiljö och ekonomi.

Eleven beskriver och förklarar vanliga samband mellan arbetsmiljö, personlig säkerhet och ergonomi.

Väl godkänd

Eleven beskriver med god insikt olika arbetsmiljöfaktorer och kan förklara samband mellan arbetsmiljö, personlig säkerhet och ekonomi.

Eleven har goda insikter i lagar och avtal inom arbetsmiljöområdet.

Eleven redogör för olika samband mellan arbetsmiljö, personlig säkerhet och ergonomi.

Kommentar

Kursen ger allmänna kunskaper om miljö och säkerhet och kan med fördel integreras med ämnena Naturkunskap, Samhällskunskap samt Idrott och hälsa.

Lokalt arbetsmiljöarbete (t.ex. skyddsorganisation, internkontroll) behandlas lämpligast inför introduktion av den arbetsplatsförlagda utbildningen .

Undervisning i förebyggande åtgärder och rehabilitering bör innefatta riskinventering, åtgärder och uppföljning av olycksfall på arbetsplats.

Ämne: Datakunskap
Kurs: Datakunskap – grundkurs
Kurskod: DA200
Poäng: 30

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om persondatorers uppbyggnad och funktion samt färdigheter i att använda standardprogram.

Kursen skall även ge kunskaper i datakunskap med inriktning mot vald studieinriktning.

Efter genomgången kurs skall eleven

känna till persondatorns uppbyggnad och funktion

kunna använda standardprogram för ordbehandling, kalkyl och register samt program för grafisk presentation och datakommunikation

känna till ett operativsystems allmänna funktioner

ha kunskaper om allmän persondatoranvändning, t.ex. fil- och bibliotekshantering

ha kännedom om datasäkerhet och gällande lagstiftning för dataområdet

känna till datortillämpningar som är vanliga inom studieinriktningen.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven använder med handledning och med stöd av manualer standardprogram i enkla och vanliga situationer.

Eleven har insikt i de vanligaste datortillämpningarna inom vald studieinriktning.

Eleven har viss insikt i uppbyggnad av persondator och funktionen hos operativsystem samt använder på godtagbar nivå vanliga rutiner såsom fil- och bibliotekshantering.

Eleven har viss insikt i datasäkerhet och datalagstiftning.

Väl godkänd

Eleven använder relativt självständigt och med stöd av manualer olika standardprogram i enkla och vanliga situationer.

Eleven har god insikt i de vanligaste datortillämpningarna inom vald studieinriktning.

Eleven har insikter i uppbyggnad av persondator och funktionen hos operativsystem samt använder på god nivå vanliga rutiner såsom fil- och bibliotekshantering.

Eleven har insikt i datasäkerhet och datalagstiftning och kan förklara deras innebörd.

Kommentar

Kursen har tagits fram för att elever inom ramen för karaktärsämnesblocken – yrkesämnena på yrkesförberedande program, estetiska ämnen på Estetiska programmet samt ekonomiska ämnen på Samhällsvetenskapsprogrammet – skall få grundläggande kunskaper om hur man kan använda datorn som ett verktyg. Denna kunskap är viktig för studier i andra ämnen där datorn är ett etablerat hjälpmedel. Kursen ingår även som baskurs för påbyggande kurser inom Elprogrammet.

Kursen förbereder även för datortillämpningar med mer speciell inriktning, t.ex. inom vården, inom bildkonst och musikskapande. För den gymnasiala vuxenutbildningen finns möjligheter att ge kursen en inriktning som tillgodoser vuxnas studiebehov och intressen.

Kursen kan anpassas mot vald studieinriktning vad gäller val av program, applikationer m.m.

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Export och import
Kurskod: FE202
Poäng: 60

Förkunskapskrav: Företagsekonomi B

Mål

Kursen skall ge insikter i utrikeshandels betydelse för svenskt näringsliv och samhälle samt ge kunskaper om de regler som gäller för internationell handel.

Kursen skall också ge praktiska färdigheter i att hantera olika dokument i samband med export och import.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha kännedom om världshandelns och den svenska utrikeshandelns struktur och förutsättningar

ha kunskap om Sveriges frihandelsavtal med övriga länder samt olika restriktioner för export och import

känna till olika myndigheter och organisationer som kan hjälpa svenska företag vid export- och importaffärer

ha kunskap om olika slag av tekniska handelshinder och vara medveten om betydelsen av internationell standard för varor

ha kunskap om internationella leverans- och försäkringsvillkor

ha kunskap om olika metoder för betalning och valutahantering vid internationell handel

kunna upprätta vanligt förekommande handelsdokument vid import och export av varor

ha kännedom om svenska tullbestämmelser samt känna till var man kan hitta information om andra länders bestämmelser

vara medveten om hur skillnader i kultur och samhälle samt miljökrav kan påverka den internationella handeln

kunna använda datorn som hjälpmedel vid beräkningar och dokumentation.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven beskriver översiktligt internationell handel och hur den påverkas av olika kulturer, samhällen och miljökrav.

Eleven beskriver översiktligt den svenska utrikeshandelns struktur och förutsättningar samt de svenska tullbestämmelserna och tar med visst stöd fram andra länders tullbestämmelser.

Eleven beskriver översiktligt de frihandelsavtal som omfattar Sverige, samt tekniska handelshinder och betydelsen av internationell standard för varor.

Eleven beskriver med viss insikt de myndigheter och organisationer som hjälper svenska företag vid utrikeshandel.

Eleven beskriver översiktligt internationella leverans- och försäkringsvillkor samt regler för valutahantering och utlandsbetalningar.

Eleven upprättar relativt självständigt de vanligaste dokumenten i samband med utrikeshandel samt använder datorer med varierande kunskaper vid beräkningar och dokumentation.

Väl godkänd

Eleven beskriver med god insikt den internationella handeln och hur den påverkas av olika kulturer, samhällen och miljökrav.

Eleven beskriver översiktligt men med insikt i viktiga detaljer världshandeln och den svenska utrikeshandelns struktur och förutsättningar samt de svenska tullbestämmelserna och tar självständigt fram andra länders tullbestämmelser.

Eleven redogör översiktligt men med inblick i viktiga detaljer för de frihandelsavtal som Sverige omfattas av, för tekniska handelshinder och för betydelsen av internationell standard av varor.

Eleven beskriver med god insikt de viktigaste myndigheterna och organisationerna som hjälper svenska företag i samband med utrikeshandel.

Eleven beskriver med viss insikt gällande internationella leverans- och försäkringsvillkor samt valutahantering och utlandsbetalningar.

Eleven upprättar självständigt de vanligaste dokumenten vid utrikeshandel samt använder självständigt datorer vid beräkningar och dokumentation.

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Företagsekonomi A
Kurskod: FE201
Poäng: 30

Mål

Kursen skall ge insikt i ekonomins betydelse för individen, företagen och samhället.

Kursen skall också ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i ekonomi med inriktning mot det valda verksamhetsområdet.

Efter genomgången kurs skall eleven

förstå affärsidéns/verksamhetsidéns betydelse för verksamheten

kunna beskriva några företags/organisationers verksamhet, företagsform, uppbyggnad och intressenter

känna till grundläggande villkor för och begrepp inom inköp och försäljning

kunna utföra grundläggande kalkyler och lönsamhetsberäkningar inom verksamhetsområdet

inse vikten av ekonomisk planering och uppföljning för privatpersoner och företag.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven beskriver översiktligt ett företags eller en organisations verksamhet, uppbyggnad, företagsform och intressenter samt visar en viss förståelse för affärsidéns betydelse för verksamheten.

Eleven redogör i stora drag för inköps- och försäljningsarbetet i ett företag eller en organisation.

Eleven förklarar med viss insikt varför privatpersoner, föreningar och företag bör planera och följa upp sin verksamhet, och utför med stöd enkla kalkyler och lönsamhetsberäkningar med inriktning mot den valda studievägens verksamhetsområde.

Väl godkänd

Eleven beskriver olika företags och organisationers verksamhet, uppbyggnad, företagsform och intressenter samt visar god insikt i affärsidéns betydelse för verksamheten.

Eleven redogör för vanliga begrepp inom inköps- och försäljningsarbete samt de grundläggande villkor som är förknippade med dessa arbetsuppgifter.

Eleven förklarar med god insikt betydelsen av planering och uppföljning av verksamheten och utför relativt självständigt enkla kalkyler och lönsamhetsberäkningar med inriktning mot den valda studievägens verksamhetsområde.

Kommentar

Syftet med kursen är att skapa förståelse för ekonomins roll för den enskilde samt för företag och organisationer inom den aktuella studieinriktningens verksamhetsområde. Kursen kan anpassas till den aktuella studieinriktningen vad gäller val av stoff, exempel och metoder m.m. Samverkan kan ske med andra kurser i t.ex. yrkesämnena, matematik och samhällskunskap.

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Företagsekonomi B
Kurskod: FE203
Poäng: 160

Förkunskapskrav: Företagsekonomi A

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i företags ekonomi.

Kursen skall ge en bred orientering om företag och deras verksamhet samt ge en helhetsbild av företagets ekonomi utifrån verklighetsanknutna situationer.

Kursen skall också ge insikt i hur omvärlden påverkar företagen och deras ekonomi samt ge ett historiskt och internationellt perspektiv på företagandet och dess villkor. Kursen skall utveckla förmågan till både kreativt och metodiskt tänkande vid lösning av företagsekonomiska problem.

Kursen skall även ge medvetenhet om människans betydelse för företag och företagande.

Efter genomgången kurs skall eleven

inse vikten av affärsidéns betydelse för allt företagande

kunna utföra ekonomiska arbetsuppgifter inom företag och förvaltning med hjälp av adekvat teknik, utrustning och arbetssätt

kunna tillämpa grundläggande metoder för budgetering, finansiering och kalkylering

kunna tillämpa grundläggande principer och metoder för marknadsföring, redovisning och personaladministration

ha kunskap om rutiner, dokument och avtal i samband med inköp och försäljning

ha kunskap om olika företags verksamhet, uppbyggnad och företagsform

ha kunskap om olika funktioner i företag och samspelet mellan dem

ha kunskap om principer för organisation, arbetsledning och förnyelse av verksamheten i företag och förvaltning

inse vikten av att ta hänsyn till etik och miljö vid företagsekonomiska beslut

ha kunskap om företagandets villkor ur ett historiskt och internationellt perspektiv

kunna använda datorer för olika ekonomiska tillämpningar.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven visar relativt god förståelse för affärsidéns betydelse för allt företagande.

Eleven har viss insikt i det svenska näringslivets historiska utveckling och i företagandets villkor i olika delar av världen.

Eleven visar förståelse för att hänsyn bör tas till både etik och miljö vid företagsekonomiska beslut.

Eleven beskriver några vanliga juridiska företagsformer, några olika företags verksamhet och några vanliga principer för organisation och arbetsledning i företag.

Eleven kan med visst stöd, enskilt och i grupp, söka adekvat information och hjälp för att lösa enkla och vanliga företagsekonomiska problem.

Eleven utför med visst stöd vanligt förekommande ekonomiska arbetsuppgifter inom budgetering, finansiering, kalkylering, marknadsföring, redovisning och personaladministration.

Eleven har insikter i vanligt förekommande rutiner och avtal i samband med inköp och försäljning och tillämpar dessa insikter i enkla och vanliga situationer.

Eleven använder datorer med viss handledning vid enkla och vanliga företagsekonomiska tillämpningar.

Väl godkänd

Eleven visar god förståelse för affärsidéns betydelse för allt företagande.

Eleven har insikter i det svenska näringslivets historiska utveckling och för företagandets villkor i olika delar av världen.

Eleven visar god förståelse för att hänsyn bör tas till både etik och miljö vid företagsekonomiska beslut.

Eleven förklarar vanliga juridiska företagsformer, olika företags verksamhet och vanliga principer för organisation och arbetsledning i företag.

Eleven drar i enkla exempel vissa slutsatser om lämpligt val av företagsform, verksamhetstyp och organisationsprincip.

Eleven kan relativt självständigt, enskilt och i grupp, söka adekvat information och hjälp för att lösa normala och vardagliga företagsekonomiska problem.

Eleven utför relativt självständigt vanligt förekommande ekonomiska arbetsuppgifter inom budgetering, finansiering, kalkylering, marknadsföring, redovisning och personaladministration.

Eleven har insikter i och beskriver vanligt förekommande rutiner och avtal i samband med inköp och försäljning, och tillämpar dessa i normala och vardagliga situationer.

Eleven använder relativt självständigt datorer i olika företagsekonomiska tillämpningar.

Kommentar

Kursen förbereder eleven för yrkesverksamhet som kräver grundläggande kunskaper i företagsekonomi samt för vidare studier inom det ekonomiska området .

Kursen skall ge en helhetssyn på och en förståelse för de ekonomiska villkor som olika företag arbetar under.

Kursen bör ta upp olika typer av affärsverksamhet inom tillverkning och försäljning av varor och tjänster, såväl inom privat som offentlig verksamhet. Kursen berör också svenska företags internationella kontakter i samband med export och import. Samverkan kan ske med andra kurser inom ramen för ekonomiska ämnen och yrkesämnen samt med kärnämnen som t.ex. matematik, samhällskunskap och svenska.

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Organisation och ledarskap
Kurskod: FE205
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Företagsekonomi A

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om olika former av organisation och ledarskap samt deras betydelse för företag och förvaltning.

Kursen skall också ge beredskap inför förändringar beträffande såväl organisation, verksamhet som arbetssätt samt utveckla förmågan att leda och samarbeta.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha fördjupad kunskap om olika företags och förvaltningars organisation och utveckling

känna till olika faktorer som påverkar valet av företagsform

ha kunskap om lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö samt vara medveten om företagets ansvar för att dessa lagar efterlevs

ha kunskap om beslutsfattande på olika nivåer samt om metoder för att styra företagets verksamhet

vara medveten om ledarskapets olika funktioner och hur ledarskapet påverkar verksamheten samt ha utvecklat förmågan att introducera och informera

ha utvecklat sin förmåga att samarbeta och hantera konflikter samt känna till betydelsen av olika motivationsfaktorer

inse arbetslivets behov av kontinuerlig förändring.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven identifierar några vanliga organisationsmodeller och metoder att styra företag samt har grundläggande insikt i hur beslut fattas på olika nivåer i företag och hur olika ledarskap påverkar verksamheten.

Eleven beskriver de vanligaste lagarna inom arbetsrätt och arbetsmiljö.

Eleven kan i enkla och vanliga situationer samarbeta med andra, hantera konflikter samt utforma och förmedla enkel information.

Eleven är orienterad om olika motivationsfaktorer och deras betydelse samt har insikter i vad som påverkar arbetsklimatet i företag.

Väl godkänd

Eleven beskriver vanliga organisationsmodeller och metoder för att styra företags verksamhet, har god insikt i hur beslut fattas på olika nivåer i före-

tag samt ger exempel på och drar vissa slutsatser om hur ledarskapet påverkar verksamheten.

Eleven tillämpar i normala och vardagliga situationer vanliga lagar inom arbetsrätt och arbetsmiljö och redovisar företagets ansvar att efterleva dessa lagar.

Eleven kan i normala och vardagliga situationer samarbeta med andra, hantera konflikter samt utforma och förmedla information.

Eleven beskriver olika motivationsfaktorer och deras betydelse samt har god insikt i vad som påverkar arbetsklimatet i företag och hur information sprids.

Eleven visar god insikt i arbetslivets behov av kontinuerlig förändring.

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Personaladministration
Kurskod: FE206
Poäng: 60

Förkunskapskrav: Företagsekonomi B

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper inom det personaladministrativa området och belysa vikten av god personalplanering, introduktion av nyanställda, personalvård, medbestämmande och kompetensutveckling.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna utföra olika personaladministrativa arbetsuppgifter med hjälp av adekvat teknik, utrustning och arbetssätt

kunna utföra olika arbetsuppgifter i samband med rekrytering, urval och anställning av personal

kunna tolka och tillämpa lagar och avtal inom det personaladministrativa området

kunna göra en personalkostnadsbudget

ha kunskap om olika lönesystem och principer vid lönesättning

kunna använda datorn på ett rationellt sätt för personaladministrativa rutiner

inse vikten av att främja jämställdhet och medbestämmande på arbetsplatsen

inse arbetslivets behov av kompetensutveckling

vara medveten om den fysiska och psykosociala arbetsmiljöns betydelse för den enskilde individen och för samspelet mellan medarbetarna.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven beskriver på grundläggande nivå olika lönesystem och lönesättningsprinciper samt faktorer som påverkar den fysiska och psykiska arbetsmiljön och konsekvenser för individ och personalsamarbete.

Eleven utför med visst stöd vanligt förekommande personaladministrativa arbetsuppgifter, väljer relativt självständigt rekryteringsvägar och urvalskriterier i givna anställningssituationer samt utför med varierande insikt de rutiner som är aktuella vid anställning.

Eleven upprättar relativt självständigt personalkostnadsbudget under givna förutsättningar och använder med stöd datorer i det personaladministrativa arbetet.

Eleven tolkar med stöd arbetsrättsliga avtal och lagar och tillämpar dessa i enkla exempel.

Eleven redogör med viss insikt för hur jämställdhet och medbestämmande kan främjas och vad det har för konsekvenser för individ, personalgrupper och företag.

Eleven förklarar översiktligt hur samhällsutvecklingen leder till ett ständigt behov av kompetensutveckling i arbetslivet.

Väl godkänd

Eleven beskriver med god insikt olika lönesystem och lönesättningsprinciper och förklarar med god insikt hur olika faktorer påverkar den fysiska och psykiska arbetsmiljön.

Eleven utför självständigt under givna förutsättningar vanliga personaladministrativa arbetsuppgifter och motiverar med god insikt rekryteringsvägar och urvalskriterier vid givna anställningssituationer av varierande komplexitet samt utför med god insikt de rutiner som är aktuella vid anställning.

Eleven upprättar självständigt personalkostnadsbudget utifrån verklighetsanknutna exempel.

Eleven använder relativt självständigt datorer i det personaladministrativa arbetet.

Eleven tolkar relativt självständigt arbetsrättsliga lagar och avtal samt tillämpar dessa i exempel av varierande svårighetsgrad.

Eleven redogör med god insikt för hur jämställdhet och medbestämmande kan främjas samt vad detta får för konsekvenser för individens prestation och beteende, personalsamarbetet och företagets ekonomi.

Eleven förklarar med god insikt och ger exempel på hur samhällsutveckling och omvärldsfaktorer påverkar företagets behov av kompetensutveckling av personalen.

Ämne: Företagsekonomi
Kurs: Småföretagande
Kurskod: FE200
Poäng: 60

Förkunskapskrav: Företagsekonomi A

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i att starta, utveckla och driva egen verksamhet i företagsform.

Kursen skall beskriva företagande i ett helhetsperspektiv och utveckla förmågan att förstå och tillämpa villkor och bestämmelser för företagande.

Kursen skall också utveckla förmågan att söka kunskap genom kontakter med företag, myndigheter och organisationer.

Efter genomgången kurs skall eleven

vara väl medveten om affärsidéns betydelse för allt företagande samt kunna utföra lönsamhetsberäkningar och välja företagsform

kunna utföra enkla marknadsundersökningar och med resultatet av dessa och affärsidén som grund välja marknadsföringsåtgärder

ha utvecklat sin förmåga att förstå och tillämpa lagar och avtal som gäller för företagande

känna till olika finansieringsformer och ha utvecklat sin förmåga att bedöma och ta ställning till villkoren i dessa

ha utvecklat sin förmåga att utföra ekonomisk planering och uppföljning

känna till vilka möjligheter och former som finns för att skydda en affärsidé eller produkt

känna till de försäkringar som är nödvändiga för olika former av företagande

känna till myndigheter, organisationer och andra intressenter som har betydelse för företagande i olika former och inom olika branscher

känna till de krav samhället ställer på företag i fråga om skatter, avgifter och skyldigheter att lämna uppgifter samt vara medveten om de rutiner som är nödvändiga för att uppfylla kraven.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven väljer med stöd lämplig företagsform och formulerar en affärsidé för ett företag.

Eleven har insikter i affärsidéns betydelse för företagande samt redogör för några av de möjligheter som finns för att skydda en affärsidé eller produkt.

Eleven beskriver med viss insikt några av de myndigheter, organisationer och andra intressenter som kan vara av betydelse för företagande inom en specifik bransch.

Eleven anskaffar med viss handledning det material som behövs för att registrera ett eget företag samt upprättar med stöd de handlingar som krävs.

Eleven beskriver några av de krav samhället ställer på småföretag t.ex. i fråga om skatter, avgifter och andra skyldigheter.

Eleven beskriver med viss insikt olika finansierings- och försäkringsformer som kan vara lämpliga för ett mindre företag.

Eleven utför med handledning enkla lönsamhetsberäkningar samt grundläggande ekonomisk planering i ett mindre företag.

Eleven kan utifrån en enkel marknadsundersökning pröva en affärsidé och därefter välja lämpliga marknadsföringsåtgärder.

Väl godkänd

Eleven väljer relativt självständigt lämplig företagsform och formulerar en affärsidé för ett företag.

Eleven visar god insikt i affärsidéns betydelse för företagande samt redogör för de möjligheter som finns för att skydda en affärsidé eller produkt.

Eleven förklarar med god insikt vilka myndigheter, organisationer och andra intressenter som kan vara av betydelse för företagande inom en specifik bransch.

Eleven anskaffar självständigt det material som behövs för att registrera ett eget företag samt upprättar med visst stöd de handlingar som krävs.

Eleven redogör för de krav samhället ställer på småföretag i fråga om skatter, avgifter och andra skyldigheter.

Eleven visar i tillämpning en relativt god insikt i lagar och avtal som gäller för företagande.

Eleven beskriver med god insikt olika finansierings- och försäkringsformer som kan vara lämpliga för ett mindre företag och kan i normala och vardagliga situationer bedöma och ta ställning till villkoren i dessa.

Eleven utför relativt självständigt enkla lönsamhetsberäkningar samt grundläggande ekonomisk planering och uppföljning i ett mindre företag.

Eleven kan utifrån en enkel självständigt genomförd marknadsundersökning pröva en affärsidé samt därefter välja lämpliga marknadsföringsåtgärder.

Kommentar

Kursen kan ges en praktisk inriktning t.ex. genom att ett mindre företag startas och drivs under utbildningsperioden samt genom ett utvecklat samarbete mellan skola och arbetsliv. Genom samverkan mellan skolan och arbetslivet kan eleverna få konkreta erfarenheter av betydelse för fortsatt utbildning och yrkesverksamhet. Det är angeläget att skolan drar nytta av extern kompetens från myndigheter, organisationer och företag. Genom samverkan med andra program kan ett företags olika verksamhetsdelar ytterligare belysas.

Ämne: Handel
Kurs: Bransch- och produktkunskap
Kurskod: HN DL200
Poäng: 60

Mål

Kursen skall ge kunskaper om varuhandelns och tjänsteföretagens olika branscher och verksamhetsområden.

Kursen skall ge insikt i betydelsen av god bransch- och produktkunskap, och den skall ge kunskaper om olika källor för produktinformation samt färdigheter i hur man använder dessa källor.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna granska utbudet av varor och tjänster med hänsyn till funktion, kvalitet och pris samt kunna göra produktjämförelser

kunna söka, granska och sammanställa fakta för ett produktområde och förstå betydelsen av god bransch- och produktkunskap

kunna använda datorn som hjälpmedel för presentation av bransch- och produktinformation samt för sökning i databaser

känna till mål och inriktning i svensk konsumentpolitik samt kunna redogöra för privata och offentliga institutioners verksamhet för information om varor och tjänster

ha kunskap om konsumtionens inverkan på hälsa och miljö samt kunna redogöra för lagar och riktlinjer för produktsäkerhet och information

kunna redogöra för handelns struktur, olika branscher och organisationer

kunna beskriva handelns utveckling i ett historiskt, nationellt och internationellt perspektiv.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven beskriver översiktligt handelns olika verksamhetsområden och redogör på godtagbar nivå för handelns utveckling i Sverige.

Eleven kan med stöd granska utbudet av varor och tjänster inom ett område och med godtagbar kvalitet göra produktjämförelser.

Eleven har viss insikt om olika verksamheter och källor för bransch- och produktinformation och redogör översiktligt för lagar och riktlinjer inom området.

Eleven förstår betydelsen av god bransch- och produktkunskap och kan på grundläggande nivå söka, sammanställa och presentera fakta för ett produktområde.

Eleven använder relativt självständigt datorstöd vid informationsökning och presentation av produktinformation.

Eleven beskriver översiktligt huvuddragen i svensk konsumentpolitik och är orienterad om samband mellan konsumtion, miljö och hälsa.

Väl godkänd

Eleven redogör på god nivå för handelns struktur, verksamhetsområden och utveckling ur olika perspektiv.

Eleven kan med god insikt jämföra varor och tjänster med hänsyn till funktion, kvalitet och pris.

Eleven använder relativt självständigt olika källor och datorstöd för att sammanställa och presentera fakta för ett produktområde.

Eleven beskriver på god nivå huvuddragen i svensk konsumentpolitik och ger med god insikt exempel på samband mellan konsumtion, miljö och hälsa.

Eleven redogör på god nivå för olika verksamheter, lagar och riktlinjer inom området.

Kommentar

Kursens syfte är att ge en översikt över handelns olika verksamhetsområden för att därigenom skapa förståelse för likheter och skillnader i inriktning och förutsättningar. Kunskap om sökvägar är viktigare än detaljkunskaper om produkter och därför bör tonvikten ligga på praktiska erfarenheter av hur och var man skaffar information.

Konsumentfrågorna bör tas upp ur både säljarens och köparens perspektiv samt i ett internationellt perspektiv. Samverkansmöjligheter finns bl.a. med samhällskunskap och företagsekonomi.

Ämne: Handel
Kurs: Försäljning och service
Kurskod: HNDL201
Poäng: 60

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om och färdigheter i försäljning och service med utgångspunkt i verklighetsanknutna situationer.

Kursen skall ge kunskaper om säljarens roll och arbetsuppgifter vid försäljning av varor och tjänster i olika försäljningsformer. Den skall dessutom skapa medvetenhet om betydelsen av god service och personligt upp-trädande.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna agera positivt och kreativt i olika servicesituationer

ha grundläggande kunskap om säljteknik och kunna använda olika metoder för att genomföra säljsamtal

kunna genomföra produkt demonstrationer och hantera reklamationer

kunna utföra kassaarbete och använda butiksdatasystem i säljarbetet samt kunna hantera olika kredit- och betalningsformer

ha kunskap om säljarens arbetsuppgifter i olika säljorganisationer

känna till metoder och hjälpmedel för säljplanering och uppföljning och kunna använda datorstöd i säljarbetet

känna till kunders behov och beteenden och skillnader i kommunikationsmönster mellan olika kulturer

ha kunskap om konsument- och marknadslagar och god säljetik

ha kunskap om säkerhets- och miljöfrågor inom området och inse betydelsen av att arbeta ergonomiskt riktigt.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har insikt i betydelsen av god service och agerar positivt och kreativt i normala och vardagliga servicesituationer.

Eleven redogör med godtagbar kvalitet för säljarens arbetsuppgifter i olika försäljningsformer och utför med stöd kassaarbeten och använder butiksdatasystem i säljsituationer.

Eleven har grundläggande kunskap om säljteknik och säljetik samt kan med stöd genomföra vardagliga säljsamtal, produkt demonstrationer och hantera vardagliga reklamationer.

Eleven redogör på en grundläggande nivå för syfte och innehåll i konsument- och marknadslagar.

Eleven inser betydelsen av att arbeta ergonomiskt riktigt och har på godtagbar nivå insikt om säkerhets- och miljöfrågor inom området.

Väl godkänd

Eleven har god insikt i betydelsen av god service och agerar positivt och kreativt med utgångspunkt i kunders olika behov.

Eleven har goda kunskaper om säljteknik och säljetik och utför med visst stöd säljarens arbetsuppgifter och använder datorstöd i säljarbetet.

Eleven redogör med god insikt för konsument- och marknadslagar samt tillämpar dessa i enkla och vardagliga situationer.

Eleven arbetar ergonomiskt riktigt och har på god nivå kunskaper om säkerhets- och miljöfrågor inom området.

Kommentar

Kursens syfte är att ge en bred orientering om säljarens yrkesroll, och den skall stimulera till fortsatt kompetensutveckling inom området.

Ämne: Handel
Kurs: Inköp och varuhantering
Kurskod: HNDL202
Poäng: 90

Mål

Kursen skall ge kunskaper om och färdigheter i inköpsarbete och varuhantering inom handeln.

Kursen skall utveckla förmågan att förstå och utföra arbetsuppgifter inom området med hjälp av lämplig teknik, utrustning och arbetsätt.

Kursen skall också ge kunskap om sortimentets betydelse för lönsamheten och ge en helhetsbild av varans väg från producent till konsument.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha kunskap om inköpsteknik inom olika branscher och kunna utföra beställningsarbete på lämpligt arbetsätt och med hjälp av lämplig teknik och utrustning

kunna tillämpa principer och metoder för rationell varuhantering och lagerkontroll samt kunna beskriva varuflöden inom olika branscher

kunna beräkna inköps- och försäljningspris och förstå sambandet mellan pris och lönsamhet

kunna använda butiksdatasystem och annan programvara som hjälpmedel vid inköp och lagerredovisning

ha grundläggande kunskap om transporter och speditorsarbete och känna till hur man beräknar kostnader för olika transportalternativ

känna till principer och metoder för sammansättning av produktsortiment och kunna använda information från butiksdatasystem och annan programvara som underlag för beslut i sortimentsfrågor

inse vikten av att arbeta på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt och ha kunskap om lagar och avtal inom området

vara medveten om utveckling och förändring inom verksamhetsområdet.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har viss insikt om inköpsteknik inom olika branscher och kan med stöd utföra beställningsarbete och tillämpa rationell varuhantering.

Eleven beräknar inköps- och försäljningspris och redogör på godtagbar nivå för sambandet mellan pris och lönsamhet.

Eleven använder med stöd butiksdataprogram och övrig programvara vid inköps- och lagerrutiner.

Eleven beskriver översiktligt varuflöden och produktsortiment inom olika branscher.

Eleven har viss insikt om transport- och speditjonsarbete och beräknar med godtagbar kvalitet kostnader för olika transportalternativ.

Eleven inser betydelsen av att arbeta ergonomiskt riktigt och har viss insikt i lagar, miljöfrågor och utveckling inom området.

Väl godkänd

Eleven förstår betydelsen av rationell varuhantering och god transportekonomi och redogör på god nivå för varans väg genom handelsföretaget.

Eleven redogör för samband mellan pris, sortiment och lönsamhet och kan med god kvalitet utföra inköpsarbete, göra ekonomiska beräkningar och använda datorstöd.

Eleven arbetar ergonomiskt riktigt och redogör med godtagbar kvalitet för lagar, avtal, miljöfrågor och utveckling inom området.

Kommentar

Inköps- och sortimentsfrågor och rationell varuhantering är av stor betydelse för företagets lönsamhet och konkurrensförmåga. Kursen ger grundläggande kunskaper om varans väg genom handelsföretaget med exempel från olika branscher och försäljningsformer.

Ämne: Handel
Kurs: Ledarskap i butik
Kurskod: HNDL209
Poäng: 40

Förkunskapskrav: Bransch- och produktkunskap, Försäljning och service, Inköp och varuhantering, Praktisk marknadsföring B, Företagsekonomi B

Mål

Kursen skall ge kunskaper om butikens personal- och ledarskapsfrågor samt stimulera intresset för arbeten i ledande befattning.

Kursen skall utveckla förmågan att ta ansvar för planering, genomförande och utvärdering av åtgärder utifrån affärsidé och lönsamhetskrav samt öka förmågan till helhetssyn.

Efter genomgången kurs skall eleven

känna till grundläggande villkor för butiksetablering samt ha kännedom om lagar och föreskrifter i samband med utformning av affärslokaler

kunna ge förslag till butikslayout, inredning och utrustning samt bedöma sortimentsmix, inköpsalternativ och marknadsföringsåtgärder ur olika aspekter

ha fördjupade kunskaper om rationell varuhantering och miljöfrågor

ha utvecklat sin förmåga att organisera arbetet och tillämpa lagar, avtal och överenskommelser inom verksamhetsområdet

kunna planera för personalbehov, genomföra anställningsintervjuer samt kunna upprätta arbetstids- och semesterscheman

ha utvecklat sin förmåga att informera och motivera medarbetare samt inse vikten av ständig kompetensutveckling

kunna använda nyckeltal, göra lönsamhetsbedömningar samt kunna upprätta resultatbudget, tolka rapporter och utarbeta åtgärdsprogram

kunna välja och använda lämpligt datorstöd.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har på godtagbar nivå insikt om personal- och ledarskapsfrågor inom handeln.

Eleven kan i enkla och vanliga situationer planera för personalbehov och med stöd upprätta enkla arbetstids- och semesterscheman.

Eleven tolkar med stöd vanliga lagar och avtal inom området och tillämpar dessa i enkla och vanliga situationer.

Eleven känner till grundläggande villkor för butiksetablering och utformning av affärslokaler.

Eleven kan på godtagbar nivå diskutera och föreslå lösningar avseende inredning och utrustning samt i enkla och vanliga situationer bedöma sortimentssammansättning, inköpsalternativ och marknadsföringsåtgärder ur olika aspekter.

Eleven har god insikt i rationell varuhantering och miljöfrågor.

Eleven kan på grundläggande nivå använda nyckeltal, tolka vanligen förekommande rapporter, göra enkla lönsamhetsbedömningar samt med handledning upprätta resultatbudget och använda datorn som stöd i arbetet.

Väl godkänd

Eleven har på god nivå insikt om personal- och ledarskapsfrågor inom handeln.

Eleven kan i normala och vardagliga situationer planera för personalbehov, upprätta enkla arbetstids- och semesterscheman och med visst stöd genomföra anställningsintervjuer.

Eleven tolkar med visst stöd vanliga lagar och avtal inom området och tillämpar dessa i normala och vardagliga situationer.

Eleven har utvecklat sin förmåga att informera och motivera och inser vikten av ständig kompetensutveckling.

Eleven har utvecklat sin förmåga att arbeta under eget ansvar och kan med visst stöd planera, genomföra och utvärdera olika åtgärder utifrån affärsidé och lönsamhetskrav.

Eleven tolkar relativt självständigt olika rapporter, gör lönsamhetsbedömningar samt väljer och använder relativt självständigt lämpligt datorstöd.

Kommentar

Kursen har en praktisk inriktning och syftar till en ökad helhetssyn på arbetet i ett detaljhandelsföretag. Syftet är också att stimulera eleven till fortsatt kompetensutveckling och arbete i ledande befattningar.

Ämne: Handel
Kurs: Personlig försäljning
Kurskod: HNDL203
Poäng: 60

Förkunskapskrav: Försäljning och service

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om och färdigheter i kundorienterat och målinriktat säljarbete inom varuhandeln och tjänstesektorn.

Kursen skall utveckla förmågan att agera kreativt och effektivt i olika säljsituationer och stimulera den personliga utvecklingen.

Kursen skall dessutom ge ökad insikt i samspelet mellan försäljning och företagets övriga funktioner.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna genomföra och utvärdera säljsamtal av rådgivande och problemlösningskaraktär

kunna använda olika hjälpmedel och metoder för planering, organisation och uppföljning av säljarbetet

kunna analysera säljarens roll och arbetsuppgifter i olika företag samt kunna välja och använda lämpligt datorstöd i säljarbetet

kunna redogöra för kulturella, geografiska och religiösa skillnader av betydelse för säljarbetet

kunna använda språket som redskap i yrket och ha insikt i kroppsspråkets betydelse

kunna tillämpa lagar, bestämmelser och etiska regler av betydelse för säljarbetet

ha utvecklat sin förmåga till kreativitet, personlig planering och effektivitet i säljarbetet.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven genomför med visst stöd rådgivande och problemlösande säljsamtal samt agerar kreativt och effektivt i normala och vardagliga säljsituationer.

Eleven analyserar med visst stöd säljarens roll och arbetsuppgifter inom varuhandeln och tjänstesektorn och redogör med godtagbar kvalitet för samspelet mellan försäljning och övriga funktioner i ett företag.

Eleven tillämpar på godtagbar nivå lagar, bestämmelser och etiska regler inom området och använder relativt självständigt datorstöd i säljarbetet.

Väl godkänd

Eleven kan relativt självständigt planera, organisera och följa upp säljarbetet samt väljer och använder relativt självständigt olika hjälpmedel.

Eleven genomför på god nivå säljsamtal utifrån olika behov och förutsättningar.

Eleven tillämpar med god insikt lagar, bestämmelser och etiska regler i normala säljsituationer och har utvecklat sin förmåga till kreativitet, personlig planering och effektivitet i säljarbetet.

Kommentar

Kursen är avsedd att fördjupa kunskaperna om och intresset för säljarens yrke och arbetsuppgifter inom skilda branscher och försäljningsformer. Kursen har en praktisk inriktning med färdighetsträning i form av praktikfall, rollspel och videoinspelning och genomförs med fördel i samverkan med företag.

Ämne: Handel
Kurs: Praktisk marknadsföring A
Kurskod: HNDL207
Poäng: 30

Mål

Kursen skall ge grundläggande kunskaper i varuexponering och utformning av säljstödsmaterial.

Kursen skall också ge en orientering om hur man väljer säljfrämjande åtgärder utifrån en affärsidé.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha kännedom om olika exponeringssätt och kunna utföra enklare varuexponeringar

kunna framställa skyltar med hjälp av snabbtextningsteknik

kunna använda datorn som hjälpmedel vid utformning av enklare säljstödsmaterial

ha kännedom om hur man planerar säljstimulerande aktiviteter

ha utvecklat sin förmåga att se samband mellan val av säljfrämjande åtgärder och affärsidé

känna till lagar, bestämmelser och etiska regler inom området.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven kan med godtagbar kvalitet tillämpa snabbtextningsteknik och göra enkla varuexponeringar.

Eleven kan med viss insikt använda dator för att utforma säljstödsmaterial.

Eleven har på godtagbar nivå insikt om samband mellan säljfrämjande åtgärder och affärsidé.

Eleven är orienterad i lagar, bestämmelser och etiska regler på området.

Väl godkänd

Eleven kan i normala och vardagliga situationer ge förslag till säljfrämjande åtgärder och med visst stöd utforma enkla varuexponeringar och säljstödsmaterial .

Eleven ger exempel på hur man planerar säljfrämjande åtgärder utifrån en affärsidé.

Eleven beskriver översiktligt lagar, bestämmelser och etiska regler på området.

Kommentar

Att kunna visa sina produkter på ett säljande sätt och utforma enkla säljbudskap är viktigt för de flesta serviceyrken. Kursen kan också vara lämplig för elever på andra program än Handels- och administrationsprogrammet och den kan anpassas efter den studieinriktning som eleven valt.

Ämne: Handel
Kurs: Praktisk marknadsföring B
Kurskod: HNDL208
Poäng: 60

Mål

Kursen skall ge kunskaper om marknadsföringens funktion i handeln med varor och tjänster.

Kursen skall ge insikt i marknadsföringsmetoder, säljkampanjer, varuexponeringar och utformning av reklammaterial samt skapa förståelse för hur olika åtgärder kan samverka mot givna mål.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna göra marknadsbedömningar utifrån en affärsidé och kunna definiera ett marknadsområde

ha kunskap om konsumtions- och köpvanor och kunna göra enklare marknads- och attitydundersökningar

kunna skapa säljande varuexponeringar och tillämpa olika textningstekniker

kunna använda datorn som hjälpmedel vid utformning av reklammaterial, sälj- och aktivitetsplanering och informationssökning

kunna redogöra för hur säljstimulerande aktiviteter planeras, genomförs och följs upp

ha kunskap om säljmiljöns betydelse och principer för butiksutformning

kunna redogöra för olika konkurrensmedel samt ge exempel på hur företagets affärsidé påverkar valet av säljfrämjande åtgärder

kunna redogöra för lagar, överenskommelser och etiska regler inom området

inse vikten av att arbeta på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt

vara medveten om utveckling och förändring inom verksamhetsområdet.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven redogör på godtagbar nivå för hur man definierar ett marknadsområde och gör marknadsbedömningar.

Eleven beskriver översiktligt konsumtions- och köpvanor och kan med handledning göra enklare marknads- och attitydundersökningar.

Eleven ger med viss insikt exempel på hur affärsidén påverkar valet av säljfrämjande åtgärder och redogör på grundläggande nivå för hur man genomför säljstimulerande aktiviteter.

Eleven använder med godtagbar kvalitet olika textningstekniker och kan med godtagbar kvalitet skapa varuexponeringar och använda datorn som hjälpmedel vid utformning av reklammaterial.

Eleven redogör på grundläggande nivå för syfte och innehåll i lagar, överenskommelser och etiska regler inom området.

Eleven inser betydelsen av att arbeta miljömässigt och ergonomiskt riktigt.

Väl godkänd

Eleven redogör på god nivå för samband mellan affärsidé och val av säljfrämjande åtgärder.

Eleven kan med viss handledning göra marknadsbedömningar och enkla marknadsundersökningar.

Eleven skapar med hjälp av olika tekniker säljande exponeringar och säljstödsmaterial av god kvalitet.

Eleven redogör på god nivå för hur man genomför säljstimulerande aktiviteter och använder relativt självständigt datorm som hjälpmedel i det praktiska marknadsföringsarbetet.

Eleven redogör med god insikt för lagar, överenskommelser och etiska regler inom området samt tillämpar dessa i enkla och vardagliga situationer.

Kommentar

Kunskap om marknaden och önskemål från kunderna är en förutsättning för att marknadsresurserna skall kunna användas på ett riktigt sätt. Kursen ger en bred översikt över olika marknadsföringsåtgärder som handelsföretag kan använda sig av i olika situationer. Den praktiska utformningen av säljstödsmaterial bör kopplas till affärsidé och mål, och exempel kan med fördel hämtas från elevens närmiljö.

Ämne: Handel
Kurs: Reklam i butik
Kurskod: HNDL205
Poäng: 60

Förkunskapskrav: Försäljning och service, Praktisk marknadsföring B

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper om och färdigheter i ett kreativt och målinriktat reklamarbete i handelsföretag.

Kursen skall utveckla förmågan att skapa säljande miljöer, utforma säljstödsmaterial och genomföra säljstimulerande aktiviteter utifrån olika affärsidéer och mål.

Kursen skall dessutom ge ökad insikt i betydelsen av ett kund- och marknadsorienterat synsätt.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna planera, genomföra och utvärdera säljstimulerande aktiviteter

kunna skapa säljande exponeringar, annonsoriginal, kundblad och annat säljstödsmaterial med hjälp av olika tekniker

kunna redogöra för samband mellan målgrupper, målgruppsbehov och butikens profilering

ha utvecklat sin förmåga att välja konkurrensmedel utifrån butikens affärsidé och mål

ha kunskap om direktmarknadsföring och kunna använda ett datoriserat kundregister

kunna upprätta kalkyler för olika aktiviteter och göra lönsamhetsbedömningar

kunna tillämpa lagar, riktlinjer och etiska regler inom området

kunna redogöra för utvecklingstendenser inom området både nationellt och internationellt.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven väljer på godtagbar nivå konkurrensmedel och genomför säljstimulerande aktiviteter utifrån givna förutsättningar.

Eleven skapar med visst stöd säljande miljöer och utformar med godtagbar kvalitet olika typer av säljstödsmaterial.

Eleven upprättar enklare kalkyler, gör lönsamhetsbedömningar samt använder relativt självständigt datorstöd i arbetet.

Eleven tillämpar med visst stöd lagar, riktlinjer och etiska regler inom området och definierar ett kund- och marknadsorienterat synsätt.

Eleven är orienterad om utvecklingstendenser inom området.

Väl godkänd

Eleven planerar, genomför och utvärderar relativt självständigt säljstimulerande aktiviteter i normala och vardagliga situationer.

Eleven väljer med god insikt konkurrensmedel samt skapar säljande miljöer och säljstödsmaterial utifrån affärsidé och mål.

Eleven använder datorstöd och gör självständigt ekonomiska bedömningar inom området.

Eleven har god insikt i betydelsen av ett kund- och marknadsorienterat synsätt och visar kreativitet i det praktiska marknadsföringsarbetet.

Kommentar

Profilerings och kundvård är viktiga begrepp för butikens konkurrensförmåga.

Kursen skall utveckla elevernas kreativitet och förmåga att se helheten i butikens marknadsföringsarbete. Den har en praktisk inriktning med tonvikt på säljstödsproduktion, och den skall stimulera intresset för arbetet som butikskreatör och säljare.

Ämne: Handel
Kurs: Transport och spedition
Kurskod: HNDL206
Poäng: 60

Mål

Kursen skall ge insikt i transportbranschens betydelse för svenskt näringsliv samt ge kunskaper om hur transporter genomförs med bästa möjliga helhetssyn och kostnadseffektivitet.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna redogöra för hur svensk transportnäring är uppbyggd samt vara medveten om transporterens betydelse för samhället

kunna beskriva för- och nackdelar med olika transportslag eller kombinationer av dessa samt ha utvecklat sin förmåga att välja rätt transportlösning för en given transport

ha kunskap om speditörens funktion i transportkedjan

ha kunskap om de administrativa rutiner som krävs för transporters genomförande samt kunna redogöra för de speciella krav på dokumentation som krävs för gränsöverskridande trafik

känna till nationella och internationella ansvarsregler för transport och spedition samt veta hur risker kan minimeras

vara medveten om hur ändamålsenliga förpackningar kan minimera risken för skador och stölder under transporten samt inse betydelsen av standardiserade lösningar för emballage och lastbärare

kunna upprätta en kalkyl för transportkostnader samt kunna tolka en fraktoffert

ha kunskap om olika metoder för att styra materialflödet från leverantör till slutlig mottagare och vara väl medveten om hur detta påverkar företaget tekniskt och ekonomiskt

ha kännedom om olika slag av praktiska hjälpmedel som finns för en rationell varuhantering i transport- och lagringskedjan

vara medveten om hur miljökrav kan påverka transportlösningar.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven beskriver på godtagbar nivå svensk transportnäring och redogör med viss insikt för transportbranschens betydelse för samhället.

Eleven har grundläggande kunskaper om nationella och internationella ansvarsregler inom området och kan med stöd redogöra för dokumentation i samband med gränsöverskridande trafik.

Eleven redogör för administrativa rutiner och tillämpar dessa i enkla och vanliga situationer.

Eleven upprättar med visst stöd kalkyler och tolkar enklare fraktofferter.

Eleven känner till praktiska hjälpmedel i transport- och lagringskedjan och ger med viss insikt förslag till transportlösning för en given transport samt inser betydelsen av helhetssyn och kostnadseffektivitet inom området.

Eleven ger exempel på hur miljökrav kan påverka transportlösningar.

Väl godkänd

Eleven har på god nivå insikter i transportbranschens betydelse för svenskt näringsliv och redogör med god insikt för speditörens funktion i transportkedjan.

Eleven beskriver metoder för att styra materialflödet från leverantör till slutlig mottagare och ger exempel på hur detta påverkar företaget tekniskt och ekonomiskt.

Eleven inser betydelsen av standardiserade lösningar för emballage och lastbärare och väljer i enkla och vanliga situationer rätt transportlösning för en given transport samt tillämpar administrativa rutiner i normala och vardagliga transportsituationer.

Kommentar

Effektiva transportsystem är väsentliga för samhällsutvecklingen. Ett väl utvecklat näringsliv kräver goda kommunikationer för att inte stagnera. Kunskap om metoder för att förbättra det egna företags materialhantering är ofta en förutsättning för konkurrensdugliga industri- och handelsföretag. Kursen tar upp väsentliga faktorer för rationella transportlösningar.

Ämne: Handel och administration
Kurs: Handel och administration
Kurskod: HAD200
Poäng: 280

Förkunskapskrav: Övriga gemensamma kurser inom Handels- och administrationsprogrammet

Mål

Kursen skall ge fördjupade kunskaper och färdigheter inom valt verksamhetsområde.

Kursen skall utveckla förmågan att utföra förekommande arbetsuppgifter på ett yrkesmässigt sätt, självständigt och i arbetslag.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna ta ansvar för, planera och utföra olika arbetsuppgifter på lämpligt arbetssätt och med hjälp av lämplig teknik och utrustning

kunna informera sakkunnigt om bransch, företag/förvaltning, arbetsuppgift, sortiment och produkt

kunna redogöra för företagets affärsidé, verksamhet, organisation och samband mellan olika funktioner

ha kunskap om företagets personalpolicy, rekrytering och kompetensutveckling samt intern och extern informationspolicy

ha kunskap om praktisk tillämpning av lagar och avtal som rör arbetsrätt och arbetsmiljö

kunna diskutera problem inom verksamhetsområdet och föreslå lösningar vad avser kvalitet, ekonomi, säkerhet och miljö

kunna instruera och handleda inom det egna arbetsområdet

kunna välja och använda lämpligt datorstöd inom verksamhetsområdet

kunna använda datorn som hjälpmedel för att dokumentera och redovisa erfarenheter från den arbetsplatsförlagda utbildningen

förstå betydelsen av personlig utveckling i yrket samt kunna redogöra för utvecklingstendenser inom verksamhetsområdet

inse vikten av att arbeta på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven tar med stöd enskilt och i grupp ansvar för olika arbetsuppgifter inom verksamhetsområdet.

Eleven kan med handledning praktiskt tillämpa lagar och avtal i enkla och vanliga situationer samt diskutera problemlösningar inom verksamhetsområdet.

Eleven kan med handledning välja och använda lämpligt datorstöd.

Eleven förstår betydelsen av personlig utveckling och redogör med viss insikt för utvecklingstendenser inom verksamhetsområdet.

Väl godkänd

Eleven tar med visst stöd ansvar för olika arbetsuppgifter.

Eleven diskuterar och föreslår lösningar vad avser kvalitet, etik, ekonomi, säkerhet och miljö inom verksamhetsområdet.

Eleven informerar sakkunnigt om företag och produkter och kan med visst stöd och i normala och vardagliga situationer handleda och instruera inom verksamhetsområdet.

Eleven kan på god nivå välja och tillämpa lämpliga datorapplikationer.

Eleven har god insikt om betydelsen av personlig utveckling.

Kommentar

Kursen anpassas efter den verksamhetsinriktning eleven valt. En stor del av kursen är avsedd att arbetsplatsförläggas. Hur stor del av kursen som skall arbetsplatsförläggas avgörs lokalt.

Den skolförlagda delen av kursen stödjer och kompletterar den arbetsplatsförlagda delen.

Kursen kan samordnas med andra kurser som eleven studerar, t.ex. Reklam i butik, Offentlig förvaltning, Turism och reseservice eller andra gemensamma eller valbara kurser. Kursen förutsätter en nära samverkan mellan skola och arbetsliv och plan för den arbetsplatsförlagda utbildningen bör ingå i elevens individuella utbildningsplan.

Ämne: Turism och reseservice
Kurs: Turism och reseservice
Kurskod: TURE200
Poäng: 100

Förkunskapskrav: Företagsekonomi A

Mål

Kursen skall ge kunskap om turism och turismföretagens roller och verksamhet.

Kursen skall ge insikt i turismyrkenas servicekaraktär samt ge grundläggande kunskaper och färdigheter i dessa yrken.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha kännedom om olika turismföretags verksamhet, roller och arbetssätt

ha kännedom om grundläggande förutsättningar för svensk turism

kunna relevanta delar av svensk och utländsk geografi med tyngdpunkt på resvägar och resmål

kunna lägga upp planer för svenska och utländska gästgruppers besök i olika ärenden

kunna planera för individuella resor inom och utom landet under olika förutsättningar

kunna de vanligaste uttryckssätten och termerna inom turismen på engelska

kunna lägga upp planer för marknadsföring av olika besöksmål

kunna ställa upp kalkyler för prissättning av tjänster

känna till svenska gästgruppers efterfrågan på tjänster och värdskap

känna till vanliga utländska gästgruppers kulturella bakgrund och vilken betydelse den får för efterfrågan på tjänster och värdskap

kunna informera svenska och utländska turister på ett korrekt och serviceinriktat sätt

känna till olika datasystem inom turism- och reseföretag och kunna använda datorer för enkla tillämpningar inom området

inse vikten av att arbeta på ett från miljö- och hälsosynpunkt säkert sätt.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har på godtagbar nivå insikt om turism och turism- och reseföretagens verksamhet inom landet.

Eleven har grundläggande kunskaper om geografi med tyngdpunkt på resvägar och resmål.

Eleven upprättar med stöd resplaner och planerar för gästgruppers besök i enkla och vanliga sammanhang.

Eleven lägger med stöd upp planer för marknadsföring och ställer på godtagbar nivå upp enkla kalkyler inom verksamhetsområdet.

Eleven använder i enkla och vanliga sammanhang engelska branschuttryck och termer.

Eleven informerar och agerar på ett korrekt och serviceinriktat sätt.

Eleven känner på en grundläggande nivå till olika datasystem som används inom turism- och reseföretag och använder med stöd datorn som hjälpmedel i enkla och vanliga situationer.

Eleven inser betydelsen av att arbeta ergonomiskt och miljömässigt riktigt.

Väl godkänd

Eleven redogör på god nivå för turismens villkor och verksamhet i Sverige. Eleven har god insikt i geografi och lägger relativt självständigt upp resplaner och planer för gästgruppers besök.

Eleven informerar och ger service på god nivå.

Eleven beskriver med viss insikt vanliga gästgruppers kulturella bakgrund och efterfrågan på tjänster och värdskap.

Eleven kan relativt självständigt marknadsföra olika besöksmål, göra kalkyler och använder med viss handledning datorn som hjälpmedel i enkla och vanliga situationer inom verksamhetsområdet.

Kommentar

Tillsammans med de gemensamma kurserna inom Handels- och administrationsprogrammet får eleverna den breda och djupa kompetens som behövs för olika yrken inom Turism och reseservice.

Genom val av kurser från andra program, t.ex. geografi och språk, kan utbildningen ges olika inriktningar. Samverkan mellan skola och arbetsliv kan förstärkas genom att Turism och reseservice samordnas med kursen Handel och administration.

Kursplaner

KÄRNÄMNEN

Ämne: Engelska

**Kursplaner
SKOLFS 1994:9
Betygskriterier
SKOLFS 1994:11**

Syfte

Den kunskap i det engelska språket som eleverna tidigare tillägnat sig skall fördjupas, vidareutvecklas och efterhand även specialiseras inom den gymnasiala utbildningen. Utbildningen syftar till att eleverna skall nå den nivå av funktionell och allsidig språkfärdighet samt fördjupade kunskaper om engelskspråkiga länder och deras kultur som krävs av medborgare i dagens och morgondagens internationella samhälle.

Ett grundläggande syfte med utbildningen i engelska är att den skall stärka alla elevers vilja och tilltro till sin förmåga att aktivt använda engelska. En strävan i undervisningen skall vara att vidmakthålla och utveckla elevernas lust att lära så att de fortsätter att fördjupa sina språkkunskaper även efter avslutade studier i engelska.

Karaktär och struktur

Språkfärdighet och kunskaper om kultur och samhälle i de länder där engelska talas utgör de centrala delarna av studierna. Olika språkliga aktiviteter – höra, tala, läsa och skriva – ger ämnet dess struktur.

I undervisningen skall eleverna få tillfälle att lära känna olika kulturer i den engelskspråkiga världen. Genom studier av skönlitteratur och möten med andra kulturformer skall eleverna få fördjupade kunskaper om hur det engelska språket varierar i olika sammanhang och i skilda länder.

Ett ämnesinnehåll i undervisningen som ligger nära elevernas personliga intresseområden eller anknyter till den studieinriktning de valt ökar elevernas vilja att använda engelska. Eleverna bör kontinuerligt få samtala och redovisa egna reaktioner, synpunkter och tankar samt ta del av och bemöta andras.

Ett led i fördjupningen och specialiseringen av kunskaperna är att eleverna efterhand skall kunna utnyttja engelskspråkig facklitteratur inom det område de inriktar sin utbildning mot.

Ämne: ENGELSKA
Kurs: Engelska A
Kurskod: EN200
Poäng: 110

Mål

Målet för kursen är att eleverna skall kunna förstå och aktivt använda engelska i tal och skrift i vardagslivet, i arbetslivet och för fortsatta studier.

Kursen skall fördjupa elevernas kunskaper om engelskspråkiga länder, öka förståelsen för andra kulturer samt ge eleverna vidgade kunskaper om språk och språkinläring.

Undervisningen skall ge eleverna tilltro till den egna förmågan att kommunicera på engelska.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna använda engelska för att skaffa sig information och kunskaper,

kunna uttrycka sig så korrekt som möjligt i tal och skrift,

förstå tydligt tal från olika delar av den engelskspråkiga världen och ha viss kännedom om sociala och regionala språkskillnader,

kunna inleda och aktivt delta i samtal och därvid uttrycka egna åsikter och bemöta andras,

kunna använda språket muntligt för att sammanhängande berätta om, beskriva och förklara förhållanden inom egna intresse- och kompetensområden,

kunna med god förståelse läsa enklare sakprosa inom egna intresse- och kompetensområden samt, med hjälp av ordbok, även svårare texter,

kunna med god förståelse läsa enklare samtida skönlitteratur från olika engelskspråkiga länder,

kunna formulera sig enkelt men tydligt i skrift i vardagliga sammanhang och inom egna kompetensområden,

ha kunskaper om samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt i engelskspråkiga länder och kunna använda dessa för att jämföra kulturer,

vara van att använda ordböcker, grammatik, uppslagsverk och andra hjälpmedel,

vara van att planera, genomföra och utvärdera sin egen språkinläring.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven arbetar enskilt och med andra, tar visst ansvar för sin inläring och gör, trots viss språklig osäkerhet, framsteg.

Eleven förstår huvuddragen, men inte alla detaljer, i engelska som talas i inte alltför högt tempo i vardagliga situationer eller inom kända ämnesområden.

Eleven har i någon mån kännedom om sociala och regionala språkskillnader.

Eleven deltar aktivt och blir trots formella brister förstådd i samtal kring vardagliga eller välbekanta ämnen.

Eleven berättar om och beskriver egna erfarenheter, om än ofta kort och tveakande. Då språkförmågan inte räcker till använder eleven i viss utsträckning andra strategier att göra sig förstådd. Uttalet är relativt gott.

Eleven förstår huvudinnehållet i lätt sak- och skönlitteratur samt tillgodgör sig detaljer vid en noggrannare läsning.

Eleven skriver enkla meddelanden och brev som rör den egna vardagssituationen. Språket är begripligt men kan innehålla många formella fel.

Eleven använder vid behov ordbok, uppslagsbok och andra hjälpmedel.

Eleven är medveten om engelskans ställning i världen, har grundläggande kunskaper om samhällsförhållanden, seder och bruk i engelsktalande länder samt gör enkla jämförelser med svenska förhållanden.

Eleven planerar, genomför och utvärderar sitt arbete.

Väl godkänd

Eleven är aktiv både vid enskilt arbete och tillsammans med andra, tar ansvar för sin inläring samt har viss tilltro till sin förmåga att använda engelska.

Eleven förstår huvuddragen och de flesta detaljer i tal som berör kända ämnesområden, även i något svårare autentiskt tal.

Eleven har kännedom om sociala och regionala språkskillnader.

Eleven inleder och upprätthåller samtal, inhämtar och ger information samt uttrycker egna åsikter. Språket är enkelt, lättfattligt och relativt ledigt och korrekt.

Eleven berättar, beskriver och förklarar sammanhängande inom egna intresse- och kompetensområden samt återberättar och sammanfattar muntligt ett välbekant stoff. Där språkförmågan inte räcker till visar eleven god förmåga att utnyttja andra strategier.

Eleven har ett gott uttal.

Eleven förstår såväl huvuddrag som de flesta detaljer i enklare sak- och skönlitteratur samt vid noggrannare läsning även något svårare texter.

Eleven skriver enkla brev, korta kommentarer eller sammanfattningar till inhämtat stoff. Framställningen är informativ men kan innehålla formella fel.

Eleven använder självständigt ordbok, grammatik, uppslagsbok och andra hjälpmedel.

Eleven är relativt medveten om sitt sätt att lära.

Eleven har kunskaper om engelsktalande länders samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt och använder dessa kunskaper för att göra jämförelser mellan olika kulturer.

Eleven planerar, genomför och utvärderar självständigt sitt arbete.

Ämne: Estetisk verksamhet

Syfte

Undervisningen skall syfta till att utveckla elevernas förmåga, kreativitet och lust att använda estetiska uttrycksmedel för att uttrycka tankar, känslor och handlingar. Den skall också bidra till att väcka intresset för de professionella konstnärernas arbete och för kulturen i samhället, liksom för egen fortsatt verksamhet.

Karaktär och struktur

Centrala begrepp för ämnet är skapande verksamhet, upplevelse och reflektion. Estetisk verksamhet kan anordnas med inriktning mot vilket som helst av de estetiska områdena; bild, dans, musik, slöjd, formgivning eller teater. Ämnet kan också ha en gränsöverskridande karaktär och blanda olika estetiska uttrycksformer. Eleverna skall kunna få arbeta med såväl traditionella metoder att framställa konstnärliga produkter som med moderna elektroniska medier.

Ämne: Estetisk verksamhet
Kurs: Estetisk verksamhet
Kurskod: ESV200
Poäng: 30

Mål

Målet för kursen är att eleverna skall utveckla känsla för estetiska värden. Eleverna bör bli förtrogna med olika konstnärliga och estetiska uttryck och utveckla sin förmåga att kritiskt granska, tolka och fördjupa sina kulturella upplevelser.

Kursen skall ge eleverna praktisk erfarenhet av ett eller flera konstnärliga uttrycksmedel. De skall få möjlighet att uppleva stimulansen av egen skapande verksamhet.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna använda något eller några estetiska uttrycksmedel för att gestalta en idé,

kunna hämta stimulans ur kulturella upplevelser,

kunna reflektera över och diskutera olika konstnärliga uttryck.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven använder något estetiskt uttrycksmedel för att gestalta en idé, men behöver handledning för att nå resultat.

Eleven genomför arbetet på ett adekvat sätt.

Eleven kan beskriva tillvägagångssätt och hjälpmedel samt kritiskt granska resultatet av sitt eget arbete.

Eleven kan med handledning beskriva, jämföra och värdera andra exempel på konstnärliga uttryck.

Väl godkänd

Eleven använder något estetiskt uttrycksmedel för att gestalta en idé.

Eleven använder adekvata metoder och hjälpmedel för att nå önskat uttryck och ett genomarbetat resultat.

Eleven kan tillämpa sina kunskaper i nya sammanhang.

Eleven är förtrogen med vanliga begrepp och kan beskriva vanligt förekommande tekniker inom ett estetiskt område samt kan analysera och diskutera olika konstnärliga uttryck och kulturella företeelser.

Ämne: **Idrott och hälsa**

Syfte

Ämnet Idrott och hälsa har ett brett hälsoperspektiv. Eleverna skall få en ökad kunskap om hur den egna kroppen fungerar och hur man genom goda matvanor, regelbunden fysisk aktivitet och friluftsliv kan förbättra sitt fysiska och psykiska välbefinnande. Genom egna upplevelser och erfarenheter skall eleverna utveckla en lust och vilja till fysisk aktivitet.

Undervisningen skall leda till att eleverna hittar olika sätt att bedriva en individuellt anpassad fysisk träning och utveckla och stärka den egna hälsan såväl under skoltiden som senare i fortsatta studier och arbetsliv.

Undervisningen syftar således till att eleverna skall bli mer hälso- och miljömedvetna och få större förutsättningar att ta aktiv del i arbetet med hälsofrågor i arbetslivet och samhället i stort.

Karaktär och struktur

Hälsa är en helhet som innefattar fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och som kan leda till högre livskvalitet. Idrottsutövning påverkar välbefinnandet genom att träna och utveckla kroppen.

Genom undervisningen skall eleverna bli medvetna om den egna livsstilens betydelse för hälsa och miljö samt utveckla en ökad kroppsmedvetenhet och en positiv självbild. Eleverna skall få fördjupade kunskaper om kost, motion och ergonomi samt om drogers och dopingpreparats skadliga inverkan.

Kursen skall ge möjligheter till friluftsliv och positiva naturupplevelser och härigenom bidra till att eleverna utvecklar en ekologisk grundsyn och en vilja att ta ett större ansvar för vår gemensamma miljö.

Undervisningen skall ta hänsyn till elevernas skilda förutsättningar och beakta såväl skillnader mellan kön som mellan individer.

Ämne: Idrott och hälsa
Kurs: Idrott och hälsa A
Kurskod: IDH200
Poäng: 80

Mål

Målet för kursen är att ge eleverna möjlighet att pröva skilda fysiska aktiviteter, som anknyter till deras egna erfarenheter och intressen.

Eleverna skall fördjupa sina kunskaper inom området idrott och hälsa och få förutsättningar att självständigt kunna reflektera över och analysera vägar och metoder för att nå hälsa och välbefinnande ur såväl ett individuellt som ett vidare samhällsperspektiv.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha kunskap om olika faktorer som påverkar människors hälsa och kunna diskutera sambanden mellan hälsa, livsstil och miljö ur såväl ett individ som ett samhällsperspektiv,

ha kunskaper om matens betydelse för hälsan ur ett socialt och näringsfysiologiskt perspektiv,

ha förmåga att kritiskt värdera olika fysiska aktiviteters betydelse för hälsa och välbefinnande,

kunna utforma, genomföra och utvärdera ett personligt anpassat program för den fysiska träningen,

ha kunskaper om olika former av friluftsliv, och ha utvecklat sin förmåga att uppleva naturens skiftningar och mångfald under olika årstider, förstå betydelsen av kontinuitet och regelbundenhet i fysisk träning och ha utvecklat sina kunskaper i några idrottsaktiviteter,

kunna tillämpa några olika metoder för spänningsreglering och avslappning,

ha utvecklat sin förmåga att kombinera rörelser till musik,

vara förtrogen med några traditionella och moderna danser,

kunna tillämpa ergonomiska kunskaper i olika arbetsmiljösammanhang,

ha grundläggande kunskaper om och kunna tillämpa livräddning och första hjälpen.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven kan bedöma några fysiska aktiviteters betydelse för hälsa och välbefinnande.

Eleven kan återge några faktorer som påverkar människors hälsa och kan i någon mån bedöma sambanden mellan livsstil, hälsa och miljö.

Eleven har elementära kunskaper i friluftslivets olika former och har utvecklat färdighet i någon form av friluftsutövning.

Eleven kan på grundläggande nivå beskriva matens betydelse för hälsa, ge exempel på och tillämpa någon metod för eget hälsoarbete och har utvecklat färdighet i en självvald idrottsaktivitet.

Eleven har en viss orientering om olika arbetsmiljöer och betydelsen av ergonomisk anpassning.

Eleven kan med viss handledning tillämpa någon metod för spänningsreglering, kombinera några rörelser till musik, tillämpa någon modern dans. Eleven kan med handledning medverka vid första hjälpen.

Väl godkänd

Eleven kan värdera olika fysiska aktiviteters betydelse för hälsa och välbefinnande.

Eleven kan redogöra för olika faktorer som påverkar människors hälsa och har förmåga att värdera sambanden mellan livsstil, hälsa och miljö.

Eleven har fördjupade kunskaper i friluftslivets olika former och kan tillämpa friluftsliv i känd miljö.

Eleven kan redogöra för matens betydelse för hälsan samt med viss handledning redogöra för och tillämpa några metoder för eget hälsoarbete.

Eleven har utvecklat egna färdigheter i några aktivitetsformer, kan muntligt redogöra för olika arbetsmiljöer och kan ge förslag på ergonomisk anpassning.

Eleven kan tillämpa några metoder för spänningsreglering, tillämpa rörelser till musik och utföra några moderna danser. Eleven kan med handledning utföra livräddning och första hjälpen.

Ämne: Matematik

Syfte

Matematik är ett nödvändigt verktyg såväl för andra ämnen inom den gymnasiala utbildningen som för ett flertal ämnesområden inom eftergymnasiala studier.

Matematikundervisningen syftar till att ge eleverna tilltro till det egna tänkandet samt till den egna förmågan att lära sig matematik och använda matematik i olika situationer. Undervisningen skall utveckla elevernas nyfikenhet, öppenhet, analytiska förmåga, kreativitet och ihärdighet vid matematisk problemlösning samt förmåga att generalisera, abstrahera och estetiskt fullända lösningar och resultat.

Undervisningen skall sträva efter att eleverna skall få uppleva tillfredsställelsen i att behärska matematiska begrepp och metoder, i att upptäcka mönster och samband och i att lösa problem samt lära sig använda och inse värdet av matematikens symboler och uttryckssätt.

Väsentligt är att eleverna lär sig förstå och föra matematiska resonemang, skapa och använda matematiska modeller och kritiskt granska deras förut-

sättningar, möjligheter och begränsningar samt lär sig redovisa sina tankegångar muntligt och skriftligt.

Eleverna skall få förståelse för att matematiken har sitt historiska ursprung i många äldre kulturer och få inblickar i hur matematiken utvecklats och fortfarande utvecklas samt lära sig att med förtrogenhet och omdöme använda sig av miniräknare och datorer som matematiska verktyg.

Karaktär och struktur

Matematik är ett sätt att undersöka och strukturera teoretiska och praktiska problem. Matematik är också ett sätt att tänka med inslag av både intuition och logik. Matematik handlar om att kunna formulera hypoteser, undersöka dem och dra slutsatser samt att kunna övertyga andra om giltigheten i ett resonemang. I den matematiska bevisföringen preciseras några få egenskaper som är intuitivt naturliga och utifrån dessa härleds sedan andra egenskaper och samband.

Matematik är också ett språk som genom sina symboler gör det möjligt att kort och precist uttrycka och logiskt bearbeta komplicerade idéer och påståenden.

Tillgången till nya tekniska hjälpmedel förändrar delvis matematikens innehåll och metoder. Många rutinoperationer, främst av numerisk och grafisk karaktär, kan nu utföras av miniräknare och datorer. Inriktning mot förståelse, analys av hela lösningsprocedurer och kritisk granskning av resultat samt förmåga att dra slutsatser blir viktigare än isolerad färdighets träning.

I en kreativ matematisk problemlösningsprocess berikar olika metoder varandra. Inom matematikämnet utnyttjas algebraiska, numeriska och grafiska metoder – de senare både utan och med hjälp av miniräknare och datorer.

Problemlösning, användning av matematiska modeller, kommunikation och matematikens idéhistoriska är fyra viktiga aspekter av ämnet matematik som skall belysas i undervisningen.

Ämnet matematik i gymnasial utbildning behandlar följande kunskapsområden: aritmetik, geometri, trigonometri, sannolikhetslära, statistik, algebra, funktionslära, differential- och integralkalkyl. Vissa delar ingår redan i matematikkurserna på grundskolenivå och fördjupas sedan i de gymnasiala kurserna. Andra delar kräver sådana förkunskaper att de kan behandlas först inom senare gymnasiala kurser.

Ämnet matematik är i den gymnasiala utbildningen uppdelat i påbyggbara kurser: A, B, C, D och E. Lokalt finns många olika möjligheter till kursuppläggnings och disposition av tiden på de olika programmen.

Ämne: Matematik
Kurs: Matematik A
Kurskod: MA200
Poäng: 110

Mål

Målet för kursen är att ge de matematiska kunskaper som krävs för att ta ställning i vardagliga situationer i privatliv och samhälle. Dessutom skall kursen ge en grund som svarar mot de krav yrkesliv och fortsatta studier ställer.

Efter genomgången kurs skall eleven

i aritmetik

ha fördjupat och vidgat sin taluppfattning till att omfatta reella tal skrivna på olika sätt,

ha ökat sin förmåga att räkna i huvudet, göra överslag och välja lämplig enhet vid problemlösning samt ha erfarenhet av användning av datorprogram vid beräkningar,

kunna välja beräkningsmetod och lämpligt hjälpmedel vid numerisk räkning, vara van vid att kontrollera resultatets rimlighet och inse att räkning med måttal ger resultat med begränsad noggrannhet,

förstå innebörden av och kunna använda begreppen ändringsfaktor, promille, ppm, index, prefix och potenser med heltalsexponenter.

i geometri och trigonometri

kunna tillämpa grundläggande geometriska satser samt förklara de formler och förstå de resonemang som används vid problemlösning,

kunna beräkna omkrets och area för plana figurer och begränsningsarea och volym för några enkla kroppar samt kunna rita tillhörande figurer,

kunna utnyttja skala för beräkningar och för att tolka och konstruera ritningar och kartor,

kunna använda begreppen sinus och cosinus för att lösa enklare problem.

i statistik

kunna tolka och kritiskt granska data från olika källor, beräkna enkla lägesmått samt själv presentera data i tabell- och diagramform för hand och med tekniska hjälpmedel,

kunna kritiskt granska vanligt förekommande typ av statistik i samhället.

i algebra

kunna teckna, tolka och använda enkla algebraiska uttryck och formler samt kunna tillämpa detta vid praktisk problemlösning,

kunna lösa linjära ekvationer och enkla potensekvationer med för problemsituationen lämplig metod – numerisk, grafisk eller algebraisk.

i funktionslära

kunna rita och tolka enkla grafer som beskriver vardagliga förlopp,

kunna ställa upp, använda och grafiskt åskådliggöra linjära funktioner och enkla exponentialfunktioner som modeller för verkliga förlopp inom t.ex. privatekonomi, samhällsförhållanden och naturvetenskap,

kunna utnyttja grafitande hjälpmedel.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har insikter i begrepp, lagar och metoder som ingår i kursen.

Eleven löser uppgifter i vilka problemformuleringen är klart definierad, t.ex. lösning av linjära ekvationer och beräkning med hjälp av skalor, och exempeltypen är sådan att eleven mött den tidigare.

Eleven känner till och använder några olika bearbetningsstrategier och behandlar enkla och vanliga problemställningar.

Eleven utför nödvändiga beräkningar, använder i relevanta sammanhang tekniska hjälpmedel och har viss förmåga att värdera resultaten.

Eleven kan skriftligt göra en redovisning av bearbetning av problem där tankegången kan följas och kan med tydlighet rita de figurer, diagram eller koordinatsystem som erfordras.

Eleven kan med visst stöd muntligt redovisa tankegången i bearbetning och lösning av problem även om det matematiska språket inte behandlas helt korrekt.

Väl godkänd

Eleven har goda insikter i begrepp, lagar och metoder som ingår i kursen.

Eleven har insikt i matematikens idéhistoriska.

Eleven kan föreslå, diskutera och värdera olika bearbetningsstrategier och kan behandla problemställningar av olika svårighetsgrad och art.

Eleven använder och kombinerar därvid olika matematiska modeller och metoder i såväl kända som nya situationer.

Eleven kan göra en skriftlig redovisning av bearbetning av problem.

I redovisningen visar eleven en klar tankegång och kan rita korrekta och tydliga figurer.

Eleven kan muntligt med klar tankegång redovisa och förklara arbetsgången i problemlösningen med ett acceptabelt matematiskt uttryckssätt.

Ämne: Naturkunskap**Syfte**

Det moderna samhället är i hög grad baserat på naturvetenskap och teknik. Alla de frågor som bygger på kunskap i naturvetenskap kan dock inte överlåtas till specialister. För att medborgarna på saklig grund skall kunna ta ställning till dessa frågor och därmed ha inflytande över samhällets utformning krävs att alla har en naturvetenskaplig kompetens. Särskilt miljöfrågorna – ofta komplexa och mångfasetterade – ställer krav på brett naturvetenskapligt kunnande.

Syftet med den gymnasiala utbildningen i ämnet naturkunskap är att eleverna skall fördjupa och bredda sina kunskaper och kunna studera mer komplexa samband.

Ämnet skall också ge generella insikter i hur kunskaper i naturvetenskap skapas, bearbetas, förmedlas och värderas.

Eleverna skall också få möjlighet att fördjupa sina kunskaper om naturvetenskapliga samband och fenomen och därmed förstå att naturvetenskapliga beskrivningar och förklaringar bygger på ett modelltänkande.

En strävan i undervisningen skall också vara att eleverna genom egna experiment och undersökningar får insikt i naturvetenskapligt arbetssätt och därmed kan förstå hur människans världsbild har förändrats genom växelverkan mellan empiri och teori.

Genom undervisningen i ämnet naturkunskap skall eleverna utveckla sin förmåga att på naturvetenskaplig grund ta ställning till den egna livsföringen och till miljö- och resursfrågor.

Karaktär och struktur

Naturkunskap är ett tvärvetenskapligt ämne där naturvetenskapliga frågeställningar kan studeras ur flera perspektiv. Strukturen är inte entydigt given men ämnet handlar ytterst om materia, energi och liv, dvs. att förklara den fysiska omvärlden. Stor vikt skall läggas vid olika samhällstillämpningar.

Undervisningen i naturkunskap skall utformas så, att elevernas intresse för och vetgirighet inom det naturvetenskapliga området ökar och att eleverna utvecklar sin förmåga att söka och tillgodogöra sig naturvetenskaplig information.

Ämne: Naturkunskap
Kurs: Naturkunskap A
Kurskod: NK200
Poäng: 30**Mål**

Målet för kursen är att eleverna skall tillägna sig de kunskaper som krävs för att förstå och ta ställning till miljöfrågor och till energi- och resursfrå-

gor. Observationer, experiment och fältstudier utgör en bas för kunskapsinhämtandet.

Efter avslutad kurs skall eleven

ha insikt i hur man med experimentell metodik kan undersöka och analysera olika fenomen i naturen,

ha naturvetenskapliga kunskaper om livets villkor och utveckling,

behärska de begrepp som krävs för att förstå ekosystems struktur och dynamik samt inse följderna av de störningar som kan drabba ekosystemen,

kunna ge exempel på naturliga kretslopp och på hur människans agerande kan påverka dem,

kunna beskriva och analysera olika naturliga och av människan skapade energiflöden,

kunna beskriva och analysera växelverkan mellan mänskliga aktiviteter, speciellt sådana aktiviteter som berör den egna studieinriktningen, och miljön,

kunna beskriva lokala och globala miljöproblem samt diskutera åtgärder för att lösa uppkomna problem,

kunna tolka och kritiskt granska argument rörande miljö- och resursfrågor och inse att olika ställningstaganden medför olika konsekvenser.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har viss insikt i ett naturvetenskapligt arbetssätt och kan följa en skriven instruktion för att genomföra en väl definierad experimentell uppgift.

Eleven utför på godtagbar nivå mätningar och undersökningar samt kan muntligt och skriftligt beskriva iakttagelser och resultat.

Eleven kan beskriva ekologiska fakta och begrepp och kan på godtagbar nivå beskriva resultaten av störningar i ekosystem.

Eleven har viss insikt i begreppet energi, har kännedom om några energiformer samt kan ge exempel på olika energiflöden.

Eleven ger exempel på globala och regionala miljöproblem och kan i några fall beskriva lokala miljöproblem till följd av vardaglig och yrkesmässig verksamhet.

Väl godkänd

Eleven har insikter i ett naturvetenskapligt arbetssätt och kan utföra en väl definierad experimentell uppgift.

Eleven kan på god nivå genomföra mätningar och undersökningar samt kan beskriva iakttagelser och tolka resultat.

Eleven kan redogöra för ekologiska fakta och begrepp och kan med egna ord beskriva resultaten av störningar i ekosystem.

Eleven har insikt i begreppet energi, har kännedom om några energiformer samt ger exempel på olika energiflöden och naturliga kretslopp.

Eleven kan redogöra för olika lokala miljöproblem som uppstår till följd av vardaglig och yrkesmässig verksamhet.

Eleven kan diskutera och värdera argument rörande miljö- och resursfrågor.

Ämne: Religionskunskap

Syfte

Syftet med undervisningen i religionskunskap är att eleverna skall möta religioner och livsåskådningar utifrån olika infallsvinklar. Eleverna skall få vidga och fördjupa sin erfarenhets- och begreppsvärld och stimuleras att reflektera över religiösa, etiska och moraliska frågor och över vad det innebär att ta ansvar som medmänniska och samhällsmedlem.

Undervisningen skall fördjupa elevernas kunskaper om kristendomen och övriga religioner och livsåskådningar. Genom möten med människor från olika traditioner, kulturer och religiösa seder skall eleverna fördjupa sin inlevelse i, förståelse och respekt för andra människor. På så sätt främjas tolerans. Eleverna får härigenom en beredskap för att motverka att människor utsätts för förtryck för sin religions eller livsåskådnings skull.

Undervisningen i religionskunskap skall bidra till att eleverna mer och mer upptäcker det meningsfulla och intressanta i att studera religion, livsåskådning och etik. Eleverna skall öppet få diskutera tros- och livsåskådningsfrågor och stimuleras till egna reflektioner och ställningstaganden i livsåskådningsfrågor.

Karaktär och struktur

Att arbeta med frågor om livets mening och att bilda sig en egen uppfattning är led i människans strävan att utveckla en egen identitet.

Detta kräver dels kunskaper om innehåll och funktion i olika religioner och livsåskådningar, dels kunskaper om hur den egna inställningen till religion och livsåskådning byggs upp. Därför har studierna i religionskunskap både en innehållslig och en existentiell sida, som inte får skiljas från varandra.

Människan behöver mönster med vars hjälp hon kan tolka tillvaron och finna mening och innehåll i den. Sådana mönster och tolkningar kommer till uttryck i religioner och livsåskådningar av olika slag som tar ställning till frågor om gudstro, verklighetsuppfattning och människosyn. Det är den innehållsliga sidan av livsåskådningsbildningen.

Att utveckla en livsåskådning är en process som pågår hela livet. Det handlar om hur man söker, prövar, värderar, tar ställning och omvärderar.

Denna process pågår, mer eller mindre medvetet, hos alla människor, i alla tider och i alla åldrar. Det är livsåskådningsbildningens existentiella sida. Kunskap om hur denna process fungerar är därför en naturlig del av utbildningen i skolan. Eleverna skall få möjlighet att utveckla och fördjupa sina kunskaper och reflektioner om religiösa, etiska och existentiella problemställningar som grund för ett eget ställningstagande.

På gymnasial nivå innefattar det innehållsliga perspektivet ett studium av religioner och livsåskådningar utifrån t.ex. historiska, institutionella, kulturella, religiösa och etiska perspektiv. Eleverna skall fördjupa sina kunskaper om kristen tro och kristna värderingar för att förstå kristendomens betydelse för kultur, etik och samhällsutveckling i Sverige förr och nu.

Mötet mellan olika religioner och livsåskådningar är också en viktig dimension i undervisningen i religionskunskap. Genom detta möte erhåller eleverna kunskaper som möjliggör fördjupad analys av olika religioners och livsåskådnings trosinnehåll, värderingar och uttrycksformer utifrån ett innehållsligt och ett existentiellt perspektiv.

Ämne: Religionskunskap
Kurs: Religionskunskap A
Kurskod: RE200
Poäng: 30

Mål

Målet för kursen är att ge eleverna tillfälle att arbeta med sin förståelse och tolkning av omvärlden för att ge den en mening. Eleverna skall få ökade kunskaper om och förståelse för olika religioner och livsåskådningar. Eleverna skall också få möjlighet att reflektera över existentiella och etiska frågor utifrån olika perspektiv och öva sig i att identifiera sådana problemsituationer som aktualiseras utifrån den valda studieinriktningen.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna redovisa insikter i kristendomens och andra världsreligioners och livsåskådnings huvudtankar, värderingar, traditioner, uttrycksformer och urkunder,

kunna beskriva och förstå hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla,

kunna reflektera över och argumentera kring existentiella frågor inom tro, etik och livsåskådning och med respekt för andra människors uppfattning kunna motivera en egen ståndpunkt,

kunna arbeta allt mer medvetet med sina egna livs- och moralfrågor och ta ansvar för att utforma en personlig hållning i dessa frågor samt förstå konsekvenserna av denna för andra människor, samhälls- och yrkesliv.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven kan redovisa elementära insikter i kristendomens och några andra världsreligioners och livsåskådningars huvudtankar och uttryckssätt.

Eleven uttrycker viss tolerans gentemot andra synsätt.

Eleven känner till några enkla etiska resonemangsmodeller och motiverar med stöd av dessa egna ställningstaganden i kända och vardagliga situationer.

Eleven har viss insikt i hur de egna värderingarna påverkar samhället.

Väl godkänd

Eleven har både goda insikter i och helhetsuppfattning om kristendomens och några andra världsreligioners och livsåskådningars huvudtankar och uttryckssätt.

Eleven uttrycker tolerans gentemot andra synsätt.

Eleven uppvisar goda insikter i olika etiska teorier och kan tillämpa dessa i näraliggande situationer och i aktuella samhällsfrågor.

Eleven har god förståelse för etiska grundvärderingar och deras betydelse för yrkesliv och samhälle, nationellt och internationellt.

Ämne: Samhällskunskap

Syfte

Studierna i samhällskunskap i gymnasial utbildning skall fördjupa elevernas kunskaper om nutida samhällsförhållanden och samhällsfrågor, ge eleverna ökade förutsättningar att delta aktivt i samhällslivet och ge dem beredskap att hantera förändringar i samhället.

Undervisningen i samhällskunskap skall utveckla elevernas färdigheter att skaffa sig, sammanställa och bearbeta kunskaper om samhället samt att göra bedömningar, uttrycka ståndpunkter och utveckla en god förmåga att på olika sätt presentera resultatet.

Ämnet skall vidare bidra till att eleverna utvecklar en egen samhällsuppfattning och ge en god grund för fortsatta studier.

Eleverna skall lära sig att skilja på fakta och värderingar även i komplicerade samhällsfrågor, förstå bakgrunden till dessa värderingar och hur de uppstått.

Eleverna skall kunna göra egna ställningstaganden.

Eleverna skall kunna sätta in utvecklingen av det svenska samhället i ett globalt perspektiv, både i nutid och i historisk belysning.

Karaktär och struktur

Undervisningen i samhällskunskap skall på ett systematiskt sätt stödja och utveckla elevernas förmåga att bearbeta och analysera viktiga samhällsförhållanden och samhällsfrågor. För att eleverna skall kunna göra en sådan

analys och ta ställning till den kommande utvecklingen krävs kunskaper om den historiska utvecklingen. Undervisningen skall därför bidra till att eleverna tillägnar sig ett historiskt perspektiv och förstår det förflutnas betydelse för nuet. Viktigt är insikter om samspelet mellan samhälle och natur i ett utvecklingsperspektiv.

Ämnet samhällskunskap spänner över stora kunskapsområden. Sådana kunskapsområden är:

demokratins innehåll och uttryckssätt,

samhällets organisation utifrån politiska, sociala, ekonomiska, kulturella, religiösa och rumsliga aspekter,

individens och gruppernas skilda livsvillkor,

arbetsliv och sociala förhållanden,

frågor kring kulturarv, identitet, kulturmöten och kulturkonflikter,

internationella förhållanden, internationell utveckling, samlevnad och konfliktsamspelet mellan samhälle och natur och därmed sammanhängande överlevnadsfrågor.

Dessa kunskapsområden rymmer många samhällsfrågor, som kan bilda utgångspunkt för studier och analys. En och samma samhällsfråga berör ofta flera av dessa kunskapsområden. Jämförelsen mellan svenska och utländska förhållanden är en viktig del av ämnet. Studierna skall utveckla elevernas förmåga att förstå alltmer av internationella relationer – ur ekonomiska, sociala, politiska och kulturella aspekter – och orsaker till internationella konflikter, innebörd och effekter av fredssträvanden, internationell samverkan på olika områden samt säkerhetspolitiska och folkrättsliga frågeställningar. Undervisningen i samhällskunskap skall sätta in samhällsfrågorna i ett såväl globalt som nationellt och regionalt/lokalt sammanhang och samtidigt belysa sociala frågor på grupp- och individnivå.

Vid bearbetning och analys av samhällsfrågor är det viktigt att framhäva att olika utgångspunkter, perspektiv och ideologier ger skilda sätt att se på samhället och samhällsutvecklingen. Val av perspektiv och urval av fakta präglas alltid av värderingar. Undervisningen skall ge goda kunskaper om dessa värderingar, deras historiska ursprung såväl som samtida uttryck. Eleverna skall bli medvetna om sina egna och andras värderingar och deras konsekvenser.

I det moderna samhället kommer information om olika företeelser ofta från olika källor och genom många olika medier. Att sovra och värdera budskap utifrån kunskap om källornas art och de olika mediernas begränsningar är en viktig del i analysen. Det är väsentligt att i samhällskunskap ha ett pluralistiskt betraktelsesätt, vilket innebär att eleverna skall se samhällsfrågorna utifrån olika perspektiv.

Ämne: Samhällskunskap
Kurs: Samhällskunskap A
Kurskod: SH200
Poäng: 90

Mål

Målet för kursen är att eleverna skall få fördjupa och strukturera sina kunskaper om samhälle, arbetsliv och ekonomi genom studier av skilda samhällsfrågor. Eleverna skall få reflektera över, analysera och diskutera samhällsförhållanden i Sverige och andra länder. Eleverna skall också få möjlighet att fördjupa sig i någon samhällsfråga av särskild betydelse för deras respektive studieinriktning.

Kursen skall genom såväl innehåll som form bidra till att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna redogöra för viktiga politiska ideologier och deras utveckling samt hur dessa ideologier påverkar synen på olika samhällsförhållanden,

ha fördjupade kunskaper om hur det svenska samhället växt fram och fungerar i dag samt kunna göra vissa jämförelser med förhållanden i andra länder,

känna till vad som påverkar samhällets, företagens och individens ekonomiska förhållanden,

kunna lägga historiska perspektiv på den ekonomiska, politiska och sociala utvecklingen,

kunna reflektera över internationella relationer och globala förhållanden ur ekonomiska, sociala, politiska, folkrättsliga och kulturella aspekter samt vara medveten om förutsättningarna för internationell samverkan och den svenska säkerhetspolitikens mål och medel,

kunna använda olika kunskapskällor och verktyg för att analysera och diskutera samhällsfrågor ur olika infallsvinklar och så att de egna åsikterna tydligt framgår.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven deltar i och tar ett visst eget ansvar för studieplaneringen i samhällskunskap.

I studiet av skilda samhällsfrågor söker eleven sig fram till, använder och presenterar relevanta fakta, såväl inhemska som internationella.

Eleven ser på frågorna utifrån olika perspektiv och värderingar och anger orsaker och konsekvenser i den valda frågan.

Eleven drar egna slutsatser och uppvisar ett begynnande eget ställningstagande.

Utifrån en historisk bakgrund kan eleven till vissa delar beskriva det svenska samhället ur ekonomisk, politisk och social aspekt.

Eleven har tillägnat sig en grundläggande kunskap om sin egen och andra människors livsvillkor och kulturella identitet.

Eleven redogör för hur olika idéer och värderingar i samhället har utvecklats och hur de styr människors tänkande och handlingar.

Väl godkänd

Eleven deltar aktivt och ansvarsfullt i studieplaneringen i samhällskunskap. Eleven kan utifrån olika perspektiv och värderingar söka fram, välja ut, sammanställa och analysera ett brett utbud av inhemska och internationella fakta för att belysa olika aspekter samt ange orsaker och konsekvenser i valda samhällsfrågor.

Eleven uttrycker och argumenterar för en egen ståndpunkt och drar analyserande och reflekterande slutsatser.

Eleven har tillägnat sig grundläggande kunskaper om ekonomisk, politisk och social utveckling i ett historiskt perspektiv och kan förklara svenskt samhällsliv under 1900-talet.

Eleven har insikt i individers och gruppers skilda livsvillkor och kulturella identitet.

Eleven har insikt i om hur olika idéer och värderingar har utvecklats och om hur detta kan påverka egna och andras ställningstagande i skilda samhällsfrågor.

Ämne: Svenska

Syfte

Det övergripande syftet med undervisningen i svenska i gymnasial utbildning är att eleverna skall öka sin förmåga att tala, läsa och skriva svenska och att de skall öka sina kunskaper om litteraturen. De skall utveckla sin förmåga att använda språket för att främja sin personliga utveckling och på så sätt skaffa sig nödvändig beredskap för livslångt lärande, yrkesverksamhet och samhällsliv.

Strävan i undervisningen skall vara att göra eleverna medvetna om att språket öppnar nya perspektiv och gör världen mer begriplig. Med språkets hjälp föds och skapas insikt om världen och kulturarvet.

Språket ger människan möjlighet att skapa och uttrycka den egna identiteten i relation till omvärlden. Språket ger oss möjligheter att växa och mogna.

Skolan och särskilt undervisningen i svenska har ett ansvar för att hjälpa alla elever med deras språkutveckling och därmed deras förmåga att tänka och lära. Därvid måste undervisningen utgå från elevens egna förutsättningar och erfarenheter. Språket skall fungera som ett nödvändigt redskap

för kommunikation och för studier. Det måste ständigt utforskas och erövras av var och en på sitt sätt, efter sina behov och sin förmåga under hela livet.

Undervisningen i svenska skall sträva efter att eleverna utvecklar lust och förmåga att läsa skönlitteratur från olika tider och kulturer, så att de blir förtrogna med olika författarskap och genrer och stimuleras till att söka sig till skönlitteraturen som en källa till kunskap och glädje.

Skönlitteraturen skall bidra till att göra eleverna förtrogna med grundläggande demokratiska, humanistiska och etiska värden. Den skall utveckla deras förmåga att sätta in sig själva i ett kulturellt och historiskt sammanhang. På så sätt skall eleverna få möjlighet att fördjupa såväl sin förståelse för människor från andra kulturer och andra levnadsförhållanden som sin förmåga att reflektera över och förstå förändringar i kultur och samhälle.

Karaktär och struktur

Det svenska språket som det talas, läses och skrivs är det centrala i undervisningen i svenska. Eleverna skall i svenskundervisningen utveckla, bredda och fördjupa sin läs- och skrivförmåga, sin förmåga att tala och samtala samt förmågan att lyssna och uppfatta.

Elever med bristande kunskaper i svenska måste lära sig språket under andra betingelser än vad som gäller för elever som behärskar svenska väl. Dessa elever skall få en undervisning i ämnet som är anpassad till deras behov.

För hörselskadade och döva gäller särskilda förutsättningar.

Språk och litteratur är ämnets huvudsakliga innehåll.

Varje elev skall i sina svenskstudier aktivt arbeta med att tillgodogöra sig och skapa texter. Med texter avses allt från skönlitteratur, saklitteratur och elevernas egna texter, till litterära uttryck förmedlade via etermedier, dagspress, teater, film m. m. Arbetet skall bidra till elevens språkutveckling och till att utveckla förmågan att tolka, reflektera över och kritiskt granska olika typer av text.

För att främja inläringen behöver eleverna få kunskap om de teorier och fakta som finns om läs- och skrivinläring, talekonsten och konsten att lyssna. Likaså bör de få pröva på olika konstnärliga och estetiska uttryck inom ämnets ram.

Ämnets olika delar skall vävas samman till en helhet och tillsammans utveckla ett fördjupat språkmedvetande hos eleverna. De skall få större förtrogenhet med, förståelse av och kunskap om litteratur. I undervisningen integreras språkliga aspekter med litterära och språkteoretiska. Att läsa, skriva, tala, och lyssna blir meningsfullt när eleverna får svar på frågor om sig själva och sina relationer till andra, till historien, till nutiden eller till framtiden.

Kärnämnet svenska är uppdelat i två kurser, nämligen

Kurs A: Språket och människan (80 poäng) och

Kurs B: Språk – litteratur – samhälle (120 poäng)

Ämne: Svenska
Kurs: A: Språket och människan
Kurskod: SV203
Poäng: 80

Mål

Målet för kursen är att eleverna skall få tillämpa, bredda och fördjupa sina kunskaper enligt studieinriktning och behov. De skall få förståelse för att människan och språket utgör en ouplöslig enhet. Såväl litteraturläsning som egen användning av språket i tal och skrift ingår. Kursen skall öka elevernas tilltro till den egna språkliga förmågan.

Denna skall i olika arbets- och kommunikationsformer utvecklas till ett allt bättre redskap för tänkande och lärande genom att eleverna bereds tillfälle att arbeta med språket och litteraturen på ett undersökande och experimenterande sätt. Litteraturläsning skall vara en källa till kunskap och personlig utveckling och bilda utgångspunkt för samtal och skrivande.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna förmedla åsikter, erfarenheter, iakttagelser och kunskaper i tal och skrift på ett klart och tydligt sätt,

kunna använda skrivandet för att tänka och lära,

kunna delta aktivt och konstruktivt i samtal och diskussioner med olika syften och hålla enkla anföranden inför en grupp,

kunna formulera egna tankar, iakttagelser och jämförelser vid läsning av saklitteratur och litterära texter från olika tider och kulturer,

ha kunskap om och använda sig av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad,

kunna använda datorer och andra elektroniska medier för att skriva, kommunicera och skaffa sig kunskaper,

kunna läsa och höra texter på danska och norska.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven förmedlar åsikter, iakttagelser, erfarenheter och kunskaper sammanhängande i tal och skrift.

Eleven deltar i och känner till grundläggande regler för samtal, diskussioner och debatter samt haller korta muntliga anföranden inför grupp.

Eleven använder sig i skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad och vet hur man använder våra viktigaste språkliga handböcker.

Eleven använder i några sammanhang skrivandet som redskap för inläring och tänkande genom att bl.a. anteckna och sammanfatta. För språklig

produktion och kunskapsinhämtande använder eleven med handledning ordbehandlingsprogram och elektroniska medier.

Eleven läser sakprosa och litterära texter från olika tider och kulturer, därav något eller några hela skönlitterära verk. I samband härmed kan eleven med viss handledning göra jämförelser och formulera egna tankar och iakttagelser.

Eleven kan tillägna sig lättförståeliga norska och danska texter med handledning och ordförklaringar.

Väl godkänd

Eleven förmedlar åsikter, iakttagelser, erfarenheter och kunskaper sammanhängande och intresseväckande i tal och skrift.

Eleven argumenterar konstruktivt för sina åsikter och deltar engagerande i gruppdiskussioner samt håller väl disponerade anföranden inför grupp.

Eleven skriver varierat i såväl berättande som utredande form på ett i huvudsak korrekt språk med självständig, personlig språkbehandling.

Eleven har förmåga att planera och i viss mån utvärdera sitt arbete och därvid utnyttja skrivandet som redskap. För språklig produktion och kunskapsinhämtande använder eleven ordbehandlingsprogram och elektroniska medier.

Eleven känner till några viktiga litterära termer och berättarteknikens grunder för att självständigt kunna göra iakttagelser och jämförelser vid läsning av litteratur.

Eleven sätter sina kunskaper och erfarenheter i relation till den litteratur som läses och gör därvid egna reflektioner över innehåll och form.

Eleven kan tillägna sig lättförståeliga danska och norska texter på egen hand med hjälp av ordlista.

Ämne: Svenska
Kurs: B: Språk – litteratur – samhälle
Kurskod: SV201
Poäng: 120

Mål

Målet för kursen är att eleverna skall få tillämpa, bredda och fördjupa sina kunskaper enligt studieinriktning och behov. De skall tillägna sig kunskaper om hur språket och litteraturen avspeglar samhället och kulturen. Ett historiskt perspektiv i studierna skall ge kunskap om liv och tänkande i det förflutna, samtidigt som kunskapen om nuet därigenom skall få djup och bredd. Eleverna skall få möjlighet att på ett fördjupat sätt och med olika arbetsformer sätta litteraturläsningen och språkstudierna i centrum. I samband med läsning i ett historiskt och jämförande perspektiv studeras språkets utveckling och bruk i samhället förr och nu.

Kursen har en analytisk inriktning, där både skrivandet och det förberedda talandet ingår med samlande av material, planering, bearbetning och utformning av egna texter.

Vid sidan av essäistiskt och kritiskt/analytiskt skrivande skall eleverna också få pröva olika konstnärliga uttryckssätt.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna uttrycka sina tankar i tal och skrift så väl att språket i skilda sammanhang fungerar som ett effektivt medel för kommunikation och påverkan,

kunna förmedla andras tankar, sammanställa och dra slutsatser så väl att innehåll och budskap blir tydliga,

ha läst och behandlat centrala svenska, nordiska och internationella litterära verk,

ha kunskap om författarskap, epoker och idéströmningar i kulturer förr och nu, med särskild tonvikt på 1900-talets litteratur och idéutveckling,

kunna jämföra och se samband mellan texter från olika tider och kulturer samt i tal och skrift kunna formulera intryck och iakttagelser i samband med läsningen,

kunna analysera och samtala om budskap i texter av olika slag i olika medier för att kritiskt granska och bedöma deras innehåll och syfte,

kunna använda skrivandet på ett fördjupat sätt som ett medel för tänkande och lärande,

kunna formulera iakttagelser och slutsatser om språkliga skillnader i olika historiska, regionala, kulturella och sociala sammanhang, även sådana skillnader som finns mellan generationer och mellan män och kvinnor,

känna till viktiga genrer och litteraturvetenskapliga begrepp som har betydelse för tolkning, granskning och analys av texter i olika medier,

ha utvecklat sin förmåga att läsa och förstå danska och norska och ha viss kännedom om språken och språksituationen i hela Norden.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven tillägnar sig centrala litterära texter från skilda epoker och språkområden via böcker, teater och film.

Eleven diskuterar innehåll, gestalter, bärande tankar och tidstypiska drag och har kunskap om betydelsefulla författarskap och idéströmningar.

Eleven använder enkla litterära begrepp och kan identifiera olika genrer. I tal och skrift formulerar och motiverar eleven sina egna intryck av läsningen.

Eleven har i stora drag utvecklingen av det svenska språket klart för sig, gör iakttagelser och reflekterar över historiska och sociala språkskillnader.

Eleven har viss kunskap om språksituationen i Norden och läser och förstår ej alltför komplicerade danska och norska texter.

Eleven jämför och granskar kritiskt budskap i olika medier.

Eleven samlar, sovrar och sammanställer med viss hjälp material för muntlig eller skriftlig framställning och uttrycker känslor, tankar och erfarenheter på ett i sammanhanget fungerande språk.

Väl godkänd

Eleven tillägnar sig centrala litterära texter från skilda epoker och språkområden via böcker, teater och film.

Eleven analyserar och tolkar självständigt och inkännande tankar och karaktärer i litterära texter och tillämpar därvid litteraturvetenskapliga begrepp. Vid läsning av litterär text reflekterar eleven över dess giltighet för vår egen tid.

Eleven har kännedom om sociolekter, dialekter, maktspråk och invandrararnas språksituation.

Eleven redogör för de europeiska språkens släktskap, ursprung och påverkan på svenskan och har kunskap om språksituationen i Norden samt läser med god förståelse ej alltför komplicerade danska och norska texter.

Eleven planerar och utformar sina texter och kan i tal och skrift med stilistisk säkerhet på ett för mottagaren relevant sätt förmedla åsikter, erfarenheter och kunskaper.

Ämne: Svenska som andraspråk

Syfte

Syftet med ämnet svenska som andraspråk är att elever med ett annat modersmål än svenska skall få möjligheter att utveckla god förmåga att kommunicera muntligt och skriftligt på svenska i utbildning, samhällsliv och arbetsliv. Undervisningen skall stödja den speciella inlärningsprocess som tillägnandet av ett andraspråk innebär och därmed hjälpa eleverna till en mycket vid och varierad språkutveckling. Eleverna skall genom undervisningen lära sig att använda skrivandet för att tänka och lära. Litteraturläsningen skall – utöver att vara en källa till glädje, personlig utveckling och tillfredsställelse – öka elevernas medvetenhet om den betydelse skönlitteraturen har för språkutveckling och kulturförståelse.

För elever som har ett annat modersmål än svenska är undervisningen i svenska som andraspråk inte bara en väg till allt bättre språkbehärskning och språkutveckling utan den fördjupar också elevernas förståelse av livet i Sverige. Innehållet i ämnet svenska som andraspråk kan inte delas upp i moment som bygger på varandra i en given turordning. Den språkutvecklande undervisningen måste följa en cyklisk progression, varvid kunskaper om språkets olika komponenter, kultur och samhälle kontinuerligt

vidgas och fördjupas under hela skoltiden. Varierande aspekter på samhällsliv och kultur skall därför återkommande integreras i språkundervisningen, så att eleverna blir alltmer delaktiga i de förhållningssätt och de traditioner som kännetecknar det land som de nu bor i. Genom undervisning i svenska som andraspråk skall eleverna få så goda kunskaper i svenska så att de med fullt utbyte kan tillgodogöra sig undervisningen i andra ämnen och så att de kan gå vidare i det svenska utbildningssystemet.

Inläringen av ett nytt språk är en långsiktig process som fortsätter även efter det att eleven avslutat sina studier. Undervisningen i svenska som andraspråk skall därför syfta till att eleverna tillägnar sig metoder och verktyg för andraspråksinläring, så att de själva kan ta ansvar för att vidareutveckla sitt språk för att uppnå förstaspråksnivå i svenska. Därmed kan även deras utveckling mot aktiv tvåspråkighet stödjas.

Karaktär och struktur

Undervisningen i svenska som andraspråk karaktäriseras av att inläringen av språket sker i det land där språket talas. Den omgivande svenskspråkiga miljön är en outtömlig resurs i undervisningen. Med omgivningens talade och skrivna svenska som utgångspunkt skall eleverna få möjligheter att utveckla mycket goda inlärningsstrategier, så att de fortlöpande kan utveckla sina kunskaper i svenska.

Ämnets huvudsakliga innehåll gäller språk och språkutveckling. De språkliga aktiviteterna att lyssna, tala, läsa och skriva på svenska ger kurserna deras struktur. Undervisningen präglas av elevernas behov av att kunna kommunicera på svenska i krävande sammanhang. I högre grad än elever med svenska som modersmål behöver de lyssna, medvetet bygga upp ett mycket rikt ordförråd, öka sin förståelse av grundläggande begrepp, lära sig avancerade begrepp och strukturer samt öva uttal för att kunna göra sig förstådda vid och förstå även en analyserande och utredande framställning. Kunskaper om det svenska språket och den svenska litteraturen, med jämförelser med världslitteraturen, är ett viktigt kunskapsområde.

Studiet av svenska texter i vid bemärkelse, där film, etermedier etc. ingår, skall dessutom bidra till att ge eleverna kunskaper om svensk kultur och svenskt samhällsliv. Elevernas egna erfarenheter och jämförelser med ursprungslandets kulturella och samhälleliga förhållanden är en av utgångspunkterna i undervisningen.

Ämne: Svenska som andraspråk
Kurs: Svenska som andraspråk A
Kurskod: SV2201
Poäng: 80

Mål

Målet för kursen är att eleverna vidareutvecklar sin förmåga att förstå svenska i tal och skrift och att själva kunna uttrycka sig muntligt och

skriftligt på ett allsidigt sätt. Eleverna skall få ökade förutsättningar att beskriva och tolka sina erfarenheter och upplevelser, sätta in dem i vida sammanhang och knyta än till idéer och tankar. Eleverna skall få tillämpa, bredda och fördjupa sina kunskaper enligt studieinriktning och behov. Såväl litteraturläsning som egen användning av språket i tal och skrift ingår.

Kursen skall öka elevernas tilltro till den egna förmågan att uttrycka sig på svenska. Den språkliga förmågan skall i olika arbets- och kommunikationsformer utvecklas till ett allt bättre redskap för tänkande och lärande genom att eleverna bereds tillfälle att arbeta med det svenska språket på ett undersökande och experimenterande sätt.

Litteraturläsning skall vara en källa till kunskap och personlig utveckling samt utgöra en grund för djupare omvärldskunskaper och för ord- och begreppsinsläring. Litteraturläsningen är utgångspunkt för samtal och skrivande och bidrar därmed till elevernas allsidiga språkutveckling.

Efter genomgången kurs skall eleven

vilja och våga använda det svenska språket för muntlig och skriftlig kommunikation i skiftande sammanhang och situationer,

ha ett rikt ordförråd.

kunna uttrycka känslor, värderingar och åsikter i tal och skrift på ett nyanserat sätt.

kunna, med tydligt uttal och god språkbehandling, samtala om och diskutera aktuella frågor och sociala och kulturella företeelser, beskriva sina erfarenheter av sin kultur och jämföra med den svenska kulturen.

kunna första längre muntliga och skriftliga framställningar, uppfatta och analysera hur språket anpassas till situation och mottagare,

kunna använda skrivandet för att tänka och lära.

kunna formulera egna tankar, iakttagelser och jämförelser vid läsning av saklitteratur och litterära texter från olika tider och kulturer,

ha god kunskap om grundläggande regler för svenska språkets bruk och uppbyggnad och god förmåga att tillämpa denna kunskap,

kunna använda olika hjälpmedel såsom lexikon, uppslagsböcker och datorer som informationskällor,

ha kännedom om andraspråksinläring och kunna med hjälp inventera och beskriva sina kunskaps- och färdighetsbehov samt planera och utvärdera sin inläring.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven har ett relativt stort ordförråd och använder det i muntlig och skriftlig kommunikation i olika situationer.

Eleven kan hålla korta muntliga anföranden inför grupp och medverkar i samtal och gruppdiskussioner rörande aktuella företeelser samt kan utan störande uttals- och grammatikfel framföra sina synpunkter på ett sammanhängande sätt. Eleven beskriver och tolkar sina upplevelser såväl från sin egen kultur som från den svenska.

Eleven förstår med viss hjälp längre muntliga och skriftliga framställningar av skiftande slag och svårighetsgrad. Eleven uppfattar och reflekterar över språkliga variationer och hur de används i olika sammanhang.

Eleven använder skrivandet för eget tänkande och lärande.

Eleven formulerar egna tankar och iakttagelser och gör med handledning jämförelser vid läsning av texter av olika slag och från olika tidsperioder och kulturer.

Eleven har god kunskap om svenska språkets grammatiska och morfologiska uppbyggnad och använder denna kunskap i tal och skrift.

Eleven utnyttjar olika hjälpmedel som informationskällor samt använder med handledning ordbehandlingsprogram för språklig produktion.

Eleven har kännedom om andraspråksinläring, kan med hjälp planera och utvärdera sin egen språkinläring samt arbetar med att förbättra sitt språk.

Väl godkänd

Eleven har ett stort ordförråd och använder språket för muntlig och skriftlig kommunikation i skiftande sammanhang.

Eleven deltar i samtal med tydligt uttal och god språkbehandling, uttrycker känslor, värderingar och åsikter på ett relevant sätt samt diskuterar aktuella frågor. Eleven beskriver och tolkar sina upplevelser såväl från sin egen kultur som från den svenska och knyter an till egna idéer och tankar.

Eleven förstår längre muntliga och skriftliga framställningar av skiftande slag och uppfattar och analyserar språkliga variationer.

Eleven kan ingående kommentera såväl skönlitterära texter som saklitterära samt sätter sina egna erfarenheter i relation till den litteratur som läses.

Eleven kan på ett väl disponerat och relativt korrekt sätt formulera olika typer av skriftliga texter. Eleven har god kunskap om det svenska språkets grammatiska och morfologiska uppbyggnad. Beträffande ordvalet uppvisar elevens språk en utveckling mot högre abstraktionsnivå och meningsbyggnaden är varierad.

Eleven använder på egen hand olika hjälpmedel som informationskällor samt ordbehandlingsprogram för språklig produktion. Eleven har kännedom om andraspråks inläring och kan planera och utvärdera sin egen språkinläring samt arbetar insiktsfullt med att förbättra sitt språk.

Ämne: Svenska som andraspråk
Kurs: Svenska som andraspråk B
Kurskod: SV2202
Poäng: 120

Mål

Målet för kursen är att eleverna ytterligare skall fördjupa förmågan att använda det svenska språket och få tillämpa och bredda sina kunskaper enligt studieinriktning och behov. Eleverna skall få möjligheter att läsa mycket skönlitteratur och fördjupa sina kunskaper. De skall tillägna sig kunskaper om hur språket och litteraturen speglar samhället och kulturen.

Kursen har en analytisk inriktning, där både skrivandet och det förberedda talandet ingår med samlande av material, planering, bearbetning och utformning av egna texter.

Vid sidan av utredande och analytiskt skrivande skall eleverna också få utveckla sitt personliga skrivande.

Efter genomgången kurs skall eleven

vilja och kunna använda det svenska språket för muntlig och skriftlig kommunikation i olika situationer,

ha ett mycket rikt och varierat ordförråd,

kunna medverka i samtal och diskussioner om varierande ämnen i olika grupsammansättningar, reflektera över informella regler och rollförväntningar som styr sådana samtal och relatera dem till sin egen kulturs normer,

kunna beskriva sin språkliga och kulturella bakgrund och därvid göra jämförelser med det svenska språket och den svenska kulturen,

kunna uttrycka sig i tal och skrift på ett nyanserat och idiomatiskt språk för olika syften och mottagare samt kunna presentera klara och tydliga skriftliga och muntliga framställningar för olika målgrupper,

kunna förmedla andras tankar, sammanställa och dra slutsatser så väl att innehåll och budskap blir tydliga,

kunna analysera och samtala om budskapet i skriftliga och muntliga framställningar av olika slag i olika medier för att kritiskt granska och bedöma deras innehåll och syfte,

kunna använda skrivandet på ett fördjupat sätt som ett medel för tänkande och lärande,

ha läst skönlitteratur från olika tider och kulturer med tyngdpunkt på svensk 1900-talslitteratur och kunna reflektera över texterna och i anknytning till dem, skriva och samtala om egna och andras upplevelser, värderingar och levnadsvillkor,

ha fördjupade kunskaper om det svenska språkets bruk och uppbyggnad och god förmåga att tillämpa dessa kunskaper för att bearbeta och förbättra sitt eget språk,

ha kännedom om och kunna diskutera språkliga skillnader i olika grupper i samhället och ha viss kännedom om svenska språkets historiska utveckling och särart i förhållande till andra språk,

kunna använda datorer för språklig produktion och kommunikation samt databaser för kunskapsinhämtande,

självständigt kunna inventera och beskriva sina kunskaps- och färdighetsbehov, planera och utvärdera sitt arbete,

vara medveten om villkoren för gynnsamt lärande, kunna tillämpa olika sätt att lära beroende på sammanhang samt ha kunskap om språkinläring och andraspråksutveckling.

Betygskriterier

God känd

Eleven har ett rikt och varierat ordförråd, kan med ett nyanserat och idiomatiskt språk uttrycka sig i tal och skrift för olika mottagare samt deltar med engagemang i samtal och diskussioner. Eleven kan tydligt och klart göra muntliga och skriftliga framställningar för olika målgrupper. Eleven använder skrivandet på ett fördjupat sätt för sitt tänkande och lärande.

Eleven kan sammanställa, kritiskt granska och reflektera över budskap i skriftliga och muntliga framställningar av varierande slag i olika medier.

Eleven uppmärksammar oskrivna regler och rollförväntningar i samtal och diskussioner i den egna och i den svenska kulturen.

Eleven kan beskriva likheter och skillnader mellan det egna och det svenska språket och kulturen.

Eleven har fördjupade kunskaper om svenska språkets uppbyggnad och användning och kan självständigt tillämpa dessa kunskaper för att förbättra sitt eget språk.

Eleven tillägnar sig och reflekterar över litterära texter från skilda epoker och språkområden, såväl utdrag som hela verk. Eleven kan i anknytning till texterna skriftligt och muntligt diskutera innehåll, gestalter, upplevelser och värderingar samt levnadsvillkor, samtala om budskap och identifiera olika genrer.

Eleven har kännedom om sociala språkskillnader och har viss kännedom om svenska språkets släktskapsförhållanden och historiska utveckling.

Eleven är medveten om och kan tillämpa olika inlärningsstrategier samt använder skrivandet för att tänka och lära med hjälp av ordbehandlingsprogram. Eleven kan självständigt strukturera och utvärdera sin inläring samt har kunskap om språkinläring och andraspråksutveckling.

Väl godkänd

Eleven har ett mycket rikt och nyanserat och för mottagaren anpassat ordförråd, kan med relativt stilistisk säkerhet uttrycka sig muntligt och skriftligt för olika målgrupper samt för, på ett medvetet konstruktivt sätt, samtal och diskussion framåt.

Eleven kan tydligt sammanställa, kritiskt granska och analysera budskap i muntliga och skriftliga framställningar av varierande slag i olika medier.

Eleven kan jämföra verbala och sociala normer i samtal och diskussioner i det egna och det svenska språket samt i den egna och den svenska kulturen.

Eleven har fördjupade kunskaper om svenska språkets uppbyggnad och användning samt kan insiktsfullt och självständigt med ökad förmåga tillämpa dessa kunskaper för att förbättra sitt språk genom inventering och beskrivning av sina kunskaps- och färdighetsbehov. Eleven kan planera och utvärdera sitt arbete och har god kunskap om språkinläring och andra språkutveckling.

Eleven studerar litterära texter från skilda epoker och språkområden, såväl utdrag som hela verk. Eleven kan i tal och skrift analysera och kommentera de lästa texterna och använder härvid litterära begrepp. Eleven anknyter i detta arbete till egna och andras upplevelser, värderingar och levnadsvillkor.

Eleven har god kunskap om sociala språkskillnader och om svenska språkets ursprung och utveckling.

Eleven väljer de mest effektiva inlärningsstrategierna och kan utvärdera sin arbetsinsats. Eleven arbetar ständigt med att förbättra sitt språk. I sitt arbete kan eleven använda sig av datorer och databaser.

KURSER SOM EJ ÄR DIREKT KNUTNA TILL PROGRAM

Ämne: Svenska
Kurs: C: Skriftlig och muntlig kommunikation
Kurskod: SV202
Poäng: 50

Förkunskapskrav: Språket och människan

Mål

Målet för kursen är att den skall ge eleverna möjlighet att finslipa och utveckla sina kommunikativa färdigheter och förbereda sig för högskolestudiernas och yrkeslivets muntliga presentationer och formella skrivande. Kursen skall ge eleverna tillfälle att utveckla förmågan att överblicka större kunskapsfält och att genomföra större och självständigare muntliga och skriftliga uppgifter. Eleverna skall få tillfälle att utveckla ett alltmer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. För detta ändamål skall ett fördjupat studium av texter ingå såväl populärvetenskapliga som vetenskapliga texter i anknytning till både kärnämnen och karaktärsämnen. Tillämpningar och fördjupningar skall göras med hänsyn till elevernas intressen, studieinriktning och framtida behov.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha fördjupat sina kunskaper om språket som redskap för kommunikation, tänkande, inläring och problemlösning,

ha fördjupat sina kunskaper om texter och textupbyggnad,

känna till det offentliga talandets villkor

kunna uttrycka sig i tal och skrift så väl att eleven kan göra sig gällande i sammanhang som ställer höga krav på engagemang, kunskaper, vederhäftighet och precision,

kunna variera sitt språk med hänsyn till syfte och mottagare,

kunna självständigt läsa och analysera texter, speciellt sådana som har anknytning till elevens studieinriktning,

kunna i olika källor söka, sovra och värdera material, så att eleven självständigt kan göra sammanställningar utredningar och argumenteringar,

kunna kritiskt granska och värdera argumentation och budskap i olika medier.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven känner till vad som kännetecknar det offentliga språket i tal och kan i sitt skrivande med någon hjälp följa språkets normer, Eleven kan vända

sig till flera obekanta lyssnare och läsare och klargöra huvudpunkter i sina resonemang.

Eleven förstår de texter som är relevanta för vald studieinriktning och kan diskutera texters och mediers innehåll, form och budskap.

Eleven kan sovra och värdera inslag i olika källor och dessutom med handledning sammanställa dessa till egna korta utredningar, rapporter och övriga skrivelser. Eleven kan omarbeta sina egna texter och utnyttja andras synpunkter.

Eleven har kännedom om olika aspekter på språket som kommunikationsmedel och kan i viss mån analysera och modifiera sitt språk efter aktuell situation.

Väl godkänd

Eleven behärskar det offentliga språket i tal och skrift och kan i sitt skrivande utan svårigheter formulera sig enligt skriftspråkets normer. Eleven kan använda det språk som är lämpligt i den givna situationen så att budskapet förstås av obekanta grupper av läsare och lyssnare.

Eleven förstår alla slags texter utan nämnvärda begränsningar och kan självständigt diskutera innehåll, form, språk och budskap i dessa och övriga medier, både ur sändar- och mottagarsynvinkel.

Eleven kan på egen hand söka i olika källor, kritiskt granska dessa från både formella och innehållsliga utgångspunkter samt på egen hand utforma personliga utredningar, rapporter o. d., som bygger på kunskaper och värderingar. Eleven bearbetar och förbättrar sina egna texter och tar hänsyn till och värderar synpunkter från andra.

Eleven kan analysera olika språkliga sammanhang och har förståelse för de många variationer av språket eleven möter i samhället.

Ämne: Engelska
Kurs: Engelska C
Kurskod: EN204
Poäng: 30

Mål

Målet för kursen är att eleven fördjupar sina insikter i ett kunskaps- eller färdighetsområde. Kursen kan utveckla elevens engelska yrkes- eller fackspråk inom programspecifika ämnen eller fördjupa kunskapen om engelskspråkiga länders kultur eller litteratur. Kursen kan också inriktas mot lokalt valda teman eller intresseområden, där engelska används som arbetspråk. Studierna kan dessutom ges en speciell inriktning på enskilda färdigheter eller på en allsidig språklig kompetensutveckling.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha utvidgat och fördjupat sin kompetens inom valda intresse-, kunskaps- och färdighetsområden

ha visat god förmåga att använda för sin specialisering adekvata hjälpmedel

ha utvecklat ett mer undersökande förhållningssätt till valt ämne

kunna planera, genomföra och utvärdera sitt eget arbete

kunna dokumentera, demonstrera och kommentera sina arbetsresultat

Betygskriterier**Godkänd**

Elevens arbete inom självvalt område är väl avvägt och genomfört. Språket uppvisar god nivå och kommunikationen fungerar väl.

Eleven redovisar skriftligt och muntligt sina kunskaper och kommenterar och diskuterar sitt arbete vad gäller planering, stoffval, arbetssätt och slutprodukt.

Eleven dokumenterar en adekvat användning av hjälpmedel och visar ett undersökande förhållningssätt till ämnet.

Väl godkänd

Elevens arbete inom självvalt område kännetecknas av utförlighet, kvalitet, varierat ordförråd och formell säkerhet.

Eleven visar en god förmåga att planera, genomföra och utvärdera sitt arbete.

Eleven redovisar muntligt och skriftligt samt kommenterar sitt arbete på ett varierat sätt.

Arbetet vittnar om en god förtrogenhet med såväl hjälpmedel som med olika undersökande arbetssätt.

Ämne: Specialidrott
Kurs: Specialidrott A
Kurskod: SC200
Poäng: 190

Mål

Kursen skall ge eleven kunskap och färdighet i specialidrotten, så att förutsättningar skapas för en idrottskarriär och samtidigt ge grundläggande kunskap om det ideella ledarskapets betydelse i samhället.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha utvecklat färdigheter i specialidrotten

vara förtrogen med specialidrottens teknik, taktik och regler

ha grundläggande insikt i idrottspsykologi och dess betydelse för prestationen

ha kunskap och färdighet i någon träningsmetod och dess effekt för utveckling av kvalitéer som kondition, styrka och rörlighet i specialidrotten

kunna organisera tävlingsverksamhet för barn

känna till hur man förebygger vanliga idrottsskador

ha kunskap om kostens betydelse för prestation och hälsa

ha kunskap om funktionärs- och ledarskap inom idrotten och om en idrottsförenings organisation

känna till idrottsrörelsens framväxt i Sverige samt idrottens internationella omfattning

kunna lägga etiska perspektiv på eget idrottsutövande.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven genomför under handledning träningspass som ger kondition, styrka och rörlighet.

Eleven utövar med god precision sin specialidrott och utför på god nivå tekniska och taktiska moment samt redogör på ett enkelt sätt för specialidrottens regler.

Eleven leder under handledning någon tävlingsverksamhet för barn. Eleven beskriver hur man akut behandlar idrottsskador. Eleven kan ge exempel på kostens betydelse för prestation och hälsa. Eleven är orienterad om organisation och verksamhet i en idrottsförening och beskriver idrottsrörelsens framväxt i dagens samhälle och ger några exempel på idrottsrörelsens internationella omfattning. Eleven kan återge idrottspsykologiska effekter vid utövande av specialidrotten.

Eleven bedömer idrottsutövandets betydelse för egen utveckling samt ger exempel på etiska aspekter på idrottsutövandet.

Väl godkänd

Eleven genomför träningspass och förstår deras betydelse för kondition, styrka och rörlighet.

Eleven behärskar på god nivå sin specialidrott och behärskar med stor precision såväl teknik och taktik som regler i specialidrotten.

Eleven genomför under viss handledning tävlingsverksamhet med barn och ungdom. Eleven ger akutbehandling av några vanliga idrottsskador samt förklarar hur man förebygger idrottsskador. Eleven kan tillämpa kostkunskap i samband med tränings- och tävlingsverksamhet. Eleven bedömer idrottspsykologiska effekter och tar hänsyn till dessa i sin specialidrott.

Eleven redogör för en idrottsförenings organisation och verksamhet samt för idrottsrörelsens framväxt, mål och betydelse för samhällsutvecklingen.

Eleven värderar idrottsutövandets betydelse för sin egen och andras utveckling samt lägger självständigt etiska aspekter på idrottsutövandet i stort.

Ämne: Specialidrott
Kurs: Specialidrott B
Kurskod: SC201
Poäng: 110

Förkunskapskrav: Specialidrott 190 poäng

Mål

Kursen skall ge eleven en fördjupad kunskap och färdighet i specialidrotten och därmed skapa förutsättningar för en idrottskarriär på nationell nivå och en förståelse för ett samhälleligt engagemang genom idrotten.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha väl utvecklade färdigheter i specialidrotten

vara väl förtrogen med specialidrottens teknik, taktik och regler

ha kunskaper i idrottspsykologi och dess tillämpning i specialidrotten

ha kunskap och färdighet i olika träningsmetoder och deras effekt för utveckling av kvaliteter som kondition, styrka och rörlighet i specialidrotten

kunna leda och organisera såväl tränings- som tävlingsverksamhet för barn och ungdom

kunna förebygga och akutbehandla vanliga idrottsskador

ha kunskap om kostens betydelse för prestation och hälsa

ha kunskap och färdighet i funktionärs- och ledarskap

ha kunskap om en idrottsförenings organisation och verksamhet

känna till idrottsrörelsens framväxt, mål och betydelse i dagens och morgondagens samhälle

känna till idrottsrörelsens internationella omfattning

ha förståelse för idrottsutövandets betydelse för individens utveckling

kunna lägga etiska perspektiv på såväl idrottsutövandet som idrotten i ett övergripande sammanhang

ha kunskap om förutsättningarna för manligt och kvinnligt idrottsutövande.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven utövar med hög precision sin specialidrott och utför tekniska och taktiska moment samt redogör för specialidrottens regler.

Eleven känner till och tillämpar någon metod och förstår dess fysiologiska betydelse i samband med tränings- och tävlingspass som ger kondition, styrka och rörlighet. Eleven leder under handledning någon tränings- eller tävlingsverksamhet för barn. Eleven beskriver hur man akut behandlar idrottsskador. Eleven kan beskriva kostens betydelse för prestation och hälsa. Eleven har viss kunskap om organisation och verksamhet i en idrottsförening och beskriver idrottsrörelsens framväxt i dagens samhälle och idrottens internationella omfattning. Eleven är orienterad om skillnaden i förutsättningar mellan kvinnligt och manligt idrottsutövande.

Eleven återger och förstår idrottspsykologiska effekter i samband med utförandet av sin specialidrott.

Eleven redovisar idrottsutövandets betydelse för egen utveckling samt redogör för etiska aspekter på idrottsutövandet.

Väl godkänd

Eleven behärskar sin specialidrott och tillämpar med precision såväl teknik och taktik som regler i specialidrotten. Eleven bedömer och analyserar idrottspsykologiska effekter och tillämpar dessa i sin specialidrott.

Eleven har kunskaper om och tillämpar olika metoder och förstår deras fysiologiska betydelse i samband med tränings- och tävlingspass som ger kondition, styrka och rörlighet. Eleven kan genomföra tränings- och tävlingsverksamhet med barn och ungdom.

Eleven behärskar akutbehandling av vanliga idrottsskador och kan förklara hur man förebygger idrottsskador. Eleven kan tillämpa kostkunskap i samband med tränings- och tävlingsverksamhet.

Eleven redogör för en idrottsförenings organisation och verksamhet samt för idrottsrörelsens framväxt, mål och betydelse för samhällsutvecklingen. Eleven redogör för skillnaden i förutsättningar mellan kvinnligt och manligt idrottsutövande.

Eleven bedömer idrottsutövandets betydelse för sin egen och andras utveckling samt lägger självständigt etiska aspekter på idrottsutövandet i stort.

Ämne: Hemspråk
Kurs: Individiden och språkanvändningen
Kurskod: HEMSP201
Poäng: 60

Mål

Målet för kursen är att eleverna utvecklar sin språkliga förmåga och fördjupar sin förståelse för sambandet mellan språket och människan samt får

ökade insikter i språkets betydelse för individens identitet. I kursen ingår såväl läsning av skönlitteratur och saklitteratur som egen språk användning i tal och skrift samt studium av språkets roll.

Kursen skall även bidra till att utveckla elevernas språkliga förmåga i olika arbets- och kommunikationsformer genom inslag av studieteknik och olika arbetssätt.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna använda skilda uttrycksformer i tal och skrift för att klart och tydligt kunna redovisa sakförhållanden och uttrycka tankar, åsikter och känslor

kunna använda läsandet och skrivandet som ett medel för tänkande och lärande

kunna jämföra och självständigt formulera tankar och iakttagelser vid läsning av litterära texter och texter av andra slag

kunna delta aktivt och konstruktivt i samtal och diskussioner samt känna till de olika sociala normer och regler som påverkar språklig interaktion

kunna hålla korta anföranden inför en grupp

ha kunskaper om de drag som är karakteristiska för det egna språket samt om skillnader mellan talat och skrivet språk och mellan vardagsspråk och offentligt språk

känna till och kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad i tal och skrift

kunna på olika nivåer i språket göra jämförelser mellan sitt modersmål och det svenska språket

ha tillägnat sig den teknik och lärt sig använda de hjälpmedel som behövs för att arbeta alltmer självständigt.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven förmedlar åsikter, erfarenheter och kunskaper sammanhängande i tal och skrift. Eleven deltar i och känner till grundläggande regler för samtal och diskussioner samt håller korta muntliga anföranden inför grupp.

Eleven använder sig i skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad och gör med stöd av lärare jämförelser mellan olika stilnivåer i språket och mellan hemspråk och svenska. Eleven använder uppslagsböcker och språkliga handböcker och kan med handledning planera sina studier.

Eleven läser saktexter och skönlitterära texter från olika tider och av rimlig svårighetsgrad, och i samband härmed kan eleven med stöd av lärare göra jämförelser och formulera egna tankar om texterna och om sitt ursprung och sin identitet.

Väl godkänd

Eleven förmedlar erfarenheter och kunskaper sammanhängande och intressväckande i tal och skrift. Eleven argumenterar konstruktivt för sina åsikter och deltar engagerande i gruppdiskussioner samt talar klart och informativt inför en grupp.

Eleven skriver varierat och personligt på ett i huvudsak korrekt språk. Eleven jämför självständigt olika stilnivåer i hemspråket och gör jämförelser mellan svenskan och hemspråket. Eleven planerar och utvärderar på egen hand sina studier.

Vid läsning av saktexter och skönlitterära texter gör eleven självständiga iakttagelser och jämförelser och sätter sina kunskaper och erfarenheter i relation till den litteratur som läses och den egna situationen.

Ämne: Hemspråk
Kurs: Språk – kultur – samhälle
Kurskod: HEMSP202
Poäng: 100

Förkunskapskrav: Individens och språkanvändningen eller motsvarande kunskaper

Mål

Målet för kursen är att eleverna skall vidareutveckla sin språkliga förmåga, få vidgade kunskaper om kulturen och samhället i ursprungslandet samt om minoritetsgruppens villkor i Sverige. Kursen skall även ge eleverna insikt om hur språket och litteraturen avspeglar samhället och kulturen.

Varje elev skall få möjlighet att på ett fördjupat sätt och med studier av litteratur och sin ursprungskultur i centrum utveckla sin språkliga förmåga i olika arbetsformer.

Efter genomgången kurs skall eleven

ha läst några litterära verk på hemspråket och ha kunskap om centrala författarskap

vara bekant med den muntliga litterära traditionen

kunna på ett sakligt sätt jämföra, kritiskt granska och ta ställning till hur ett ämne kan skildras i texter av olika slag

ha kännedom och, medvetenhet om och kunna diskutera språkets utveckling och roll i samhället, både i ursprungslandet och i Sverige

ha kännedom om förhållandet mellan standardspråk och olika språkvarianter

ha kännedom om ursprungskulturens musik och konst

ha kunskaper om historia, religion, geografi, samhällsförhållanden och levnadssätt i ursprungslandet

kunna göra jämförelser mellan sin egen kultur och den svenska kulturen.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven tillägnar sig centrala litterära verk, känner till författarskap från olika tider och kan diskutera innehåll, bärande tankar och typiska drag. Eleven vet vad som kännetecknar den muntliga berättartraditionen i hemspråkskulturen. I tal och skrift motiverar eleven sina egna intryck av vad eleven hört och läst.

Eleven har den historiska utvecklingen i hemlandet klar för sig och känner till hemlandets förhållanden vad avser natur, befolkning, samhällsliv, levnadssätt samt karakteristiska uttryck för landets kultur.

Eleven har utvecklingen av landets språk klar för sig och gör iakttagelser och reflektioner över historiska och sociala språkskillnader samt jämförelser med det svenska språket.

Eleven uttrycker känslor, tankar och erfarenheter på ett i sammanhanget fungerande språk.

Väl godkänd

Eleven tolkar och analyserar saktexter och skönlitterära texter och gör därvid jämförelser och använder adekvata begrepp. Vid läsning av skönlitterär text reflekterar eleven även ingående över dess giltighet för hemspråkskulturen och elevens egen identitet.

Eleven utnyttjar skrivande på hemspråket för sin egen utveckling och inläring. Eleven planerar och utformar sina texter i tal och skrift med stilistisk medvetenhet och förmedlar på ett för mottagaren relevant sätt åsikter, erfarenheter och kunskaper.

Ämne: Hemspråk
Kurs: Aktiv tvåspråkighet i praktiken
Kurskod: HEMSP203
Poäng: 30

Förkunskapskrav: Individiden och språkanvändningen

Mål

Målet för kursen är att ge eleverna möjligheter att utveckla sin tvåspråkighet för att kunna utnyttja den i kommande arbetsliv och studier. Utgångspunkten för kursen skall vara elevernas studieinriktning. Eleverna skall få möjligheter att studera texter och utveckla sitt ordförråd med anknytning till sina studier. Eleverna skall även få möjligheter att tolka från och till sitt hemspråk i tal och skrift.

Efter genomgången kurs skall eleven

kunna i vardagliga sammanhang muntligt tolka från hemspråket till svenska och tvärtom

kunna tala inför större grupper på sitt hemspråk

kunna på egen hand läsa och ta ställning till texter med anknytning till samhällsliv, arbetsliv och studieinriktning

kunna i vardagliga sammanhang översätta från hemspråket till svenska och tvärtom

kunna skriftligt och muntligt formulera sig i olika sammanhang och med hänsyn till olika mottagare

ha breddat sin stilistiska förmåga.

Betygskriterier

Godkänd

Eleven skapar förståelse mellan hemspråkstalande personer och svenskar genom att tolka mellan språken i vardagliga sammanhang. Eleven anpassar sitt språk efter innehåll och mottagare både i tal och skrift. I tal kan eleven vända sig till stora grupper av lyssnare.

Eleven förstår texter som är relevanta för den valda studieinriktningen och för samhällslivets behov samt kan förmedla innehållet från hemspråk till svenska och tvärtom.

Eleven talar och skriver så att budskapet går fram. Om budskapet inte förstås, finner eleven olika möjligheter att nyansera och förklara på annat sätt tills informationen blir helt klar och entydig.

Väl godkänd

Eleven tolkar snabbt och precist mellan språken. I olika sammanhang visar eleven god inlevelse i mottagarnas behov och anpassar sig till olika situationer och krav samt prövar med framgång olika strategier för kommunikation. I tal kan eleven informera och engagera stora grupper av lyssnare.

Eleven förstår fack- och skönlitterära texter utan nämnvärda begränsningar och kan självständigt diskutera innehåll, form och budskap på svenska och hemspråk.

Eleven är stilistiskt medveten och uttrycker sig adekvat i tal och skrift i många sammanhang. Eleven vänder sig med framgång till olika typer av mottagare och behärskar då särskilt det fackspråk som används inom den studieinriktning eleven har valt.

Specialarbete

– kommentar

SPECIALARBETE

| Timmar: 20

Enligt gymnasieförordningen, 5 kap, 13 §, gäller följande: "Specialarbetet skall ge eleverna tillfälle att fördjupa sig inom kunskapsområden som ingår i elevens studieprogram och att träna sig i att arbeta på ett undersökande sätt."

Specialarbetet skall således baseras på förvärvade kunskaper och färdigheter och förläggs därför lämpligen till slutet av den gymnasiala studiegången. Ämnesområde kan väljas inom såväl programmets kärn- och karaktärsämnen som inom de kurser, som ingår i elevens individuella val. Specialarbetet skall ge eleven nya erfarenheter och kunskaper utifrån valt ämnesområde samt utveckla elevens förmåga att se helheter och samband.

Genom specialarbetet utvecklas elevens förmåga att självständigt gripa sig an en teoretisk eller praktisk uppgift, formulera problem, avgränsa och strukturera arbetet samt att ta ansvar för att genomföra arbetsuppgiften.

I specialarbetet utvecklas dessutom elevens förmåga att tolka och värdera fakta, källor och tillverkningsprocesser, sammanställa och bedöma resultat och att presentera resultatet skriftligt och på annat lämpligt sätt. Specialarbetet är en förberedelse för såväl kommande studier som yrkesliv.

Förutsättningar

Specialarbetet ingår i samtliga nationella program som ett obligatoriskt moment liksom i det specialutformade programmet. Specialarbetet kan även ingå i det individuella programmet. Arbetet kan utföras enskilt eller i grupp och skall betygsättas efter samma skala som de olika kurserna i gymnasieskolan.

Läraren har en viktig handledarfunktion. Eleven behöver hjälp att utveckla sin förmåga att formulera problemet och avgränsa uppgiften och stöttas i att självständigt planera och genomföra arbetet. Den kontinuerliga kontakten mellan elev och handledare är viktig för att eleven skall få klart för sig vilka krav som ställs på arbetet och vilka tidsramar som gäller.

Ofta kan det finnas behov av flera lärare som handledare t.ex. på grund av skyddsaspekter i vissa lokaler eller om arbetet har anknytits till den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen. Samarbete mellan lärare blir en naturlig konsekvens av specialarbetets övergripande karaktär med inriktning mot både karaktärsämnen och ämnen som t.ex. svenska och matematik.

Arbetsätt

I specialarbetet skall eleven utveckla sin förmåga att tillämpa ett undersökande och problemorienterat arbetsätt. Grunden för detta är förmågan att avgränsa och formulera en uppgift. Genom att ställa frågor av karaktären vad, hur och varför klargör eleven för sig själv det egentliga målet för arbetet. Med en undersökande arbetsmetod söker eleven sedan klarlägga uppgiftens olika delar.

Vid denna analys skall sökandet efter sammanhang och motsättningar leda till nya perspektiv och djupare förståelse för området som sådant så att förutsättning skapas för att dra meningsfulla slutsatser.

Källor i denna kunskapande process kan vara människor, facklitteratur, produktionsprocesser och databaser m.m. Med hjälp av t.ex. intervjuer, enkäter, litteraturstudier och observationer kan problemområdet ringas in och klargöras. Det undersökande och problemorienterade arbetsättet kan sammanfattas på följande sätt:

Eleven skall

- * självständigt ställa och formulera problem
- * undersöka problemet
- * dra slutsatser och presentera resultatet.

Redovisning

Specialarbetet innebär att eleven utför en praktisk eller teoretisk uppgift såsom exempelvis en tillverkad produkt, en dansform, en processbeskrivning, beskrivning och värdering av en vårdmetod eller diskussion av ett rent teoretiskt problem. I vilketdera fallet bör varje enskild elev redovisa resultatet i en skriftlig rapport i formellt gott skick.

Resultatet bör även presenteras på annat sätt, t.ex. genom en muntlig presentation inför andra, en utställning, en videofilm, en gestaltning i dramaform eller ett radioinslag.

Bedömning

Läraren är ansvarig för att en bedömning sker av det färdiga resultatet.

Gymnasieförordningen föreskriver: "Vid betygssättningen av ett specialarbete skall läraren beakta elevens förmåga att själv planera, genomföra och redovisa en undersökande uppgift." (SFS 1994:35, 7 kap. 5 §)

Även om flera elever samarbetat skall varje elevs individuella prestation bedömas.

Ämneskommentarer

Ämne: Engelska / Moderna språk

Kunskaper och färdigheter i moderna språk, liksom kännedom om kultur, samhälls- och levnadsförhållanden i olika delar av världen, får allt större betydelse för både individen och samhället. Den ökade internationaliseringen gör det nödvändigt för alla människor att vidga sina perspektiv utöver det nationella.

Undervisningen i moderna språk i gymnasieskolan syftar till att eleverna skall kunna använda målspråket i olika sammanhang i samhällsliv, arbetsliv och för vidare studier.

Undervisningen skall relateras såväl till elevernas egna erfarenheter och intressen som till de krav på vidgade referensramar som ställs i arbetslivet och under fortsatta studier.

Arbetet skall genomsyras av en strävan efter kunskap om och förståelse för kultur och levnadssätt i andra länder, så att eleverna får lust och beredskap att fördjupa kontakten med de miljöer och kulturer där målspråket talas. Samhälls- och kulturorientering skall kontinuerligt integreras i arbetet.

En ökande internationalisering och ny kunskap om hur inläring går till ställer förändrade krav på språkundervisningen, som mer än tidigare måste lägga vikt vid språket som medel för kommunikation. Denna språksyn ställer som mål för undervisningen i moderna språk att eleverna skall skaffa sig en funktionell kompetens i målspråket.

Undervisningen bör utgå från ett innehåll som speglar målspråkets kulturella, sociala och politiska förhållanden samt leda till att eleverna kan använda språket som ett uttrycksmedel. En kommunikativ språksyn innebär inte att lägre krav ställs på den formella språkkvaliteten. Tvärtom vidgas kraven till att omfatta betydligt mer än en formell säkerhet.

Med kommunikativ kompetens avses en förmåga att förstå och använda det skrivna och talade språket på ett nyanserat och effektivt sätt. Den kommunikativa kompetensen innebär, förutom en behärskning av språkets uttal, intonation, vokabulär och stavning, också en förmåga att i ett socialt samspel våga och vilja använda språket på ett varierat sätt i olika situationer och sammanhang beroende på tillfälle och mottagare. En annan komponent i den kommunikativa kompetensen är förmågan att med hjälp av olika strategier underlätta kommunikationen och förmedla sitt budskap på ett så adekvat sätt som möjligt, även när kunskaperna i målspråket inte riktigt räcker till samt att använda sig av olika förståelsestrategier vid läsande och lyssnande. I kompetensen ryms vidare kännedom om kulturella, sociala och politiska förhållanden i målspråksländerna för att kunna hantera situationer och möta människor på ett i målspråkslandet naturligt sätt. I den kommunikativa kompetensen ingår också förmågan att i tal och skrift ledigt och med "flyt" uttrycka det man vill på målspråket.

Kommunikativ kompetens är inte resultatet av en given metod utan ett mål, som kan uppnås i olika hög grad, bl.a. beroende på studietid, förutsättningar och arbetsinsats. Elever kan behöva tillämpa olika inlärningsstrategier och välja innehåll efter eget intresse. Enligt ett kommunikativt synsätt byggs den språkliga kompetensen upp genom att språket används för att ta emot och förmedla information. Det väsentliga är alltså innehållet i budskapet. Genom att arbeta med ett meningsfullt innehåll bereder man vägen för att tillägna sig den språkliga formen. Därutöver kan den formella träningen förstärkas genom systematiserat och individualiserat arbete. I val av läromedel och utformning av prov måste hänsyn tas till elevers olika intresseinriktningar och mål för språkstudierna.

Inlärningsforskning betonar betydelsen av att elever stimuleras att ta ansvar för sin egen inläring. Detta ansvarstagande har en viktig personlighetsutvecklande funktion och bidrar till en effektiv språkinläring. Det ger eleven möjlighet att utveckla sina egna inlärningsstrategier samt att analysera och bearbeta sin egen språkproduktion. Eleverna bör få tillfälle att successivt lära sig att ta ansvar och bygga upp sin förmåga att planera, genomföra och utvärdera sitt eget arbete med språkinläringen.

Ämne: Estetisk verksamhet

Alla elever i gymnasieskolan får nu tillfälle att ägna sig åt någon estetisk verksamhet. Estetisk verksamhet är i sig ett litet ämne, men skulle kunna vara inkörsporten till och skapa intresse för andra estetiska ämnen inom ramen för det individuella valet.

Eftersom de enskilda skolornas förutsättningar att anordna ämnet skiftar betydligt, är kursplanen mycket öppet skriven och tillåter en rad olika praktiska lösningar för skolan. På en liten skola med få program kan det vara nödvändigt att skolan ger alla elever samma kurs i Estetisk verksamhet, medan det på en större skola som redan har lärare i flera estetiska ämnen är naturligare att erbjuda eleverna ett val mellan olika kurser. Det är också möjligt att använda ämnet på ett sådant sätt att det fungerar som ett stöd till karaktärsämnen i programmet. Ett exempel är frihandsteckning på Hantverksprogrammet eller Medieprogrammet. Estetisk verksamhet kan ordnas som en temavecka för en klass eller för en hel skola likaväl som man kan sprida timmarna under en termin eller ett helt läsår.

Inom Estetiska programmet finns det tre korta kurser som är samlade under ämnesnamnet Estetisk orientering; Bild och form, Kroppen som uttrycksmedel och Musik och ljudskapande. De motsvarar var för sig det man vill uppnå med Estetisk verksamhet och kan alltså användas för att konkretisera detta ämne. Även kurserna Körsång och Instrument/sång A eller B lämpar sig att låna in från Estetiska programmet. På Barn- och fritidsprogrammet kan det vara aktuellt att ta in kursen Barn och musik.

För elever som redan går på Estetiska programmet kan ämnet få en speciell inriktning. I det fallet tillför ju inte målet för estetisk verksamhet något nytt, som inte redan finns i karaktärsämnen på programmet. En rad möjligheter finns att utnyttja estetisk verksamhet som ett komplement till övri-

ga kurser. Man kan exempelvis se ämnet antingen som en breddning eller en fördjupning av ämnet Estetisk orientering. En möjlighet är att utnyttja ämnet för samverkan mellan de grenspecifika ämnena.

Ämne: Idrott och hälsa

Att förstå, påverka och förändra människors livsstil är inte enbart en fråga om att inhämta kunskaper. Lika viktigt är att finna arbetssätt och arbetsuppgifter som medvetandegör de attityder och värderingar som styr valet av livsstil. Kunskaper om idrotten och hälsan i skolan har kommit att domineras av förmedlingspedagogikens arbetssätt som ofta gett fakta om orsaker till hälsa och ohälsa. Detta synsätt räcker inte. Den kulturella grunden för våra värderingar måste lyftas fram, tydliggöras och ifrågasättas. Det betyder att de existentiella frågorna om gott och ont, rätt eller fel samt livets värde och värden i livet behöver ges en betydelsefull plats i undervisningen om ett rikt och hälsosamt liv.

Undervisningen i idrott har påverkats av tävlingsidrottens exponering i bland annat media, grenspecialisering i unga år och föräldrars syn på idrott, och därmed skapat en otydlighet beträffande ämnets form och innehåll. Dessutom bidrar idrottsplatserna, idrottshallarna och gymnastiksalarna i våra skolor till en traditionell syn på och upplevelse av idrottsämnet i skolan. Regelverk och konventioner skapar tillsammans med den fysiska inramningen skilda förväntningar hos såväl lärare som elever om ämnets kärna. Detta har gjort det mycket svårt att möta de stora "tävlingsidrottsliga" förväntningar som elever och även föräldrar har på idrottsämnet i skolan.

Det har visat sig att andelen ungdomar som inte ägnar sig åt idrott på fritiden markant har ökat under de senaste decennierna – var tredje flicka och var fjärde pojke är inaktiv på sin fritid. Svenska barn och ungdomar har sämre muskelstyrka och ökad kroppsvikt, trots lägre energiintag, i jämförelse med barn för femton år sedan.

Undersökningar av vuxnas motionsvanor och fysiska prestationsförmåga har dessutom visat att en stor del av den svenska befolkningen är fysiskt inaktiv på sin fritid och att många på grund av detta tillhör medicinska riskgrupper.

Genom upplevelser, erfarenheter och reflektioner kan ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan utveckla elevernas hälso- och miljömedvetenhet så att de motiveras att ta personligt ansvar för sin fysiska träning. Genom att t.ex. använda naturen, omgivningarna, otraditionella lokaler samt förändra arbetssätt och arbetsformer kan förutsättningar skapas, för alla elever, att finna former för en aktiv fritid nu och i framtiden.

Fritiden har mycket stor betydelse för människors bedömning av samhällets kvalitet och för den egna livskvaliteten. Därför bör både samordning med och samverkan mellan andra ämnen ske så att eleverna får ytterligare erfarenhet av sammanhang som hjälper dem att utveckla en aktiv fritid som vuxna. Särskilt viktigt är det för handikappade där flertalet inte har något arbete.

En av de viktigaste uppgifterna i framtiden är att styra samhällsutvecklingen i en ekologiskt uthållig riktning. Detta ställer krav på en hög miljö-

medvetenhet och en förändrad livsstil hos alla människor i samhället. Ämnet idrott och hälsa kan genom friluftsliv ge eleven möjlighet till naturupplevelser som väcker känslor och ger insikter om naturens värden och människans samspel med naturen. En samhällsutveckling i samklang med naturen är också en förutsättning för människans hälsa på lång sikt. Naturen är dessutom en källa för både fysisk och psykisk rekreation.

Undervisningen i idrott och hälsa bör därför inriktas på att använda arbetssätt och arbetsformer som påverkar beteenden och utvecklar en hälso- och miljömedvetenhet, samtidigt som eleven tränas i att ta ansvar för sin egen träning och sitt eget hälsotillstånd.

Ämne: Matematik

Bakgrund

Matematiken har utvecklats ur såväl praktiska behov som ur människans nyfikenhet och lust att utforska och utvidga matematikens egna domäner. Många av matematikens begrepp, metoder och teorier har vuxit fram under årtusenden inom olika kulturer och är en viktig del av vårt kulturarv. Matematik är även en modern, internationell vetenskap vars metoder och kunskapsområden ständigt utvecklas.

Den tekniska utvecklingen har medfört att matematiken fått nya och kraftfulla verktyg men detta ställer också ökade krav på användarens kunskaper. För att kunna ta ställning till en ständigt ökande mängd av information och kunna delta i den demokratiska beslutsprocessen i samhället fordras av alltfler människor förmåga att tolka och förstå innebörden av matematiska modeller och att i såväl vardagsliv som yrkesliv kunna kommunicera om frågor med ett matematiskt innehåll.

Organisation

Ämnet matematik är i den gymnasiala utbildningen uppdelat i påbyggbara kurser: A, B, C, D och E. Vilka kurser, som är obligatoriska på de olika programmen, framgår av nedanstående tabell:

Estetiska programmet: A och B

Samhällsvetenskapsprogrammet

humanistisk gren: A och B

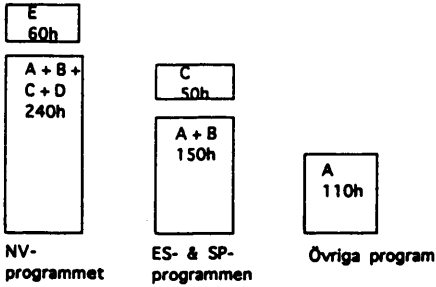
ekonomisk och samhällsvetenskaplig gren: A, B, C

Naturvetenskapsprogrammet: A, B, C och D samt val mellan kurserna

miljökunskap och matematik E

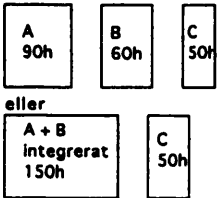
Övriga program: A

Ovanstående kan också presenteras på följande sätt:

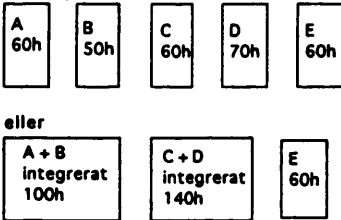

Lokalt finns många olika möjligheter till kursuppläggning. Nedan visas några exempel på hur man kan disponera tiden på de olika kurserna på naturvetenskapligt, estetiskt och samhällsvetenskapligt program:

ES- och SP-programmen:

NV-programmet:

På gymnasieskolans program garanterar timplanen eleverna en viss lärarledd tid för ämnet matematik. När eleverna avslutar programmet skall de ha uppnått samtliga mål för programmets obligatoriska kurser. I den lokala arbetsplatsen kan kurserna integreras. Där kan man t.ex. för Estetiska programmet besluta om en sammanhållen lärogång för att uppnå A- och B-kursens mål inom garantitiden 150 timmar. En sådan planering kan innebära att kortare tid än 110 timmar används för att uppnå A-kursens mål och motsvarande längre tid för att uppnå B-kursens.

Inom utrymmet för det individuella valet kan skolorna erbjuda eleverna att fortsätta med matematikkurser utöver de på programmet obligatoriska.

För den gymnasiala vuxenundervisningen är timplanens lärarledda tid riktvärden. I övrigt gäller samma frihet som i gymnasieskolan att lokalt besluta om undervisningens organisation och uppläggning.

Kursplanerna föreskriver inte hur målen skall uppnås lika litet som vilka tillämpningar som skall väljas. Dock skall tillämpningarna lokalt anpassas till elevernas studieinriktning/program och till elevernas förkunskaper, intressen och behov. Hela den tid som avsätts för kurserna skall alltså inte tas

i anspråk för att uppfylla kursplanernas mål, utan det skall även finnas tid för fördjupning och breddning av innehållet efter lokalt beslut.

Några speciella inslag

Kursplanerna i matematik lägger stor vikt vid förståelse. Tack vare nya tekniska hjälpmedel har kraven på färdighetsträning minskat och möjligheter och utrymme för utveckling av begreppsförståelse och problemlösningsförmåga.

I massmedierna förekommer ofta statistiska undersökningar och slutledningar. Alla elever behöver kunna ta ställning till och värdera tillförlitligheten av sådan information. Kurs A i matematik tar därför upp grundläggande statistik, som sedan fördjupas i B- och C-kurserna. Statistik är ett viktigt matematiskt verktyg för såväl samhälls- och beteendevetenskaperna som för de tekniskt-naturvetenskapliga ämnesområdena.

Datorlära betraktas inte längre som ett särskilt kunskapsområde. Kravet på att själv kunna programmera har ersatts av krav på att kunna utnyttja färdig programvara på ett medvetet sätt. Tillgången till grafräknare och till matematiska verktygsprogram för datorer underlättar för eleverna att tillägna sig kunskap om och förmåga att värdera olika problemlösningsstrategier och att låta algebraiska, numeriska och grafiska metoder komplettera varandra. Övrig lämplig programvara att utnyttja i undervisningen är kalkylprogram för att lösa problem inom bl.a. det ekonomiska området, statistikprogram för att hantera stora datamängder och symbolhanterande program för att bearbeta algebraiska uttryck och utföra exakta beräkningar.

I kurs E ingår ett mindre projektarbete. Syftet med detta är att ge eleven träning i att självständigt arbeta med en uppgift av mer tidskrävande slag än de som normalt behandlas inom matematikkurserna. Arbetet kan med fördel pågå parallellt med E-kursen i övrigt.

Anknytning till andra ämnen

Behov och tillämpningar av matematik finns inom många skolämnen. Inom naturvetenskapliga och tekniska ämnen på det naturvetenskapliga programmet och inom många karaktärsämnen på de yrkesinriktade programmen krävs förmåga till matematisk problemlösning och i att kunna använda matematiska modeller och beräkningar.

Även inom samhällskunskap, beteendevetenskapliga ämnen och ekonomi används matematiska modeller liksom inom andra ämnen såsom idrott och olika former av estetisk verksamhet.

Inblickar i matematikens idéhistoria kan med fördel samordnas med att motsvarande epoker behandlas i historiekurserna och för de elever som studerar filosofi ges goda möjligheter att där finna anknytningar till matematikens abstrakta begreppsvärld och logiska bevisföring.

Det är väsentligt att i den lokala arbetsplanen ta hänsyn till andra ämnens behov av specifika matematiska kunskaper och att i matematikundervisningen från andra ämnen hämta tillämpningar som eleverna upplever som meningsfulla för sin studieinriktning.

Ämne: Naturkunskap

Naturkunskap B ingår obligatoriskt i samhällsvetenskapsprogrammet. Man beslutar lokalt om kurserna A och B skall studeras i följd eller om de skall integreras. Kurs A är i huvudsak inriktad mot miljö- och energifrågor, men även i kurs B kan sådana tas upp när tillfälle ges.

Experimentellt arbete har sin givna plats i undervisningen. En modell eller en teori utgör en sammanfattning av iakttagelser och experimentella resultat, och varje naturvetenskaplig förklaring av ett fenomen vilar på empirisk grund. Liksom i Kurs A bör begreppsförståelsen baseras på elevernas egna observationer och undersökningar.

Att söka kunskap ur andra källor än läroböcker utgör en allmän träning i hantering av kunskapskällor. Genom att studera populärvetenskapliga tidskrifter och dagstidningar kan eleverna få kontakt med forskningens frontlinjer. Sökning i databaser ger tillfälle att använda datorer för faktainsamling.

Det tvärvetenskapliga perspektiv som anläggs i naturkunskap kan utnyttjas för att ge en helhetssyn på materiens olika former från mikro- till makrokosmos. Här liksom inom andra delar av kursen är kunskaperna från tidigare studier en grund att bygga vidare på.

Ett historiskt perspektiv på människans kunskapsutveckling kan utnyttjas för att visa att naturvetenskapliga begrepp, modeller och teorier är produkter av människans tänkande i en viss tid och inte absoluta sanningar.

Varje fysikalisk förändring låter sig beskrivas i energitermer. Att eleven behärskar energibegreppen är därför ett bra utgångsläge för studiet av alla naturvetenskapliga ämnesområden och deras tillämpningar.

Genom tidigare studier har eleverna grundläggande kunskaper om organismers byggnad och funktion. På det gymnasiala stadiet fördjupas kunskaperna och molekylärbioingen kan få en mer framträdande roll. Tillämpningar av biologiska och medicinska forskningsresultat kan diskuteras ur etiskt perspektiv. Kunskaper i humanbiologi underlättar ställningstaganden om livsstil och människosyn.

Industrisamhällets framväxt har medfört att nya kretslopp av materia och energi skapats. Dessa kan belysas genom att man följer en process från råvaruutvinning till avfallshantering.

Ämne: Religionskunskap

I religioner och livsåskådningar är begreppet tro centralt. Det möter oss i traditioner, symboler, andaktsformer och i regler för moral och etik.

Begreppet tro möter oss också i dagens livsåskådningsdebatt. Det kan studeras både i ett historiskt och i ett aktuellt perspektiv. Historiskt har kristendomen haft ett genomgripande inflytande på svensk tradition, samhällsmoral och kultur. I den kristna kyrkan i dag pågår ett intensivt utvecklingsarbete för att uttrycka den kristna tron i ett språk och med en symbolvärld som passar moderna människor. Bibeltexter, psalmer, sånger och

litteratur ger uttryck för kristen tro på Gud och Jesus i olika tider. Genom att följa kyrkoårets växlingar kan man fördjupa förståelsen för helger och högtider.

De övriga världsreligionerna har med sina texter, sånger, högtider, sin religiösa gemenskap och sina etiska principer i viss mån blivit en del av vår kultur genom ökad invandring och internationalisering.

En del människor väljer livsåskådningar med agnostisk eller ateistisk inbörd. Dessa har ofta utvecklats i anslutning till den filosofiska, politiska eller kulturella utvecklingen i samhället. Det finns också många som anger privatreligion som sin verklighetstolkning. I det moderna samhället har nya livsåskådningsliknande tolkningar, som anknyter till begrepp som liv, ekologi och miljö, uppstått ur behov av att rädda världen från katastrofer och att motivera människor till ansvar inför viktiga uppgifter. Ungdomskulturen med sin musik, sin vanda inför framtiden och sina otraditionella symboler ger många uttryck för försök att finna något som ger trygghet.

Svensk tradition har formats av kristendom, folkrörelser och filosofier i samspel mellan religion, livsåskådning och samhälle. De traditioner eleverna själva bär med sig från olika kulturer måste tas till vara i undervisningen. I ett sekulariserat samhälle är ingen tro eller livsåskådning självklar. Jämförelser mellan religioner från olika världsdelar och tidsepoker kan ge viktiga bidrag till interkulturell och historisk förståelse. Eleverna skall fördjupa sin förankring i den egna religionen, livsåskådningen, traditionen och kulturen, men också få förståelse och respekt för andras traditioner och kulturer. Detta är ett sätt att utveckla ömsesidig tolerans och hänsyn, samtidigt som det understödjer den egna personlighetsutvecklingen.

Värdefrågorna är viktiga inom ämnet religionskunskap. Eleverna möter ofta frågor som har med gott och ont, rätt och orätt att göra. Om detta tidigt och kontinuerligt tas upp i undervisningen kan eleverna efterhand bli alltmer medvetna om att principiella motiveringar och inställningar, baserade på tro, religion och livsåskådning, ytterst bestämmer våra uppfattningar och präglar vårt handlande, även om vi inte är medvetna om det. Diskussionen kring etikfrågorna kan fördjupas med hjälp av principer som tio Guds bud, humanismens grundläggande principer om människovärde, moralsystem grundade på principen om att allt vad man vill att människor skall göra mot en själv, gör man också mot andra (t.ex. "den gyllene regeln") samt på principer om social rättfärdighet. I undervisningen kan man påvisa vilka principer som kan användas när man diskuterar aktuella etiska frågor. Därigenom bidrar ämnet till att uppfylla viktiga mål i skolan och att aktualisera sådana moraliska och etiska värden som skall hävdas i skola och samhälle.

Värdefrågorna berör inte enbart etiken utan också kultur och samhällsdebatt i ett vidare perspektiv. Undervisningen i religionskunskap skall därför aktualisera hur religion och livsåskådning, kyrkor och samfund fungerar kulturskapande, inspirerar till konst och litteratur, medverkar till social medvetenhet, värnar om naturen och ger människor livsmod och inre kraft, men också visa på hur de ibland har brutit, och fortfarande bryter, mot sina ideal.

Grundläggande perspektiv

Ett grundläggande perspektiv i religionskunskapsstudiet är perspektivet *människan*. Det är människan och människans situation som skall göras till föremål för studium, och de upplevelser och behov av livstolkning som hon har skall stå i centrum.

Man kan utgå från den grundläggande frågan: Vem är jag? Det leder till frågor som: Vilka är mina grundvärderingar? Vad tycker jag är värt att leva för? Vad är rätt och orätt, liv och död, skuld och straff? Vad är moraliskt gott eller ont, vad innebär samhörighet och solidaritet, moral och etik? Vad ligger i begrepp som världen och värden, sekularisering, ångest, kris, identitet och trygghet?

Man kan närma sig dessa frågor ur två perspektiv: ett innehållsligt och ett existentiellt. Innehållsperspektivet har en fast tradition i religionskunskapsstudiet. En kombination av ett innehållsligt perspektiv och ett existentiellt skapar förutsättningar för att göra ämnesstudiet konkret, verklighetsnära och personlighetsutvecklande. Dessa perspektiv skall i undervisningen samspela med varandra. Särskilt i gymnasial utbildning finns goda förutsättningar för att eleverna kan uppfatta och tillgodogöra sig båda perspektiven och se sambandet mellan innehåll och livsfrågor. Eleverna kan också reflektera över förhållandet mellan religion och livsåskådning och över ställningstaganden i etiska och moraliska frågor.

Innehållsligt perspektiv

I det innehållsliga perspektivet kan man urskilja olika dimensioner. En dimension är ett sätt att uppfatta och avgränsa ett visst innehåll.

Exempel på dimensioner med vars hjälp man kan beskriva och analysera tros- och livsåskådningar och deras roll i samhället är följande:

En historisk dimension: varifrån kommer de värderingar vi accepterar eller förkastar? Vad har lett till det utbud av tros- och livsåskådningar i samhället som vi har i dag? Hur har sekulariseringen påverkat synen på religion, livsåskådning och etik? Vilken är den kyrkohistoriska bakgrunden till de problem som studeras?

En institutionell dimension: vilka institutioner i vårt samhälle har bestämt utvecklingen tidigare och bestämmer utvecklingen i dag inom religion, kyrkor, samfund och i livsåskådningsdebatten? Vilka är särskilt viktiga i ett religionskunskapsperspektiv? Vad betyder kristna kyrkor och samfund? Vad har de att säga om de problem som studeras?

En kulturell dimension: vilka värderingar bestämmer utbudet på det kulturella området, i ungdomskultur, TV, video, etc? Vilken roll spelar tros- och livsåskådning? Vad har kristendomen och andra religioner och livsåskådningar betytt för den kulturella utvecklingen?

En trosdimension: vilket är det kristna trosinnehållet? Vad står andra religioner och livsåskådningar för i fråga om gudstro, verklighetsuppfattning, samhälls- och människosyn?

En etisk dimension: vilka inställningar har olika tros- och livsåskådningar till olika etiska och moraliska problem? Vad har den kristna etiken betytt för det svenska samhällets moralutveckling och vad betyder den idag?

En mötesdimension: hur åstadkommer man möten istället för konflikter mellan religioner och livsåskådningar?

Existentiellt perspektiv

Grundläggande problem bör som framgått inte bara diskuteras ur ett innehållsligt utan också ur ett existentiellt perspektiv. Sådana ständigt återkommande erfarenheter och upplevelser kan beskrivas med begrepp som liv och död, ansvar och skuld, ensamhet och gemenskap, lidande och medmänsklighet, rädsla och trygghet; eller lidande – död – ansvar – skuld – förlåtelse – frälsning – förtröstan – kärlek – meningsfullhet – godhet; eller utifrån begrepp som hopp – fruktan – sorg – klagan – tacksamhet – liv. Detta aktualiserar frågor som: Vilken är den kristna tolkningen av dessa begrepp? Vad säger andra religioner och livsåskådningar? Vilken är den egna inställningen? Hur motiveras den?

Kursplanens uppbyggnad

I ämnet religionskunskap i grundskolan möter eleverna religionskunskapsstudiet för första gången.

Eleverna får tidigt öva sig i att förstå och tolka fenomen i sin omvärld och behandla sådant som har med människans livsvillkor, verksamhet och samverkan att göra. Det innebär att eleverna både måste inhämta kunskaper om och själva ställa sig inför uppgiften att tolka företeelser i omvärlden i ett tros- och livsåskådningsperspektiv, och ge dessa företeelser mening.

I gymnasial utbildning skall eleverna möta liknande innehåll som i grundskolan, men nu från nya utgångspunkter som hjälper dem att upptäcka nya sammanhang. Studerande i gymnasiet är i en ålder då behovet av att utveckla en egen genomtänkt livsåskådning på allvar gör sig gällande. Studierna behöver därför läggas upp så att eleverna ges tillfälle till att informera sig om och bearbeta olika frågor, kritiskt granska, pröva och ompröva dem och ta ställning till dem.

Vuxna studerande har upplevelser och erfarenheter som de kan bidra med och som de ofta behöver hjälp med att bearbeta. En allmän erfarenhet inom vuxenundervisningen är att många av de begrepp som tro, livsåskådning och etik arbetar med av vuxna uppfattas som en konstruktiv hjälp till förståelse för och tolkning av sin omvärld.

Människan är en livstolkande varelse. Genom att resonera kring hur en livstolkning utvecklas och vad den innehåller kan man hjälpa eleverna att allt bättre förstå och tolka sin situation. Vill man nå fram till detta framstår det som självklart att man vid planeringen av undervisningen i religionskunskap behöver ta stor hänsyn till de önskemål, erfarenheter och allmänna förutsättningar som finns i den grupp man skall arbeta med.

Gemensamma innehållsområden

I religionskunskapsundervisningen skall de mål som är gemensamma för de olika programmen omsättas i det egna ämnet. Dessa mål har därför delvis inarbetats i målen för religionskunskapsundervisningen. En grundläggande

fråga att diskutera blir då på vilka sätt religionskunskapen kan bidra till att uppfylla dessa mål.

Exempel på viktiga innehållsområden som skall behandlas på alla program är globala överlevnadsfrågor och livsmiljö, solidaritet, människosyn och människovärde, kulturarv, man och kvinna, jämställdhet, gott yrkesmannaskap och god yrkesetik. Både kristendomen och andra religioner och livsåskådningar har viktiga bidrag att ge till breddning och fördjupning av innehållet i dessa begrepp och därmed till elevens egen personlighetsutveckling. I religionskunskapsundervisningen skall eleven fördjupa sin kunskap genom reflektion, dialog, argumentering, diskussion och ställningstagande. Eleven skall utveckla förmågan att diskutera och ta ställning i etik- och livsåskådningsfrågor med anknytning till olika yrkesområden. Särskilt elever inom vuxenutbildningen kan förutsättas att ha mycket konstruktivt att bidra med, exempelvis i frågor om människosyn, om gott yrkesmannaskap och om god yrkesetik.

Samverkan med andra ämnen som anknyter till yrkeserfarenheter och yrkesliv kan vara ett bra sätt att vidga och fördjupa reflektionerna.

Ämne: Samhällskunskap

Ämnet samhällskunskap i gymnasial utbildning kan beskrivas som en utveckling från ett ämne avseende främst medborgarkunskap, över förmedling av ett ämnesinnehåll från olika universitetsdiscipliner, till att vara ett ämne där eleverna genom studier av valda samhällsfrågor aktivt tillägnar sig en allt större förmåga att bearbeta komplexa frågor. Detta för att kunna tydliggöra och söka förstå skeenden i en alltmer mångfasetterad värld.

Kursplanens uppbyggnad

Kursplanen skall ange samhällets krav på utbildningen, ämnets syfte, klargöra ämnets karaktär och struktur samt ange mål. Under "Karaktär och struktur" fångas ämnets kärna in, dvs. sättet att se på ämnet. Detta sker genom att väsentligt innehåll anges genom de olika kunskapsområdena. Ämnets karaktär är att ge kunskaper om olika samhällsförhållanden och samhällsfrågor genom bearbetning och analys. I ämnet betonas också processen på väg till kunskaperna; den träning i bedömning, värdering och personliga ställningstaganden som ämnet ger. Kurserna A, B och C i Samhällskunskap definierar ämnet på olika nivåer. Undervisningen skall planeras utifrån de övergripande målen men kursmålen anger hur långt i denna strävan man bör kunna nå.

Kurs A är en kärnämneskurs vars syfte är att eleverna utifrån studier av skilda samhällsfrågor som anknyter till deras erfarenheter, behov och intressen, ges möjlighet att fördjupa kunskaperna om samhälle, arbetsliv och ekonomi. Eleverna skall självständigt och ingående kunna analysera och även presentera några relevanta samhällsfrågor för att bättre kunna förstå den komplexa verkligheten. Därvid skall någon samhällsfråga vara vald så att den har särskild inriktning mot det program eleven valt. För de elever

som inte har historia som särskilt ämne ger denna kurs sådana kunskaper att eleverna kan lägga ett historiskt perspektiv på den ekonomiska, politiska och sociala utvecklingen. Detta blir då en naturlig förskjutning i ämnet samhällskunskap för de program som saknar historieämnet. Kurs A har en tydlig inriktning mot att ge eleverna en grundläggande förmåga att använda olika källor och verktyg för att kunna analysera och presentera några samhällsfrågor så att olika infallsvinklar och eget ställningstagande tydliggörs.

Kurs B är en fördjupningskurs som är konstruerad så att eleverna ges möjlighet att fördjupa och vidga sina kunskaper och färdigheter samt sin medvetenhet och analysförmåga utöver målen för kärnämneskursen. Kursen skall ge eleverna insikt i mera komplexa och omfattande samhällsfrågor, och lära eleverna att använda flera olika källor och verktyg vid analyser av dessa samhällsfrågor.

Målen för kurs C är att eleverna skall bli väl förtrogna med att analysera, presentera och värdera komplicerade samhällsfrågor. Målet är att eleverna vid analysen skall använda många olika källor och verktyg, så att de efter kursen kan tydliggöra ett eget ställningstagande och ha utvecklat en sådan självständighet och analysförmåga att de är väl förberedda för högre samhällsvetenskapliga studier.

Motiv för och förtydligande av kursplanetexten

Samhällsfrågorna utgör grund för studierna av kursplanens skilda kunskapsområden. Begreppet samhällsfrågor har i detta sammanhang en vid innebörd. De samhällsfrågor som studeras i ämnet kan hämtas från olika nivåer; från lokal, regional, nationell och internationell/global nivå. Det är dock viktigt att söka bearbeta och analysera samhällsfrågan även på andra nivåer än där frågan aktualiserades. Det kan således vara viktigt att söka analysera samhällsfrågan dels utifrån individen, dels utifrån de samhälleliga strukturerna. I "Karakter och struktur" anges ett antal kunskapsområden och några begrepp i anslutning till dessa, vilka diskuteras och förtydligas nedan.

Demokratins innehåll och uttrycksätt

I skollag och läroplan formuleras de värden skolan skall gestalta och förmedla, den demokratiska värdegrunden. Kärnan i denna värdegrund är människolivets okränkbarhet, aktningen för varje människas egenvärde, individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta, alla människors lika värde, samt ansvar för vår gemensamma miljö. Skolan skall inte vara neutral i fråga om demokratin utan alla ämnen i skolan skall sträva mot att eleverna vill hävda och praktisera den demokratiska värdegrunden. Ämnet samhällskunskap har i detta sammanhang en speciell uppgift: att ta upp den demokratiska värdegrunden i ett analyserande perspektiv och utveckla elevernas förmåga att granska, värdera och ta ställning. I kursplanen (Syfte) betonas att det i studierna skall ske en kritisk granskning och diskussion av de värden som bär upp demokratin, detta för att vidareutveckla ett demokratiskt förhållningssätt. Värdegrunden måste tolkas, konflikter kan uppstå mellan olika värden i värdegrunden. Det är nödvändigt att i ämnet föra en öppen diskussion om hur värdegrunden kan tolkas och praktiseras, detta för

att demokratins innebörd inte är entydig och för att eleverna skall kunna få ett personligt förhållningssätt till demokratin. På samma sätt skall demokratins uttryckssätt behandlas. De olika demokratiska institutioner som studeras i ämnet ses som att de representerar demokratiska värden. I analyser och i jämförelser mellan olika länder skall ständigt följande fråga ställas: Gestaltar verkligen olika länders institutioner demokratins tanke, vilka alternativ finns?

Samhällets organisation utifrån politiska, sociala, ekonomiska, kulturella, religiösa och rumsliga aspekter

Formuleringen om den samhälleliga organisationen skall tolkas brett. Här åsyftas inte bara myndigheterna (den offentliga sektorn) utan även övriga övergripande strukturer, t.ex. ekonomins organisation, näringar, arbetsmarknad, mediastruktur osv. "Samhällets organisation" syftar alltså på de samhälleliga strukturer som varit ett traditionellt studieobjekt i samhällskunskap, och dessa belyses ur flera aspekter.

Individens och grupper skilda livsvillkor

Här åsyftas studier av hur individer och grupper lever sina liv i familj, i arbetsliv, på fritiden och i andra motsvarande verksamheter. Livsvillkoren är olika för olika individer och grupper bl.a. av sociala, ekonomiska och kulturella skäl, men kan också vara olika mellan män och kvinnor. Livsvillkoren påverkas av de samhälleliga strukturerna men påverkar i sin tur även strukturerna. Denna ömsesidiga påverkan är ett viktigt studieobjekt i ämnet.

Frågor kring kulturarv, kulturell identitet, kulturmöten och kulturkonflikter

Dessa frågor har anknytning till resonemanget ovan om livsvillkor, men har en speciell inriktning mot begreppet identitet. Det kan röra sig om individens eller familjens identitet, om nationell, regional, nordisk, europeisk eller annan identitet eller om icke-rumslig identitet som kvinnlig identitet eller arbetaridentitet. Olika identitetsbehov behöver inte stå i motsats till varandra. Att tränga in i det egna kulturarvet kan tvärtom leda till ökad respekt för andra folks kultur och värden. Ökad migration, större etnisk medvetenhet, fler kulturmöten och kulturkonflikter ger detta kunskapsområde en ökad betydelse.

Internationella förhållanden, internationell utveckling, samlevnad och konflikt

De olika kunskapsområdena i ämnet skall studeras både ur ett nationellt och internationellt perspektiv. Internationella frågor har ett egenvärde i ämnet. Människors livsvillkor och den samhälleliga organisationen i såväl europeiska som icke-europeiska länder ingår i ämnet. Nationella och internationella konflikter och konfliktlösning, Sveriges relationer med omvärlden liksom andra internationella relationer har också en plats i ämnet. Detta innefattar även de ekonomiska relationerna och resursfördelningen mellan rika och fattiga länder liksom kunskaper om det frivilliga solidaritetsarbete som bedrivs.

Samspelet mellan samhälle och natur och därmed sammanhängande överlevnadsfrågor

Samhällskunskapen är, tillsammans med de naturvetenskapliga ämnena, ett av de viktigaste ämnena när det gäller att belysa samspelet mellan samhälle och natur och därmed behandla miljöfrågorna. Ämnet har ansvar för att beskriva och analysera de drivkrafter – ekonomiska och politiska – som framkallar miljöproblem av skilda slag, men som också kan utnyttjas för att åtgärda problemen.

Miljöproblematikens globala karaktär gör det också viktigt att studera betydelsen av internationella relationer ur ett miljöperspektiv. På samma sätt har miljöfrågorna en tydlig koppling till andra stora samtidsfrågor, de s.k. överlevnadsfrågorna. Hit hör frågor kring resurshållning avseende energi, vatten, skog, odlingsbar mark liksom de globala befolkningsfrågorna.

Många kunskapsområden berör andra ämnen. En undervisning som bygger på samverkan med andra ämnen vänjer eleverna att se en sak ur olika synvinklar och hjälper dem att utveckla en helhetssyn på samhället.

En ny kursplan

Ämnet fick en ny kursplan år 1988 (suppl. 88:82) som gav samhällskunskapen en inriktning mot bearbetning och analys, och lanserade begreppet samhällsfrågor som den pedagogiska ram som gjorde analysen meningsfull och möjlig:

”Genom att utgå från en komplex samhällsfråga ger man eleverna möjlighet att sätta in sina ämneskunskaper i ett större sammanhang, vilket underlättar för dem att utveckla en helhetssyn.”

”Samhällsfrågor har i detta sammanhang en vid innebörd. Det kan vara frågor i kommunen, regionen, landet eller världen.”

(Läroplan för gymnasieskolan, suppl. 88:82)

Samma huvudtankar som präglade kursplanen från 1988 finns i föreliggande kursplan. De förändringar som kursplanen nu uppvisar hänför sig i huvudsak till de betoningar som riksdagen gjort i kunskapspropositionen (prop 1990/91:85) och det förslag som lagts av Läroplanskommittén (SOU 1992:94).

Den väsentliga förändringen för ämnet i kunskapspropositionen, ”Växa med kunskaper” var att samhällskunskap blev ett kärnämne som finns på alla program. I ”Växa med kunskaper” och i läroplanskommitténs betänkande ”Skola för bildning” betonas frågor om kulturarv – identitet och livsmönster, om samspelet natur – människa – miljö samt de internationella frågorna. Samtliga dessa tre områden har beaktats i kursplanens olika delar.

I läroplanskommitténs betänkande betonas att eleverna skall sträva mot att öka sin förmåga att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl empiriska kunskaper och kritisk analys som på förnuftsmässiga och etiska överväganden.

I och med att socialkunskapsämnet inte längre finns i gymnasieskolan är det nödvändigt att ämnet samhällskunskap mer än tidigare betonar individ/gruppaspekten vid behandling av olika samhällsfrågor. Detta är en av

de nivåer där elevernas egna värderingar och ställningstaganden kan bearbetas.

Geografiämnet har återkommit till gymnasieskolan men finns inte på alla program. Den i ämnet samhällskunskap nödvändiga rumsliga aspekten finns med i ämnets kunskapsområden och bör särskilt beaktas vid undervisning på de program där geografiämnet inte finns.

Enligt riksdagsbeslutet om gymnasieutbildning skall alla elever få möjlighet till ett historiskt perspektiv. Alla program i gymnasieskolan har inte ämnet historia. Detta innebär att ämnet samhällskunskap har ett ansvar för att ge en historisk bakgrund för de elever som inte har historieämnet.

Eftersom en majoritet av eleverna i grundskolan idag går vidare till gymnasieskolan är det allmer angeläget att se att ämnet samhällskunskap i gymnasieskolan bygger vidare på den grund som grundskolan har gett i ämnet. Detta är det s.k. "1-12-perspektivet" som antyder att ämnet bör ses i ett tolvårigt perspektiv. Ett uttryck för 1-12-perspektivet är att kursplanens övergripande mål till största delen är gemensamma med grundskolans. Grundskolans och gymnasieskolans kunskapsområden är väsentligen desamma. Progressionen i förhållande till grundskolan består i att gymnasiet har ambitioner att behandla större och nya delar av de olika kunskapsområdena, och att bearbetningen och analysen av de olika samhällsfrågorna sker på ett mer systematiskt och kvalificerat sätt. Därvid lär sig eleverna att använda fler källor och verktyg och att se frågorna ur fler perspektiv. Progressionen inom gymnasieskolan innebär en successiv fördjupad analys för att eleverna slutligen, vid genomgången kurs C, skall kunna analysera komplicerade samhällsfrågor på ett mångsidigt sätt. Avsikten är att eleven skall kunna förstå skeenden, se orsaker och konsekvenser, se hur olika synsätt påverkar förslag till åtgärder. Det innebär också att elevens självständighet ökar, den egna reflektionen blir större och att krav på egna förslag till alternativa lösningar på samhällsfrågor och på eget ställningstagande blir starkare.

Kurserna

Riksdagsbeslutet om en ny gymnasieskola innebär för ämnet samhällskunskap att det är ett kärnämne, men också att ämnet förekommer med skilda volymer och i olika konstellationer med andra ämnen.

Enligt timplanerna för de nya programmen i gymnasieskolan förekommer ämnet i huvudsak i två volymer, 90 timmar och 300 timmar. Den större kursen finns endast på det samhällsvetenskapliga programmet. Samtidigt finns på detta programs humanistiska gren en undervisningsvolym på sammanlagt 200 timmar i ämnet samhällskunskap, avsedd för dem som inte väljer latin eller grekiska. I riksdagsbeslutet ingår också att ämnet geografi, som ingått som en del av ämnet samhällskunskap, har återinförts som självständigt ämne inom det samhällsvetenskapliga programmet.

Beträffande ämnet historia menade riksdagen att det var väsentligt att även eleverna på de yrkesförberedande programmen får möjlighet att studera historiska förhållanden. Ämnet historia finns dock inte inom alla program, men riksdagen menade att ämnet samhällskunskap på de yrkesförbe-

redande programmen skall ge eleverna möjlighet att få ett historiskt perspektiv.

Gör man en sammanfattning av ovanstående – volymer och förekomst av historia och geografi – kan man säga att ämnet samhällskunskap kan förekomma i nedanstående konstellationer:

Minsta garanterade tid i timmar om 60 minuter för samhällskunskap, historia och geografi

	Timmar i samhällskunskap	Timmar i historia	Timmar i geografi	Program och gren
1.	300	190	140	Samhällsvetenskapsprogram, samhällsvetenskaplig gren
2.	90	80	50	Samhällsvetenskapsprogram, ekonomisk gren
3.	90+110	190	–	Samhällsvetenskapsprogram, humanistisk gren (för dem som inte läser latin eller grekiska)
4.	90	190	–	Samhällsvetenskapsprogram, humanistisk gren (för dem som läser latin eller grekiska)
5.	90	80	–	Estetiskt program Naturvetenskapsprogram
6.	90	–	–	Övriga program

Om man skulle beakta dessa volymer och konstellationer fullt ut vid kursuppbyggnad skulle man kunna urskilja sex olika identifierbara kurser. Det är av praktiska skäl inte nödvändigt att särskilja så många kurser. Därför har man i den nya kursplanen stannat för tre identifierbara kurser med skilda kursmål, nämligen kurs A, B och C.

Ämne: Svenska

Kärnämnet svenska har på nationell nivå delats upp i två kurser. Inom utrymmet för lokalt tillägg eller individuellt val skall skolorna erbjuda eleverna möjlighet att därutöver välja ytterligare en kurs. I varje kurs bör strävan vara att ge eleverna en helhetssyn på ämnet.

På gymnasieskolans program garanterar timplanen en viss lärarledd tid för ämnet svenska. När eleverna avslutar programmet skall de ha uppnått samtliga mål för programmets obligatoriska kurser. I den lokala arbetsplanen kan man till exempel för Samhällsvetenskapsprogrammet besluta om att kortare tid än 80 timmar används för att uppnå den första kursens mål och motsvarande längre tid för att uppnå den andra kursens mål.

Inom den gymnasiala vuxenundervisningen är timplanens lärarledda tid riktvärden. I övrigt gäller samma frihet som i ungdomsskolan.

Kursplanerna föreskriver inte hur målen skall uppnås och inte heller vilka tillämpningar som skall väljas. Dock skall tillämpningarna lokalt anpassas till elevernas studieinriktning. Kursplanerna ger genom så kallade friut-

rymmen ytterligare möjligheter att anpassa kurserna till ett visst program och till elevernas förkunskaper, intressen och behov. Hela den tid som avsätts för kurserna skall alltså inte tas i anspråk för att uppfylla kursplanernas mål utan det skall även finnas tid för fördjupning och breddning efter lokalt beslut.

Det är läraren i svenska som har huvudansvaret för elevernas språkutveckling och som därför bör se till att den enskilde eleven allsidigt övar sitt språk. Svenskämnet har språket som arbetsfält och har därför avgörande betydelse för elevernas språkutveckling och därmed också för deras mognad, tänkande och lärande.

Att skapa förutsättningar för en gynnsam språkutveckling för varje elev är dock hela skolans angelägenhet. Språkutvecklingen pågår ständigt i alla sammanhang och i skolan i samtliga ämnen. Språkutvecklingen är därför ett ansvar för alla lärare, såsom det framgår av läroplanen, de övergripande programmålen och kursplaner i andra ämnen. Varje ämne i skolan erbjuder genom sitt innehåll eleverna naturliga tillfällen att använda och utnyttja sitt språk i tal och skrift. Man lär sig bäst en terminologi genom att tillägna sig orden i deras sammanhang, dvs. samtidigt som man söker kunskap om sakförhållanden. Vidare befäster och fördjupar man sina kunskaper när man språkligt bearbetar dem för att delge andra. Detta bör beaktas av lärare i alla ämnen, och samverkan och samplanering bör så långt det är möjligt ske, så att elevernas erfarenheter från olika håll tillvaratas och deras kunskapsutveckling gynnas.

Motiv och förklaringar

Denna kursplan har fogat ”lyssna och se” till basfärdigheterna och betonar starkt det funktionella skrivandet. Målskrivningarna ger möjlighet till en friare uppläggning av litteraturstudierna med kronologiska nedslag, tematisk uppläggning och jämförelser mellan texter från olika tider. Det är inte nödvändigt att läsa litteratur i kronologisk ordning. Att inte göra det kan till exempel underlätta för samplanering med andra ämnen och kurser.

Talet och samtalet

Samtalet är grundläggande för socialt liv och för kunskapsutveckling.

Samtalet genomsyrar människans liv och kulturen omkring henne. Det goda samtalet bygger på samspel mellan deltagarna och respekt för de tankar och idéer som förs fram. I svenskämnet, liksom i andra ämnen, är samtalet nyckeln till den språkliga utvecklingen, till förståelse för och bemötande av texten samt inledning till det egna skrivandet.

Samtalet har därför en viktig plats i ämnet svenska och kan hela tiden utvecklas.

Talet, förberett och strukturerat, har också sin givna plats i svenskämnet. Förmågan att tala i längre, sammanhängande sekvenser (monologer) utan stöd av en samtalspartners inpass är en viktig del i en alltmer utvecklad språkförmåga. Den som behärskar det monologiska uttryckssättet har dessutom bättre förutsättningar att klara av de krav på sammanhängande, självbärande texter som skrivandet ställer. Eleverna bör därför ges tillfällen till längre självständiga muntliga framträdanden.

Konsten att läsa

Att kunna läsa och förstå en text är inte självklart för alla. Det är en lång och för många mödosam väg att tillryggalägga, innan läsningen flyter smidigt och utan störningar. Otillräcklig läsförmåga påverkar individens möjligheter på snart sagt alla områden, såväl i arbetslivet som i privatlivet. Svårigheter att läsa leder till att elever känner främlingskap inför en text och tar avstånd från den. Även i gymnasial utbildning bör därför tid och kraft ägnas åt att utveckla elevernas läsförmåga, och diskussioner om varför man läser bör äga rum.

Utgångspunkt är varje elevs behov och förmåga, och starten kan ske där eleven befinner sig i sin läsutveckling. Graden av förförståelse är en avgörande förutsättning för själva förståelsen. Det innebär en beredskap för mötet med texten, en sorts öppenhet för vad som väntar, och gör också att verket öppnar sig för läsaren. Här är lärarens roll känslig, och det är viktigt att mötet sker med varsamhet och förståelse för elevers läsning och deras ofta trevande försök att klargöra innehålls- och formfrågor och inte minst egna ställningstaganden till det lästa.

Lyssna och se

All litteratur behöver inte läsas av eleverna utan litteratur kan upplevas på många andra sätt, t.ex. genom högläsning. Lyssna och se är aktuella alternativ och tack vare elektroniska hjälpmedel, film och video kan eleverna både lyssna och se tillsammans och använda tekniken för eget skapande. Litteraturupplevelser kan på så sätt förmedlas och bli utgångspunkt för diskussioner, och videoinslag kan användas för analys av information och textbehandling av olika slag, vilket bidrar till ökad förståelse för språkets funktioner.

Litteraturen – en kör av röster

Under hela gymnasietiden läser elever litteratur av olika slag. Tillsammans konfronteras lärare och elever med texters teman och bärande tankeinnehåll, med språk och genrer. I litteraturstudiet tränger läsaren in under textens yta och kan börja samtalet med texten – och dess författare. Litteraturläsning ger kunskap åt den som läser uppmärksam.

Texten möter läsaren, men den möter också annan text, från olika tider.

Den deltar i en dialog med frågor och svar. Det är viktigt att eleverna ser också den aspekten. Läsaren förs in i ett enormt tidsspänn. Här deltar läsarna i ett ständigt pågående samtal, fyllt av spänningar, motsägelser och harmonier. Här finns svar och frågor som har betydelse för människans växande och utveckling.

Texter från olika tider, eller från samma tid, belyser varandra genom likhet eller kontrast. Tankar och idéer får ny sprängkraft och blir lättare att förstå som vägröjare och igångsättare av processer i människans historia. Genom att jämföra och diskutera vad vi ser blir vi deltagare och inte bara avlyssnare. Läsningen kan få en tematisk karaktär och texten bör placeras i centrum.

Att läsa litteratur som historia

En annan aspekt av litteraturläsningen är att se litteraturen som ett historiskt förlopp, som litteraturens historia. Den kronologiska uppläggningsen har av hävd dominerat i gymnasial undervisning. Det litteraturhistoriska betraktelsesättet ger kontinuitet och bredd åt läsningen och relief åt det litterära verket i dess samspel med den historiska verkligheten.

Självklart blir det omöjligt att klara ens en nödortfödig täckning av ett så väldigt förlopp. Genom att i stället uppehålla sig vid vägskalet eller knutpunkter i det stora skeendet kan man få möjlighet att tillgodogöra sig tidsinnehåll och tidsfärg och uppnå förståelse för förändringar i kulturens historia. De litterära texterna är historiska dokument som bäst kommer till sin rätt när de studeras i ett sammanhang, i samverkan med andra ämnen.

Litteraturkunskap i vid mening innebär också kunskap om litteraturen och dess medel, om spridningsvägar och betydelse för den enskilde och samhället.

Skolan, elevernas fritid och läsningen

Den litteratur som studeras i skolan kan variera mycket och betingas av olika hänsyn. Gemensam kanon finns inte. Elevernas egen läsning och upplevelser av medieutbudet på fritiden kan ses som en resurs i undervisningen. Det är fråga om fria val som spänner över ett vitt fält. Hit hör också saklitteratur inom en mängd områden. Tas den läsning och det medieutbudet eleverna ägnar sig åt på fritiden med i undervisningen, kan detta bli en referensram och en utgångspunkt för analys och textbehandling av olika slag.

Elevernas eget skapande

Alla människor har behov av att skapa, av att uttrycka sig. Skolan bör beakta detta och se kreativitet på alla områden som en nödvändig del av arbetet. Både den slitstarka och uttrycksfulla vardagsprosan och ett språk med estetiska ambitioner skall utvecklas under skoltiden. Därför är det naturligt att genom samverkan med andra ämnen tillvarata möjligheterna till skapande. Samverkan med ämnet estetisk verksamhet kan till exempel bli aktuell i gymnasieskolan. Elevernas egna skrivförsök, som dikter, noveller, dialoger eller liknande, skapar också en större förståelse för den litterära textens utformning och omvänt.

Skrivandet – ett redskap för tanken

Svenskämnets delar är inflätade i varandra. Att lyssna, se, (sam)tala, läsa och skriva utgör basredskapen för begreppsbyggnad, kunskapsutveckling och personlighetsutveckling. Skrivandet är en process där stoffet samlas, bearbetas, skrivs i olika versioner och diskuteras för att presenteras för en mottagare. Skrivandet utvecklas tillsammans med övriga språkliga uttrycksformer. Man lär sig skriva genom att skriva och få gensvar på och bearbeta det man skriver.

Att skriva en egen text är inte självklart för alla. Liksom i fråga om läsning finns en mängd hinder att övervinna. För många elever är ett muntligt och talspråkligt förhållningssätt det enda naturliga. De hävdar att det är

mycket bättre att uttrycka sig i ord och handling än genom att skriva. Det är viktigt att med varsamhet få dessa elever att inse vilken nytta de har av att kunna skriva för att skaffa sig kunskaper och reda ut sina tankar.

Det allsidiga skrivandet

Vad man än skriver går man in i en genre med bestämda syften och ibland given form. Genrer som beskrivning och utredning är lätta eller svåra beroende på vilka krav som ställs på deras tillämpning från skrivarens eller läsarens sida. När eleverna kommer till den gymnasiala utbildningen har de redan erfarenhet av de vanligaste skrivformerna och kan därför arbeta över ett brett register av genrer och texttyper.

En allsidig skrivrepertoar är nödvändig. Eleven kan få skriva för sig själv och om sig själv och världen på olika sätt, och skrivandet kan också ske i sakliga, utredande och argumenterande sammanhang, då texten riktar sig till flera bestämda läsare och har bestämda syften. Efter hand ökar skribenten själv sina krav på den egna texten för att den på bästa sätt skall nå fram till sina mottagare. Progression innebär att eleven får sådana skrivuppgifter att han/hon utvecklar sitt skrivande och sitt engagemang så långt det är möjligt.

Ett meningsfullt skrivande utgår från vad eleven uppfattar som intressant eller nödvändigt att skriva om. Det är viktigt att kunna klargöra och formulera egna erfarenheter och kunskaper. Äldre elever finner ofta att den egna livserfarenheten kan användas för att belysa och förklara större sammanhang inom och utom dem själva.

Elevernas egna texter

Det finns ett skrivande som är personligt och därmed mer eller mindre privat, och det finns ett skrivande som är sakligt med ett diskuterande innehåll som är mer eller mindre offentligt. På grundskolenivån har främst det förstnämnda skrivandet odlats. Mycket av det eleverna berättat om har varit personligt och deras privata språk har därmed varit tillräckligt, men de har också arbetat med andra genrer. I gymnasial utbildning krävs att eleverna även behärskar ett språk av mer offentligt slag. Personligt och sakligt skrivande bör inte ställas mot varandra utan snarare komplettera varandra. Därigenom utvecklas båda formerna.

För att öka skrivfärdigheten bör eleverna få möjlighet att skriva ofta, och skrivandet kan integreras med övrig verksamhet. Därmed kan antalet obligatoriska prov reduceras. Eleverna kan få tillfälle att skriva längre, mer sammanhängande texter än vid traditionellt skrivande. Samtidigt kan det diskuteras hur ett utvidgat skrivande skall kunna förenas med rimlig handledning och bedömning av elevernas texter. Att bara skriva och skriva utan att få någon form av handledning torde vara ganska verkningslöst. Det som skrivs skall också läsas av en mottagare och här kan elever hjälpa varandra. Det är inte nödvändigt att läraren ingående granskar varje inlämnad text i varje särskilt fall.

Innehåll och form hör samman. De är primära kategorier att ta hänsyn till vid läsning och bedömning av elevernas texter. Först och främst kan inne-

hållet diskuteras med eleverna och därefter den språkliga formens betydelse för helhetsintryck och begriplighet. Formdiskussionen omfattar många nivåer: textens uppläggning i stort, sammanhang och struktur, fokus i framställningen, styckeindelning, uttrycksfullhet, klarhet i enskilda formuleringar etc. All granskning bör ske i positiv anda och med sikte på att eleven själv upptäcker och förstår sina starka och svaga sidor. I arbetet med sina texter behöver också eleverna kunna se hur den egna skrivförmågan ökar, för att de själva aktivt skall kunna påverka sin skrivutveckling.

Språklig orientering

Språket utvecklas i bruk och samspel med andra människor. I undervisningen sker det systematiskt i (sam)talet, läsningen och skrivandet. Där de tre grundfunktionerna övas i sammanhang som är meningsfulla och funktionella för eleven, sker också en utveckling av språket. I flödet fram och åter mellan avsändare och mottagare utmejslas budskapet och får form. Intrycket för budskapet koncentreras på relationen mellan parterna och vad som kan gynna eller störa denna relation.

Kunskap i grammatik och språkriktighet är viktiga redskap för analys och beskrivning av språkanvändningen i tal och skrift och för diskussioner om språkets bruk i samhället. Däremot förbättras och utvecklas språket knappast genom träning i till exempel grammatik och ordkunskap om övningen inte ingår i ett motiverat sammanhang, t.ex. vid samtal om elevernas texter.

Den som behärskar sitt språk förfogar över en bred repertoar och kan använda språket i funktionella sammanhang. Kunskap om språket innebär också att känna till dess historia och släktskap med andra språk. Hit hör också dagens språkförändringar: nya ord, grammatiska förändringar i språket och den ömsesidiga påverkan som följer av internationalisering och flerspråkighet i en kultur. Kunskaper om svenska som andraspråk kan ge även svenska elever en ny syn på det egna språket och skapa större förståelse för invandrares språksvårigheter. Förtrogenhet med norska och danska ingår, liksom orientering om språk och språksituation i övriga nordiska länder.

Det språksociologiska fältet är omfattande och kan ge upphov till studier, diskussioner och självständiga undersökningar. Ett viktigt kunskapsområde är språkets roll i samhället, i förhållandet mellan människor från olika generationer, av olika kön, mellan grupper av människor och mellan myndigheter och medborgare. Fältet inkluderar också orientering om andra kommunikationsformer, t.ex. dövas språk. Hit hör också barns språkutveckling, liksom studiet av dialekter, förhållandena för språkliga minoriteter samt iakttagelser och studier av kroppsspråket.

Ämne: Specialidrott

Genom att kombinera studier och idrottsutövning har många ungdomar fått en god start i livet såväl som yrkesmässigt. Undersökningar visar att elever på såväl idrottsgymnasier som gymnasieskolor med hemortsalternativ nått

långt inom sin idrottskarriär både nationellt och internationellt. Dessutom påvisar undersökningen att eleverna i genomsnitt ligger bra till yrkesmässigt. Man kan säga att elevens individuella utveckling är mycket god. Där- emot skulle det samhälleliga engagemanget kunna öka hos "idrottseven" för såväl samtida som framtida ledarinsatser inom idrotten (instruktör, trä- nare, administratör, funktionär m.m.) Ungefär 20 % av "idrotts-gymnasie- eleverna" går vidare i någon form av utbildning som tränare m.m. Därför är det viktigt att i kurserna markera värdet av att engagera sig i samhälls- utvecklingen.

Många barn och ungdomar är mycket intresserade av idrott och påverkas inte minst genom medierna av idrotten i samhället. Idrotten är i vissa fall för många ungdomar en stark norm- och värderingsbärare. Det är därför angeläget att den positiva bilden av idrotten och dess utövande blir synligt i kurserna, för att på sikt motverka negativa tendenser som drogmissbruk, anorexia, bulimi och nedrustningen av etik- och moralvärden både inom id- rotten och i samhället.

Genom specialidrott kommer eleverna att tydligare än förr uppleva en skillnad på idrottsundervisningen i stort, eftersom kärn- och karaktärsämnet utgår från ett brett hälsoperspektiv och specialidrott från ett individuellt id- rottsperspektiv. Därmed skapas möjligheter att klargöra sambanden mellan idrott, samhälle, hälsa och kultur och ge elever en ny dimension av sitt id- rottsutövande.

Eleverna på alla gymnasieskolor i landet har möjlighet att välja specialid- rott som individuellt val, kurs A (190 timmar). Enskilda skolor kan genom det lokala tillägget (80–110 timmar) dessutom erbjuda eleverna kurs B och därmed möjliggöra en idrottssatning på hög nivå.

Särskilda kurskommentarer

Ämne: Hemspråk

De tre olika kurserna i hemspråk är samma för alla program med möjlighet till samläsning mellan program och årskurser. För att läsa kursen "Individen och språkanvändningen" skall eleven ha betyget Godkänd i hemspråk från grundskolan eller motsvarande kunskaper. De två följande kurserna förutsätter att eleven har betyget Godkänd på kursen "Individen och språkanvändningen" eller motsvarande kunskaper. Inom ramen för sitt individuella val på 190 poäng kan eleven läsa alla kurserna eller välja att läsa en eller två kurser. Eleven kan även studera sitt hemspråk i stället för språk 2, 3 eller 4.

Hemspråk som utökad studiekurs får läsas under sammanlagt sju år.

Kursplanen i hemspråk gäller för undervisningen i många språk som sinsemellan är mycket olika. Tillämpningen av kursplanen förutsätter därför en anpassning till varje enskilt hemspråk. På samma sätt måste en anpassning ske till olika elevers skilda förutsättningar med hänsyn till att undervisningen omfattar elever med varierande färdighet i hemspråket beroende på t.ex. vistelsetid i Sverige och tidigare studier.

Hemspråksundervisningen bör dock ge eleverna en färdighetsnivå som överstiger den nivå som generellt uppnås vid studier i ett främmande språk.

Det är viktigt att observera att invandrarelever ofta saknar de möjligheter svenska elever har att på ett naturligt sätt använda sitt modersmål i studier av olika skolämnen. Därmed saknar de till stora delar den verklighetsanknytning som är så avgörande för framför allt inläring av ord och begrepp. Därför är det speciellt viktigt att sträva mot de mål kursplanen anger med hjälp av ett mångsidigt texturval och genom att göra undervisningen så konkret och verklighetsanknuten som möjligt, inte minst genom att knyta an till elevernas övriga studier. Utgångspunkten för arbetet bör vara elevernas egna erfarenheter och behov.

Ämne: Svenska Skriftlig och muntlig kommunikation

Kursen Skriftlig och muntlig kommunikation är avsedd att förbereda för arbete och studier efter gymnasieskolan och bör därför ligga sent i utbildningen – efter kärnämnet eller parallellt med den senare delen av den andra kärnämneskursen.

Genom sitt innehåll lämpar sig denna kurs synnerligen väl för samverkan av olika slag och mellan olika ämnen och kurser.

Motiv och förklaringar

I karaktärsämnet Svenska står utvecklingen av elevernas kommunikativa färdigheter i centrum. Kursen förbereder för de krav som yrkesliv och vidare studier ställer på såväl språkanvändning som språkform.

Kommunikationsträningen integreras i denna kursplan med alltmer avancerade studier av teori om språk och språkanvändning samtidigt som ett vetenskapligt förhållningssätt bör sätta sin prägel på arbetet. Språkets sociala dimensioner fokuseras med tanke på den kommunikativa processen, och språkets kognitiva funktion, dess betydelse som bärare av kunskap och som redskap för tänkande och inläring, betonas. I detta elevaktiverande och språkstimulerande arbete utvecklas inte bara de kommunikativa färdigheterna; genom integrationen blir även ämneskunskaperna djupare och bredare.

I arbetslivet ställs ofta krav på föredragningar och muntliga presentationer. I högskoleundervisningen förutsätts att studenterna skall delta i seminariediskussioner med längre sammanhängande muntliga inlägg.

Konsten att tala offentligt förvärvar vi genom tillämpning. Om eleverna under gymnasietiden får tillfälle att, t.ex. i samband med redovisningar, framföra längre texter inför grupper av varierande storlek och sammansättning förvärvar de successivt det självförtroende och den kunskap om talandet som är en förutsättning för att de skall kunna och våga tala offentligt i olika sammanhang.

Skrivrepertoaren bör baseras på den offentliga sfärens olika genrer och texttyper med dess uttalade krav på klarhet, precision, koncentration och korrekthet.

Rapporter och utredningar av olika slag ingår som en självklar del i såväl arbetsliv som vidare studier. Under gymnasietiden förbereds eleverna för detta skrivande om de får tillfälle att skriva korta utredande texter, PM och rapporter med anknytning till kärnämnen och karaktärsämnen samt allmänt fackbetonade och programspecifika områden.

Talandet och skrivandet leder till kunskap om texter och texters uppbyggnad. Denna kunskap berikas i sin tur av den läsning av såväl skönlitterära texter som saklitterära texter som bör pågå under hela kursen.

Konsten att läsa – och att lyssna och se – är viktiga komponenter i den totala kommunikativa förmågan. De som tar del av andras texter tillägnar sig inte bara strategier för att tolka och värdera budskap och argumentation; de får också mönster och förebilder för sin språkliga produktion. Denna effekt förstärks om läsningen följs upp med olika former av analys.

Den klassiska arbetsmodellen för textproduktion bygger på retorikens processuella synsätt: texter skapas i växelspel mellan arbetsinsatser av olika slag. Kunskapsområden inventeras och överblickas; det insamlade stoffet sovras och struktureras varpå det planeras och formuleras i en preliminär version för att sedan omarbetas på olika sätt innan det presenteras för mottagaren i form av färdig text.

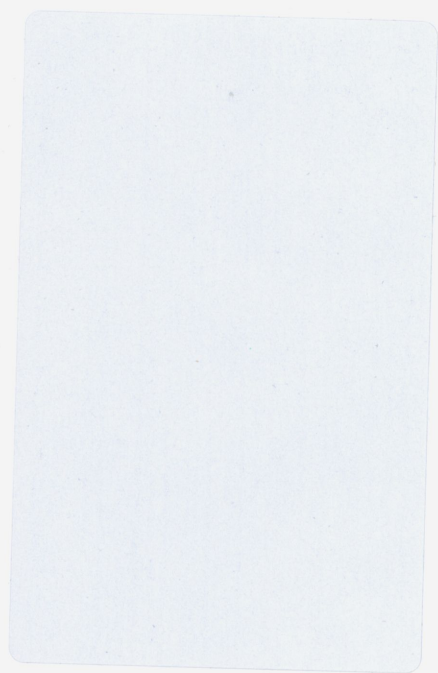
Om texten skall framföras muntligt bör användaren ha kännedom om tillvägagångssätt och tekniker för framförande/framträdande, och om innehållet skall förmedlas som skriven text måste avsändaren känna till skriftspråkets normer och regelverk.

Det är också värdefullt att bli medveten om att texter ofta byggs upp i samspel med andra. Det gäller speciellt skrivna texter, vilka inte sällan arbetas fram i ett samarbete mellan olika skribenter, i ett växelspel mellan samtal och skrivande.

GyVux 1994/96:7 Handels- och administrationsprogrammet

För varje nationellt program innehåller materialet följande

- programmål
- programmets uppbyggnad i ämnen och kurser
- kursplaner och betygskriterier
- kommentarer

Programmål, kursplaner och betygskriterier, som finns i materialet, är återtryck av de måldokument som kungjorts i Skolverkets författningssamling (SKOLFS). Kursplanerna och betygskriterierna i materialet gäller även för gymnasial vuxenutbildning.

För samtliga program finns kommentarer till programmet som helhet och till enskilda kursplaner. Syftet med dessa är att ge bakgrund och förklaringar till hur ämnen och kurser inom programmet samverkar och hur målen i kursplanerna samspelar med programmålen.

Programmaterialet omfattar det underlag som nationellt framtagits och fastställts som mål för och planering av utbildningen i gymnasieskola och gymnasial vuxenutbildning.

I basutbudet ingår följande:

GyVux 1994/96:1	Barn- och fritidsprogrammet
GyVux 1994:2	Byggprogrammet
GyVux 1994:3	Elprogrammet
GyVux 1994:4	Energiprogrammet
GyVux 1994/96:5	Estetiska programmet
GyVux 1994:6	Fordonsprogrammet
GyVux 1994/96:7	Handels- och administrationsprogrammet
GyVux 1994:8	Hantverksprogrammet
GyVux 1994:9	Hotell- och restaurangprogrammet
GyVux 1994:10	Industriprogrammet
GyVux 1994:11	Livsmedelsprogrammet
GyVux 1994:12	Medieprogrammet
GyVux 1994:13	Naturbruksprogrammet
GyVux 1994/95:14	Naturvetenskapsprogrammet
GyVux 1994/95:15	Omvårdnadsprogrammet
GyVux 1994/95:16	Samhällsvetenskapsprogrammet
GyVux 1994/96:17	Programhandledning, läsåret 1996/97
GyVux 1994/96	Ändringar och tillägg 2, läsåret 1996/97

FRITZES

POSTADRESS: 106 47 STOCKHOLM

FAX: 08-690 91 91, TELEFON: 08-690 91 90

ISSN 1103-8349

ISBN 91-38-305